

МЕДВІДЬ В.Ю., ДАНЬКО Ю.І., КОБЛЯНСЬКА І.І.

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

(у структурно-логічних схемах та таблицях)

Навчальний посібник

УДК 001.891
М 54

Рекомендовано вченою радою Сумського національного аграрного університету. Протокол № ___ від _____

Рецензенти:

Ляш О.І., доктор економічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності Міжнародного університету фінансів;

Яців І.Б., доктор економічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Львівського національного аграрного університету;

Храпкіна В.В., доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Авторський колектив:

Медвідь В.Ю., професор кафедри економіки та підприємництва, д-р екон. наук, професор;

Данько Ю.І., проректор з наукової роботи Сумського національного аграрного університету, д-р екон. наук, професор;

Коблянська І.І., доцент кафедри економіки та підприємництва Сумського національного аграрного університету, канд. екон. наук, доцент

Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І.

М 54 Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

ISBN 978-966-680-944-8

Навчальний посібник побудовано з урахуванням вимог програми дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень». Він містить навчально-тематичні плани, навчально-методичні матеріали, лекційні матеріали в конспектно-схематичному вигляді, тлумачний словник термінів, перелік питань та тестові завдання для поточного та підсумкового контролю знань, список рекомендованої літератури. Висвітлюється сутність поняття про науку, наукове дослідження, форми науково-дослідної роботи студентів (аспірантів); розглядаються основні методи наукових досліджень, особливості вузівської науки. Значна увага приділена пошуку науково-технічної інформації, визначенню ефективності науково-дослідних робіт.

Для студентів (аспірантів) закладів вищої освіти, які навчаються за економічним профілем.

УДК 001.891

© Медвідь В.Ю., Данько Ю.І., Коблянська І.І., 2020

© ПФ «Видавництво "Університетська книга"», 2020

ISBN 978-966-680-944-8

Зміст

Вступ	5
РОЗДІЛ 1. Основи методології наукових досліджень	7
<i>Тема 1. Концептуальні основи наукового пізнання</i>	7
1. Сутність знання, пізнання та його види	7
2. Сутність поняття «наука». Мета науки. Основні завдання науки. Роль науки	14
3. Класифікація наук. Сфери застосування класифікації наук	18
4. Економічна наука як динамічна система	23
<i>Тема 2. Наукова діяльність в Україні</i>	31
1. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів	31
2. Ступені вищої освіти. Наукові ступені. Вчені звання. Вищі академічні звання	33
3. Наукові заклади України	45
4. Наукова діяльність, її види та форми. Форми організації та управління наукою в Україні	51
5. Науково – технічний потенціал України	54
<i>Тема 3. Наукове дослідження та методика його виконання в економіці</i>	61
1. Наукове дослідження як основна форма наукової діяльності	61
2. Етапи наукового дослідження	72
3. Тема дослідження. Постановка мети дослідження. Формулювання завдань дослідження	75
4. Взаємозв'язок проблеми, мети, об'єкта, предмета і назви теми наукового дослідження	79
<i>Тема 4. Технологія дослідницької роботи та методологія наукового дослідження</i>	88
1. Поняття методології наукового дослідження	88
2. Логіка пізнавального пошуку в науковому дослідженні та загальнонаукові принципи дослідження	93
4. Технологія дослідницької роботи та елементи наукової аргументації	98

<i>Тема 5.</i>	Інформаційне забезпечення наукового дослідження	107
1.	Сутність інформації. Роль інформації в наукових дослідженнях	107
2.	Джерела наукової інформації. Документальні джерела наукової інформації (первинні та вторинні)	110
3.	Особливості пошуку, систематизації та використання інтернет-інформації	113
4.	Етапи роботи з науковою літературою в бібліотеці. Складання бібліографії	114
5.	Запис прочитаного. Анотація. Виписки. Конспект. Науковий огляд	119
РОЗДІЛ 2.	Методика проведення наукового дослідження	127
<i>Тема 6.</i>	Рівні та методи наукового дослідження	127
1.	Рівні наукового дослідження	127
2.	Загальнонаукові методи дослідження	130
3.	Конкретно-наукові методи дослідження	132
4.	Комплексні дослідження	138
5.	Методи експертних оцінок	139
<i>Тема 7.</i>	Ефективність науково-дослідних робіт	151
1.	Результати НДР: загальна характеристика	151
2.	Ефективність НДР: поняття та вимірювання	154
3.	Вимірювання ефективності роботи вченого та наукових колективів	157
<i>Тема 8.</i>	Організація науково-дослідної роботи магістрів та аспірантів	165
1.	Організація науково-дослідної роботи магістрів та правила оформлення магістерських робіт	165
2.	Організація науково-дослідної роботи аспірантів та правила оформлення дисертаційних робіт	168
3.	Рецензування науково-дослідних робіт	173
4.	Моральна відповідальність ученого	174
<i>Тема 9.</i>	Підготовка і презентація результатів наукового дослідження	180
1.	Форми представлення результатів досліджень	180
2.	Характеристика окремих форм презентації результатів НД	182
3.	Профіль науковця як інструмент презентації результатів НД	188
	Індивідуальне завдання з дисципліни «методологія і організація наукових досліджень»	195
	Словник термінів	208
	Список рекомендованої літератури	218

ВСТУП

Сучасний етап науково-технічного розвитку суспільства висуває нові, більш високі вимоги щодо творчого потенціалу фахівців, які мають володіти сучасною методологією та новими науковими методами наукового дослідження, уміти орієнтуватися в потоці наукової інформації, знаходити найбільш раціональні конструкторські, технологічні та організаційні рішення. Сьогодні при працевлаштуванні перевага надається тим випускникам університетів, які здатні досліджувати процеси і явища та об'єкти застосування їх знань з метою виявлення прихованих можливостей цих об'єктів та спрямування процесів в них у необхідному напрямку. Тому для студентів, насамперед, економічного профілю, з-поміж навчальних дисциплін ознайомлювального характеру однією з ключових є навчальна дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень».

Отже, сучасний фахівець економічного профілю повинен мати не тільки глибоку професійну підготовку, а й певний обсяг знань у галузі наукових досліджень, що передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, уміння збирати й опрацьовувати інформацію, розробляти логіку наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у вигляді наукового звіту, презентаційних матеріалів. По кожному із цих напрямів досягнення поставленої мети в пропонованому навчальному посібнику наведено лекційний матеріал, приклади застосування та підрозділи для поглиблення знань самостійно, зокрема з відсиланням до додаткової спеціальної літератури, запропоновано форми поточного контролю отриманих знань.

Мета посібника полягає у висвітленні методико-організаційних засад науково-дослідної діяльності, що сприятиме орієнтації в складному процесі наукового дослідження.

Зміст навчального посібника складається з двох взаємоузгоджених розділів – «Основи методології наукових досліджень» та «Методика проведення наукових досліджень».

Ефективними навчальними засобами вивчення курсу є використання як традиційних форм навчання, до яких належать відповіді на запитання для самоперевірки, тестові завдання, підготовка рефератів та доповідей, так і оволодіння інноваційними формами навчання – кейс-технологіями та навчальними діловими іграми з курсу «Методологія і організація наукових досліджень».

Навчальний посібник буде корисним студентам, магістрантам та аспірантам економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Він також стане в пригоді викладачам та молодим науковцям.

Студент (магістрант, аспірант), який оволодів даною дисципліною, повинен вміти:

- вибирати проблему дослідження та складати план власного дослідження;
- оцінювати актуальність дослідження;
- обґрунтовувати тему дослідження;
- визначати об'єкт і предмет дослідження;
- формулювати завдання, теоретичні посилки й робочі гіпотези;
- добирати й аналізувати необхідну інформацію за темою наукового дослідження,
- реферувати літературу та робити огляди літератури;
- узагальнювати результати досліджень і формулювати висновки;
- складати звіт, доповідь або статтю за результатами наукового дослідження;
- оформляти результати проведених досліджень згідно з державними стандартами;
- класифікувати математичну модель і вибрати форму моделі;
- формалізувати опис його моделі, мети та завдань дослідження в математичних термінах тощо.

Авторський колектив висловлює вдячність за всі зауваження та пропозиції, висловлені під час підготовки рукопису навчального посібника: доктору економічних наук, професору О.І. Іляш; доктору економічних наук, доценту І.Б. Яціву; доктору економічних наук, професору В.В. Храпкіній.

Основи методології наукових досліджень

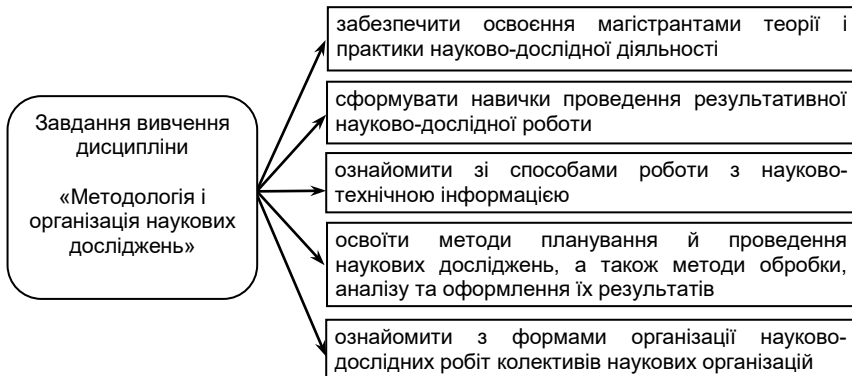
Тема 1. Концептуальні основи наукового пізнання

1. Сутність знання, пізнання та його види
2. Сутність поняття «наука». Мета науки. Основні завдання науки. Роль науки
3. Класифікація наук. Сфери застосування класифікації наук
4. Економічна наука як динамічна система.

Основні терміни і поняття: наука, знання, пізнання, філософія, суспільні науки, об'єктивні і суб'єктивні науки, економічні дослідження, дослідницький інтерес, фундаментальні і прикладні науки, агностицизм, істина, догматизм, теоретична економічна наука, мікроекономіка, макроекономіка, мезоекономіка, глобальна економіка.

1. Сутність знання, пізнання та його види

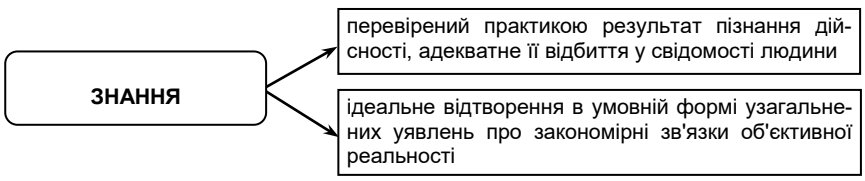

Суб'єкт пізнання – це людина, яка постає вихідним пунктом життєвої та пізнавальної активності, здобуває знання, вибудовує теорії та концепції, зберігає та історично передає їх новим поколінням

Об'єкт пізнання – фрагмент (частина) будь-якої реальності (природної, соціальної, суб'єктивної, розумової, душевної та ін.), який не збігається в цей момент з інтелектом, який пізнає, та на який спрямована пізнавальна активність

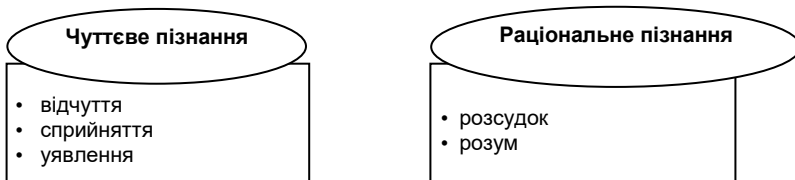
Пізнання не можна розглядати однобічно; у реальному виявленні **пізнання** – це органічний елемент людської життєдіяльності, що розвивається від незнання до **знання**, від неповного та непевного знання – до більш повного й надійного, від видіння туманного, затьмареного – до проясненого

Філософські проблеми наукового пізнання

СЕНСУАЛІЗМ І РАЦІОНАЛІЗМ
Сенсуалісти (від лат. <i>sensus</i> – почуття, відчуття) вважали, що вирішальну роль у процесі пізнання відіграють органи чуття
Раціоналісти (від лат. <i>ratio</i> – розум, мислення) прагнули довести, що загальні й необхідні істини не виводяться безпосередньо з даних чуттєвого досвіду та його узагальнень, а можуть бути почерпнуті тільки з самого мислення
Будь-яке знання становить собою єдність двох складових – чуттєвого та раціонального

філософські проблеми наукового пізнання

Філософські проблеми наукового пізнання

Чуттєве пізнання (або живе споглядання) здійснюється за допомогою органів чуття в трьох основних взаємопов'язаних формах – відчуття, сприйняття і уявлення

Відчуття становлять собою відображення у свідомості людини окремих властивостей предметів і явищ матеріального світу, а також внутрішніх станів організму, що безпосередньо впливають на органи чуття.

Відчуття поділяються на *зорові, слухові, дотикові, смакові та нюхові*

Сприйняття – це цілісний образ предмета, безпосередньо поданий у живому спогляданні в сукупності всіх його властивостей, синтез даних окремих відчуттів. При цьому сприйняття не є сумою окремих відчуттів, а становить собою якісно новий щабель чуттєвого пізнання

Уявлення – узагальнений чуттєво-наочний образ предмета, що впливав на органи чуття в минулому, але не сприйманий в даний момент.

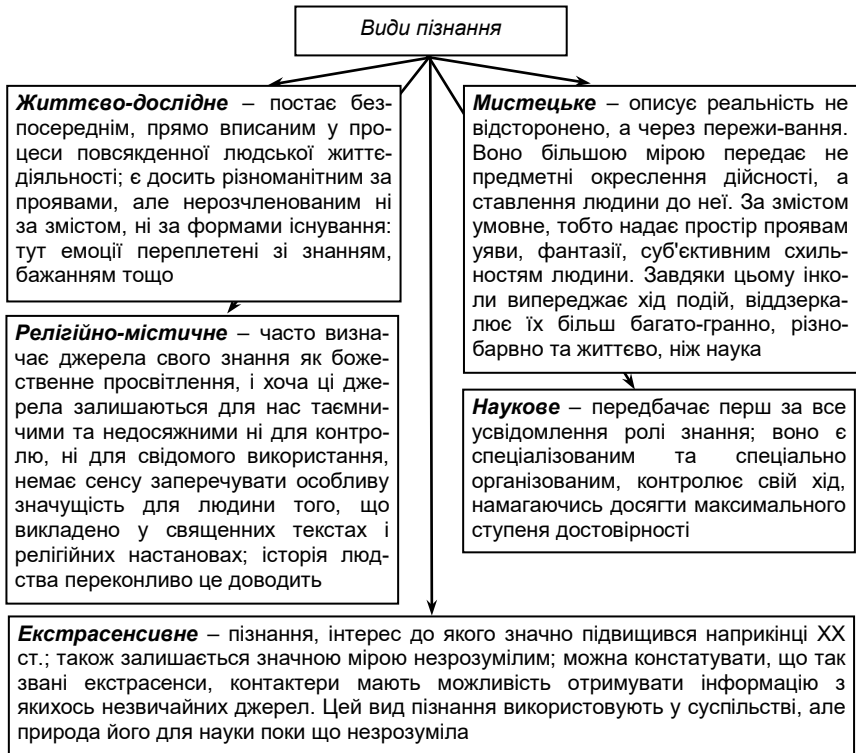
До них належать *образи пам'яті, образи уяви та ін.*

Філософські проблеми наукового пізнання

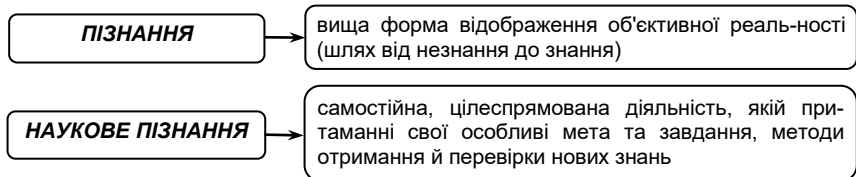
<p>Рациональне пізнання найбільш повно й адекватно виражене в мисленні.</p> <p>Мислення – здійснюваний в ході практики активний процес узагальненого й опосередкованого відображення дійсності, що забезпечує розкриття на основі почуттєвих даних її закономірних зв'язків та їх вираження в системі абстракцій (понять, категорій тощо).</p> <p>Два основні рівні мислення – розсудок і розум</p>	<p>Розсудок – вихідний рівень мислення, на якому оперування абстракціями відбувається в межах незмінної схеми. Це здатність послідовно та ясно міркувати, правильно формулювати думки, чітко класифікувати та систематизувати факти. Тут свідомо відволікаються від розвитку, взаємозв'язку речей і понять, розглядаючи їх як щось стійке, незмінне</p> <p>Розум (діалектичне мислення) – вищий рівень раціонального пізнання, для якого, перш за все, характерні творче оперування абстракціями та свідоме дослідження їх природи (саморефлексія)</p>
---	--

Філософські проблеми наукового пізнання

ФОРМИ МИСЛЕННЯ	<p>Поняття – форма мислення, що відображає загальні закономірні зв'язки, істотні властивості, ознаки явищ, які закріплюються в їх визначеннях (дефініціях). Найбільш загальні поняття – це філософські категорії. Поняття виражаються в мовній формі – окремих слів або словосполучень, що позначають класи об'єктів</p>
	<p>Судження – форма мислення, що відображає речі, явища, процеси дійсності, їхні властивості, зв'язки і відносини. У формі судження відбиваються будь-які властивості та ознаки предмета, а не тільки істотні і загальні (як у понятті). Поняття і судження становлять собою «цеглинки» для побудови умовиводів (висновків), які становлять собою моменти руху мислення від одних суджень і понять до інших, виражають процес отримання нових результатів у пізнанні</p>
	<p>Висновок (умовивід) – форма мислення, за допомогою якої з раніше встановленого знання (звичайно з одного або кількох суджень) виводиться нове знання (як правило, також у вигляді судження)</p>

Види пізнання

Філософські проблеми наукового пізнання

Рівні наукового пізнання	
Емпіричний	Теоретичний
спостереження експеримент вимірювання	ідеалізація формалізація
Моделювання	

ЕМПІРИЧНИЙ РІВЕНЬ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

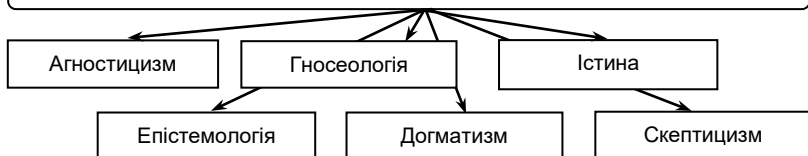
Характеризується безпосереднім дослідженням реально існуючих об'єктів, що чуттєво сприймаються. На цьому рівні здійснюється процес накопичення інформації про досліджувані об'єкти та явища шляхом спостережень, різноманітних вимірів, постановки експериментів. Тут здійснюється також первинна систематизація одержуваних фактичних даних у вигляді таблиць, схем, графіків тощо

ТЕОРЕТИЧНИЙ РІВЕНЬ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

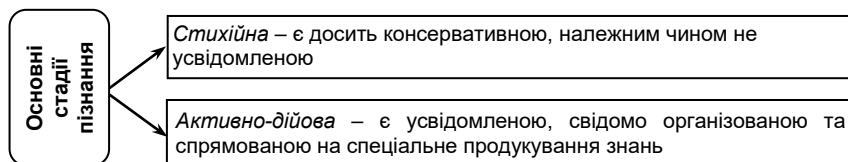
Характеризується перевагою раціонального моменту – понять, теорій, законів та інших форм і розумових операцій. Відсутність безпосередньої практичної взаємодії з об'єктами обумовлює ту особливість, що об'єкт на даному рівні наукового пізнання може вивчатися тільки опосередковано, в уявному експерименті, а не в реальному. Теоретичний рівень – більш високий рівень наукового пізнання. Результатами теоретичного пізнання є гіпотези, теорії, закони

Філософські теорії пізнання

Філософські теорії пізнання

Теорія пізнання	Характеристика
Агностицизм	Концепція, яка заперечує принципову можливість мати істинні знання або можливість надійно оцінювати знання щодо істини
Епістемологія	Розділ філософського знання, філософсько-методологічна наука про знання; у деяких країнах перш за все та переважно – про наукове знання
Гносеологія	Одна із фундаментальних наукових дисциплін, що вивчає пізнання, його роль у людській життєдіяльності, рушійні сили, суперечності пізнання, критерії та ознаки істинних знань
Догматизм	Надмірне наголошування на цінності та незмінності виправданих знань, ідей та принципів
Істина	Якісна характеристика знання та мета пізнання – така характеристика знань, згідно з якою знання повністю збігаються з реальним станом справ; проте пряме дублювання реальності позбавляє людське пізнання сенсу, а тому істина постає як еталон та ідеал пізнання, який спрямовує пізнання, якісно його зумовлює; у своїй же повноті пізнання постає багатостороннім процесом продукування засобів наближення до істини
Скептицизм	Висловлення сумніву як у позитивних можливостях пізнання, так і в його повній неспроможності

2. Сутність поняття «наука». Мета науки. Основні завдання науки. Роль науки

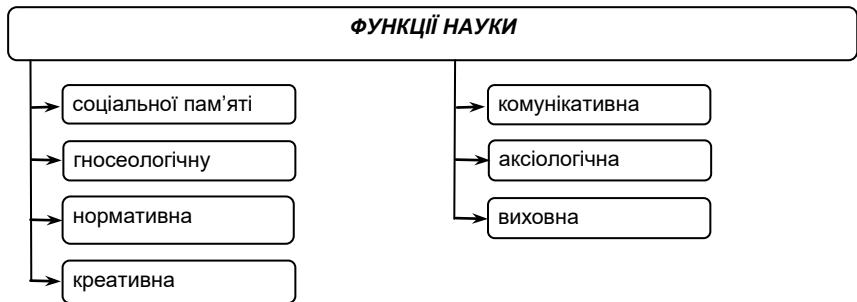
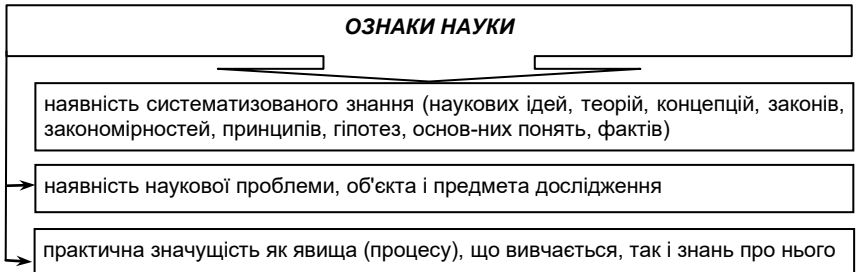
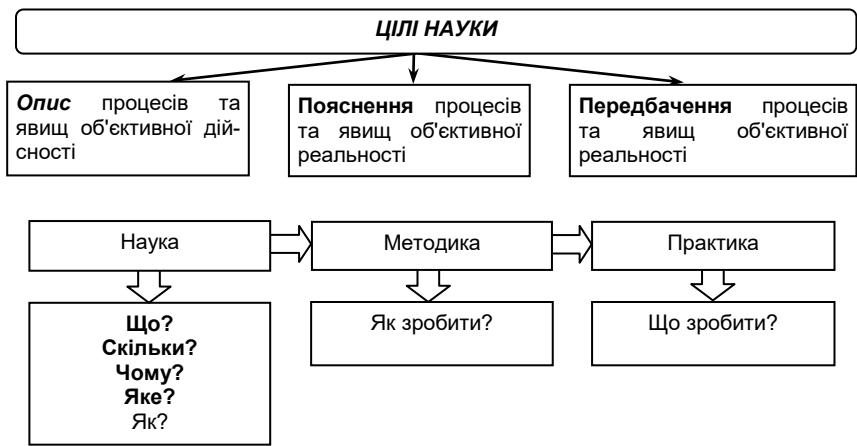
Наука – це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення. Наука є результатом суспільного розподілу праці, відокремлення розумової праці від фізичної, перетворення пізнавальної діяльності на особливу галузь занять певної групи людей

Наука виникла в момент **усвідомлення незнання**, що, своєю чергою, **викликало об'єктивну необхідність здобуття знання**

Моделі вивчення науки

Модель вивчення	Характеристика
Інформаційна	Наука розглядається як система, що самоорганізується й керується власними організаційними потоками
Логічна	Наука вивчається як логічний розвиток ідей
Гносеологічна	Вивчаються загальнонаукові підходи, форми й методи наукового пізнання
Економічна	Вивчається взаємодія розвитку науки з економічним розвитком держави, оцінюється економічна ефективність наукових досліджень
Політична	Розглядається взаємозв'язок науки з політикою, політичною ідеологією
Соціологічна	Наукові співтовариства, організації, колективи вивчаються макро- і мікросоціологічними засобами
Демографічна	Науковий потенціал досліджується як демографічне завдання
Евристична	Об'єктом вивчення є науковець, психологія наукової творчості
Самотехнічна	Наука розглядається як система, якою необхідно керувати

Наукознаєство – це наука, яка вивчає закономірності розвитку наук, структуру та динаміку наукового знання і наукової діяльності, взаємодію з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального і духовного життя суспільства.

Наукознаєство – це комплекс наукових дисциплін, що узагальнюють і досліджують закономірності функціонування науки

Функція науки	Характеристика
Соціальної пам'яті	Забезпечує накопичення, збереження, трансляцію досвіду попередніх епох
Гносеологічна (пізнавальна)	Забезпечує задоволення потреб людей у пізнанні законів природи, суспільства і мислення. Забезпечує суспільству необхідні знання для правильного вирішення поставлених проблем
Нормативна	Встановлює, організує та регулює відносини між науковими структурами за допомогою системи норм, правил етики
Комунікативна	Реалізується за допомогою наукової мови як зрозумілого та важливого засобу спілкування
Аксіологічна (ціннісна)	Формує в суспільстві ціннісні орієнтації, які спрямовують результати наукових відкриттів на благо людства
Креативна (творча)	Реалізується за допомогою створення потужного інтелектуального потенціалу людства
Виховна	Дозволяє підвищити рівень освіченості в суспільстві

Розділи наукознавства

Розділ	Характеристика
Загальна теорія науки	Розроблення концепції теорії науки, основних напрямів її розвитку та методології
Історія науки	Дослідження генезису динамічного процесу накопичення наукових знань, встановлення закономірностей розвитку науки
Соціологія науки	Аналіз взаємодії науки і суспільства в різних соціально-економічних формаціях, дослідження соціальних функцій науки і відносин людей у процесі наукових досліджень
Економіка науки	Вивчення економічних особливостей розвитку і виокремлення науки, критеріїв економічної ефективності наукових досліджень
Політика і наука	Визначення напрямів розвитку науки з урахуванням об'єктивних умов та потреб економіки і загальної політики держави
Теорія наукового планування й управління науковими дослідженнями	Розроблення стратегії науки, планування її матеріального забезпечення, організація управління науковими дослідженнями
Методологія науки	Дослідження системи методів у науці, складання моделей наукової діяльності та її окремих видів

Продовження табл.

Розділ	Характеристика
Наукова організація праці, психологія, етика і естетика наукової діяльності	Розроблення систем наукової організації праці вчених, дослідження психологічних, етичних та інших факторів наукової діяльності (наприклад, інтереси, емоції, інтуїція, уявлення, індивідуальні особливості вченого тощо)
Наука і право	Дослідження нормативного забезпечення взаємовідносин наукових колективів між собою, працівників, розроблення системи державних і міжнародних законів про науку
Мова науки	Розроблення міжнародних і національних систем понять і термінології, стильових особливостей викладання результатів наукових досліджень
Класифікація наук	Розроблення міжнародної і національної систем наук

Роль науки в сучасній освіті визначається низкою основних принципів, обумовлених вимогами до підготовки фахівців. До них належать такі:

→ **Фундаментальність** – передбачає впровадження в навчальний процес теорії високого рівня узагальнення, що має підвищену інформаційну ємність та універсальну застосовність

→ **інтегрованість** – визначається в органічному зв'язку й взаємопроникненні елементів теоретичної, науково-дослідної, практичної підготовки студентів

→ **універсалізація** – спрямована на формування в студентів різнобічних педагогічних знань і способів діяльності, професійних та особистісних якостей на основі взаємодії й гармонізації властивостей шкільної з елементами університетської педагогічної освіти: змісту, структури, функцій

→ **професіоналізація** – послідовність загальної спрямованості всієї навчально-виховної, науково-дослідної діяльності студентів і викладачів на вивчення дисциплін загальнонаукового, спеціального і професійного циклів у контексті майбутньої професії

1

інтелектуалізація – поєднує спеціальну професійну підготовку фахівця з розширенням його світогляду, морально-естетичної та професійної культури, формуванням систем діяльнісного підходу до оволодіння окремими, міжпредметними й узагальненими знаннями, уміннями, навичками

безперервність освіти – пов'язана з оптимальним задоволенням реальних потреб майбутніх фахівців у спеціалізації, здійснюваній у процесі практичної діяльності, стажування, підвищення кваліфікації, самоосвіти

індивідуалізація і диференціація – забезпечують індивідуально-творчий підхід до навчання студентів, що враховує аспекти індивідуальних особливостей учнів, повний розвиток їхніх особистісних і професійних інтересів, потреб, здібностей і можливостей

інноваційність – виявляється у варіативності, динамічності змісту, форм, методів і технологій підготовки студентів до різних видів педагогічної роботи в загальних середніх закладах, закладах професійно-технічної і закладах вищої освіти

національно-регіональний підхід – спрямований на задоволення закладами вищої освіти соціального замовлення щодо підготовки викладачів різних спеціальностей, необхідних навчальним закладам регіону, країни

3. Класифікація наук. Сфери застосування класифікації наук

Класифікація наук – розкриття їх взаємного зв'язку на підставі певних принципів і вираження цих зв'язків у вигляді логічно обґрунтованого розташування або ряду. Класифікація наук розкриває взаємозв'язок природних, технічних, суспільних наук і філософії

Класифікація наук

Учений	Класифікаційні групи
Аристотель	Теоретичні (фізика і філософія), практичні (дає керівні ідеї щодо поведінки людини; етика і політика) і творчі, поетичні (пізнання ведеться для досягнення чогось прекрасного; естетика)
Марк Варрон	Граматики, діалектика, риторика, геометрія, арифметика, астрологія, музика, медицина та архітектура

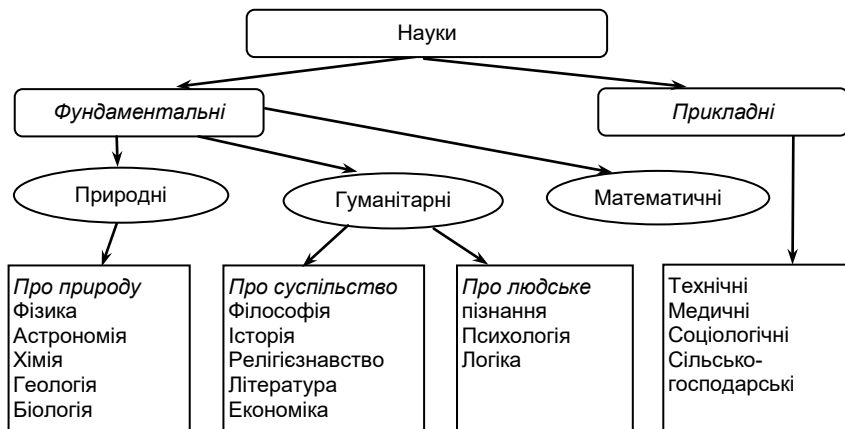
Продовження табл.

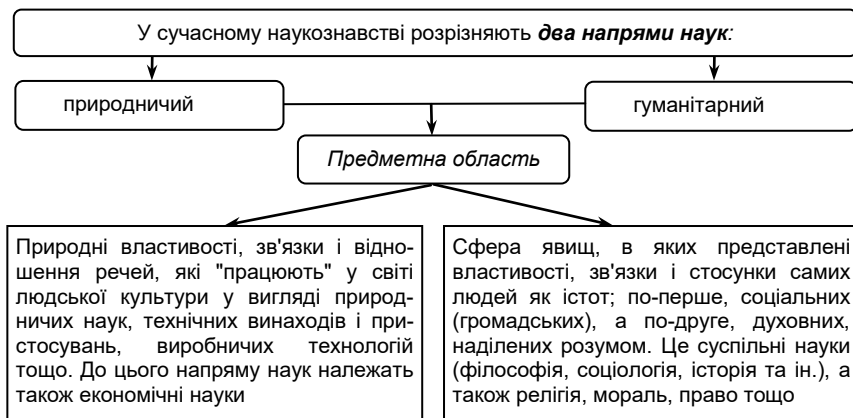
Учений	Класифікаційні групи
Мусульманські арабські вчені	Арабські (поетика, ораторське мистецтво) та іноземні науки (астрономія, медицина, математика)
Гуго Сен – Вікторський	Теоретичні науки (математика, фізика); практичні науки; механічні науки (навігація, сільське господарство, мисливство, медицина, театр); логіка, що включає граматику і риторику
Ф. Бекон	Історія як опис фактів (у т.ч природна і громадянська); теоретичні науки, або “філософія” в широкому сенсі слова; поезія, література, мистецтво взагалі
О. Конт	Математика, фізика, хімія, біологія і соціологія
Гегель	Логіка, філософія природи і філософія духу
Роджер Бекон	Граматики і логіка, математика, натурфілософія, метафізика і етика
Ф. Енгельс	Механіка, фізика, хімія, біологія
В. Дільтей	Наука, що вивчає життя природи, і наука про людей
В. Віндельбанд, Г. Ріккерт	Історичні і природні науки
В. І. Вернадський	Наука, об’єкти (і закони) якої охоплюють усю реальність – як нашу планету і її біосферу, так і космічні простори; наука, об’єкти (і закони) якої притаманні тільки для нашої Землі

Наука шукає такі істини, які для кожного раз і назавжди залишаються значущими, і тому прагне підтверджувати їх все новими способами і доводити такі підтвердження до кінця. Досконалість як синтетичне просування погоджених між собою дослідів.

Едмунд Гуссерль

Відмінності між природничими та гуманітарними науками

Критерій	Природничі науки	Гуманітарні науки
Об'єкт дослідження	природа	людина, суспільство
Провідна функція	пояснення (істини доводяться)	розуміння (істини тлумачаться)
Характер методології	генералізуючий (узагальнюючий)	індивідуалізуючий
Вплив цінностей	малопомітний, неявний	істотний, відкритий
Антропоцентризм	виключений	неминучий
Ідеологічне навантаження	ідеологічний нейтралітет	ідеологічна завантаженість
Взаємовідносини суб'єкта та об'єкта пізнання	чітко розмежовані	частково збігаються
Кількісно – якісні характеристики	переважання кількісних оцінок	переважання якісних оцінок
Застосування експериментальних методів	становить основу методології	відсутнє
Характер об'єкта дослідження	а) матеріальний б) порівняно стійкий	а) більше ідеальний, ніж матеріальний б) порівняно мінливий

Наукові знання відрізняються від звичайних послідовністю, систематичністю, а також тим, що створюють нові поняття, закони і теорії.

Наукові знання не тільки розкривають і пояснюють нові явища в природі, суспільстві чи господарській практиці, а й дозволяють вдосконалювати людську діяльність, передбачати її результати і наслідки.

ПЕРЕЛІК

галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти економічного напрямку

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності	Найменування спеціальності
05	Соціальні та поведінкові науки	051	Економіка
07	Управління та адміністрування	071	Облік і оподаткування
		072	Фінанси, банківська справа та страхування
		073	Менеджмент
		075	Маркетинг
		076	Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
11	Математика та статистика	111	Математика
		112	Статистика
		113	Прикладна математика
28	Публічне управління та адміністрування	281	Публічне управління та адміністрування
29	Міжнародні відносини	291	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
		292	Міжнародні економічні відносини
		293	Міжнародне право

4. Економічна наука як динамічна система

Економічні науки – це сукупність наук, які вивчають об'єктивні економічні закономірності, здійснюють статистичну обробку й теоретичну систематизацію явищ господарського життя, розробляють практичні рекомендації для вдосконалення сфер виробництва, розподілу, обміну і споживання життєвих благ. **Економічні науки об'єднані загальною метою** – допомогти людству якнайкраще вирішувати свої завдання у сферах виробництва, обміну, розподілу та споживання, досягти найбільшого достатку, прискорити економічний розвиток

Принципи економічних наук

→ - досягнення економічного зростання – виробництва більшої кількості і кращої якості товарів та послуг

→ - забезпечення економічної ефективності – максимальної віддачі від мінімуму витрат ресурсів

→ - економічна свобода: вільний вибір сфери та роду діяльності, можливість прийняття оптимальних рішень для подальшого розвитку

→ - соціально – економічна забезпеченість як працівників, так і непрацевдатних; повна зайнятість усіх, хто може і хоче працювати

→ - справедливий розподіл доходів

→ - створення належних умов для виконання державою своїх функцій

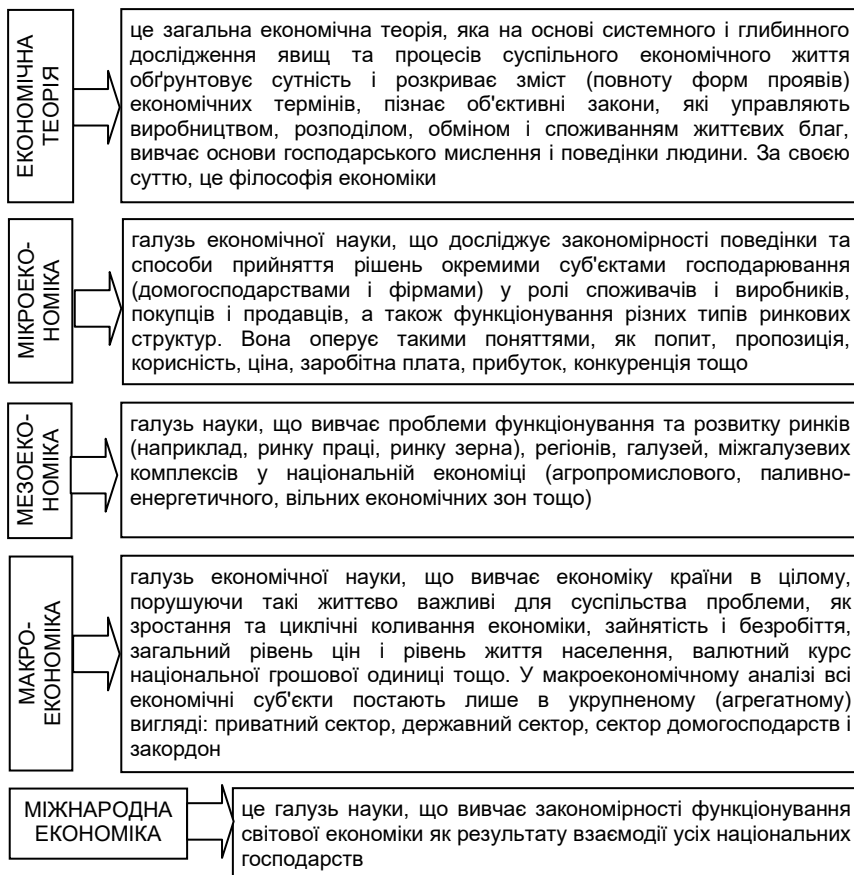
→ - сприяння формуванню раціонального торговельного балансу міжнародної торгівлі й міжнародних фінансових операцій

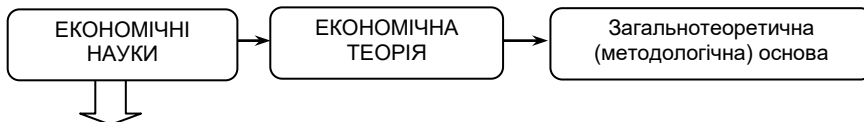
Сучасна економічна наука досягла такого рівня розвитку, що спроможна вивчати економічне життя суспільства у різних його аспектах (площинах). У ході свого розвитку вона настільки збагатилася, що нині представлена цілою системою економічних наук, у якій визначають **дві великі складові:**

теоретична економічна наука

конкретні, або прикладні, економічні науки

Теоретична економічна наука вивчає економічне життя суспільства на різних рівнях, а тому в навчальному процесі вона представлена відповідними, відносно самостійними розділами (частинами) – такими, як: *економічна теорія (політична економія), мікроекономіка, макроекономіка, мезоекономіка та мегаекономіка*

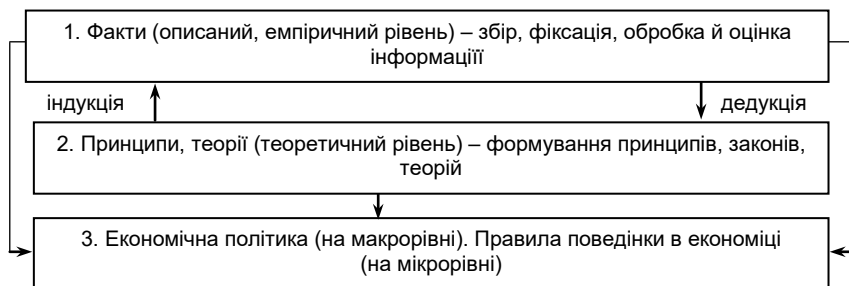

КОНКРЕТНІ ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ		
Галузеві	Міжгалузеві	Функціональні
Економіка промисловості	Економічна географія	Облік і аудит
Економіка будівництва	Економічна історія	Менеджмент
Економіка туризму	Економічна психологія	Статистика
Економіка освіти тощо	Демографія тощо	Фінанси тощо

Функції економічної теорії

Функція	Характеристика
Пізнавальна, або евристична, цінність	Економічна наука вчить нас аналізувати явища і процеси економічного життя, встановлювати взаємозв'язки між ними, визначати роль та місце різних економічних суб'єктів у цілісній господарській системі. Без цього наші знання б обмежувалися простим нагромадженням фактів і не виходили за вузькі межі буденної свідомості. Із цієї функцією тісно пов'язані й інші
Методологічна	Вивчає економічні основи життєдіяльності людини і суспільства, обґрунтовує ключові поняття і принципи. Конкретні економічні науки досліджують те, як саме ці основи й принципи проявляються в конкретних галузях економіки. Спираючись на базисні поняття й закони (принципи), виявлені та обґрунтовані економічною теорією, прикладні економічні науки розробляють систему методів і форм їх практичного використання
Практична, прагматична, прикладна	Теоретико-економічні знання дають можливість розробляти конкретні форми, принципи і методи раціонального господарювання, складати наукові прогнози (передбачення) розвитку тих чи інших процесів в економіці, а також створювати соціально-економічні програми для здійснення ефективної політики держави
Прогностична	Глибоке розуміння сутності явищ і процесів, законів розвитку економіки відкриває можливості передбачення перспектив соціально-економічного розвитку суспільства, вирішення чи лише поглиблення корінних проблем економічного життя
Освітньо-виховна функція	Економічна наука дає не лише наукові знання, а й через них формує світогляд людини, сприяє виробленню економічного мислення і культури. Економічні знання дають нам можливість почуватися впевнено, самостійно приймати оптимальні господарські рішення в різних життєвих ситуаціях (наприклад, при придбанні товарів і послуг, розміщенні своїх грошових заощаджень, виборі професії тощо)

Структура знань, що відображають економічні науки

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення змісту науки та охарактеризуйте її складові.
2. Дайте визначення змісту науки залежно від ролей, які вона виконує в суспільстві. Назвіть процеси науки як діяльності людей.
3. Охарактеризуйте існуючі функції науки.
4. Що, на вашу думку, є об'єктом і суб'єктом науки?
5. Дайте визначення науковій діяльності та назвіть її форми.
6. Опишіть, що таке наукознавство. Дайте характеристику її розділів.
7. Поняття, характеристика та визначення елементів науки як системи знань (наукова ідея, наукові закони, парадокс, науковий факт, гіпотеза, теорія).
8. Охарактеризуйте складові елементи структури теорії (концепція, принципи, постулат, правило, факт, поняття, терміни, категорії).
9. Виникнення та становлення науки.
10. Класифікація наук, її призначення, мета та способи побудови.
11. Фундаментальні науки, їх характеристика.
12. Прикладні науки та їх значення в підвищенні ефективності народного господарства.
13. Диверсифікація та інтеграція наук як наслідок їх розвитку.
14. Наведіть діючу в Україні класифікацію наук.

5. Сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення, – це:
А. процес наукового дослідження Б. процес наукового пізнання
В. наука Г. науково-дослідна діяльність
6. Наука не виконує функцію:
А. комунікативну Б. аксіологічну
В. аналітичну Г. креативну
7. Певний вид людської діяльності, спрямованої на з'ясування суті речей на систематичній основі, за допомогою чого поповнюються людські знання, – це:
А. наука Б. істина
В. дослідження Г. процес пізнання
8. Галузь економічної науки, що досліджує закономірності поведінки та способи прийняття рішень окремими суб'єктами господарювання (домогосподарствами і фірмами) у ролі споживачів і виробників, покупців і продавців, а також функціонування різних типів ринкових структур, – це:
А. економічна теорія Б. мікроекономіка
В. макроекономіка Г. мезоекономіка
9. Галузь економічної науки, що вивчає проблеми функціонування й розвитку ринків (наприклад, ринку праці, ринку зерна), регіонів, галузей, міжгалузевих комплексів у національній економіці (агропромислового, паливно-енергетичного, вільних економічних зон тощо), – це:
А. економічна теорія Б. мікроекономіка
В. макроекономіка Г. мезоекономіка
10. Галузь економічної науки, що вивчає економіку країни в цілому, розв'язуючи такі життєво важливі для суспільства проблеми, як зростання й циклічні коливання економіки, зайнятість і безробіття, загальний рівень цін і рівень життя населення, валютний курс національної грошової одиниці тощо, – це:
А. економічна теорія Б. мікроекономіка
В. макроекономіка Г. мезоекономіка

11. Галузь науки, що вивчає закономірності функціонування світової економіки як результату взаємодії усіх національних господарств, – це:
А. міжнародна економіка Б. глобальна економіка
В. мегаекономіка Г. макроекономіка
12. Функція економічної теорії, яка означає, що глибоке розуміння сутності явищ і процесів, законів розвитку економіки відкриває можливості прогнозування перспектив соціально – економічного розвитку суспільства, вирішення чи лише поглиблення корінних проблем економічного життя, – це:
А. практична Б. прогностична
В. освітньо-виховна Г. аналітична
13. В основі класифікації наук основним методом є:
А. методологічний Б. гносеологічний
В. логічний Г. історичний
Д. проблемний Е. комплексний
14. Наука – це:
А. система знань Б. форма суспільної свідомості
В. сфера людської Г. усе наведене вище
діяльності

Тематика рефератів

1. Поняття про науку, її роль у розвитку суспільства
2. Структура та класифікація науки
3. Наукові напрями досліджень в економіці
4. Основні ознаки й структурні елементи науки
5. Історія становлення та основні віхи розвитку науки
6. Особливості науки XXI ст.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Проаналізуйте наявні форми наукового знання у власному дослідженні.
2. Оберіть тему наукового дослідження відповідно до тематики магістерського дослідження за своєю майбутньою спеціальністю.

3. Складіть структурно – логічну схему магістерського дослідження.
4. Складіть алгоритм дослідження (виявлення проблеми, постановка цілей і завдань дослідження; визначення об'єктів та періодів дослідження; аналіз історичних аспектів формування та розвитку об'єкта дослідження; оцінка поточного стану об'єкта дослідження; оцінка ефективності діяльності об'єкта дослідження в сучасних умовах; оцінка ефективності розроблених рішень).
5. Надайте альтернативні визначення ключових понять магістерської роботи.
6. Об'єднайте наведені галузі знань у три групи:

Природничі	Суспільні	Філософські
фізика, хімія, психологія, педагогіка, логіка, економіка	філологія, історія; технологія, географія, право	біологія, філософія, соціологія

7. Ознайомтеся докладно зі змістом основних розділів про науку. Результати занесіть до таблиці.

Таблиця

Розділ	Елементи наукознавства
Загальна теорія науки	
Історія науки	
Соціологія науки	
Економіка науки	
Політика і наука	
Теорія наукового прогнозування, планування і управління науковими дослідженнями	
Методологія науки	
Організація праці, психологія, етика і естетика наукової діяльності	
Наука і право	
Мова науки	
Класифікація наук	

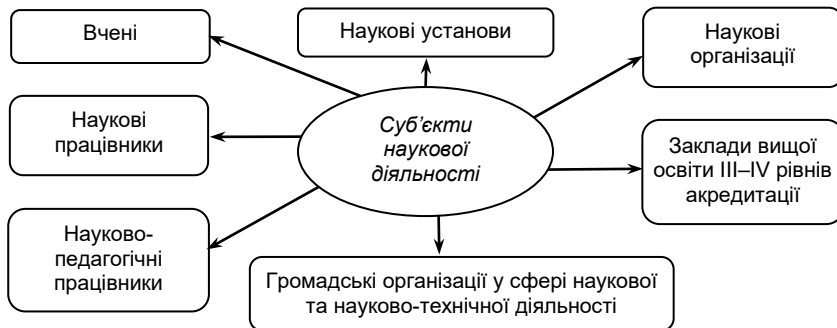
Тема 2. Наукова діяльність в Україні

1. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів
2. Ступені вищої освіти. Вчені ступені. Вчені звання. Вищі академічні звання
3. Наукові заклади України
4. Наукова діяльність, її види та форми. Форми організації та управління наукою в Україні
5. Науково-технічний потенціал України

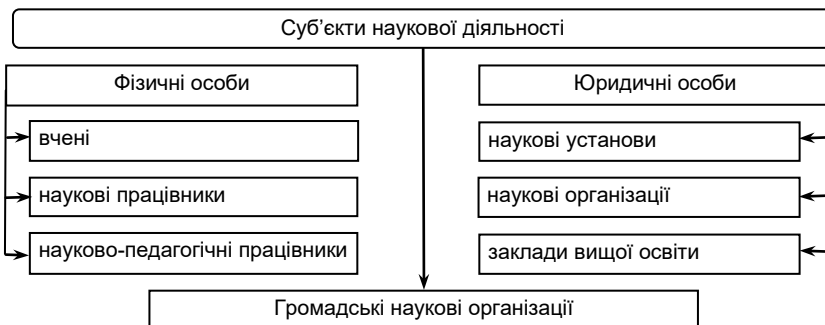

Основні терміни і поняття: Вчений, науковий працівник, науково-педагогічний працівник, доктор наук, громадська наукова організація, доктор філософії, магістр, бакалавр, молодший бакалавр, доцент, професор, член-кореспондент, науковий потенціал, наукова діяльність, науково-технічний потенціал.

1. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів

Наукова (науково-дослідна, науково-технологічна, науково-технічна, науково-практична) **установа** – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, створена в установленому законодавством порядку, для якої наукова та (або) науково-технічна діяльність є основною

Науковий працівник – вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію, підтверджену результатами атестації

Науковець

це фахівець, що має стосунок до науки, виробляє нові знання, є спеціалістом у певній галузі науки

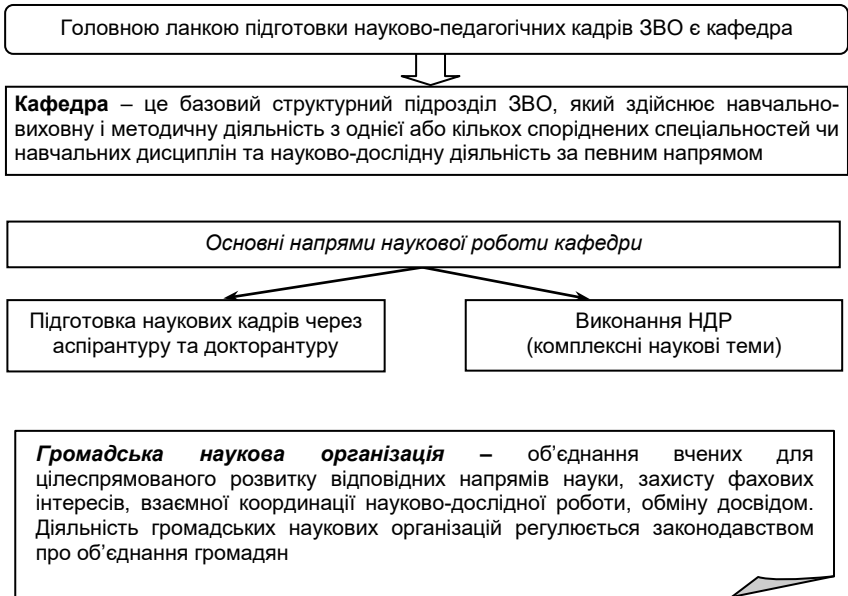
Вчений

фізична особа, яка здійснює фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження з метою здобуття наукових та/або науково-технічних результатів

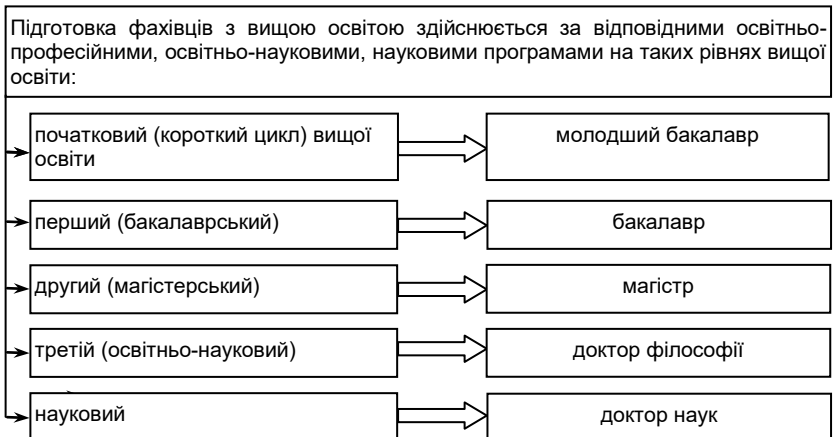
Громадська наукова організація – об'єднання вчених для цілеспрямованого розвитку відповідних напрямів науки, захисту фахових інтересів, взаємної координації науково-дослідної роботи, обміну досвідом. Діяльність громадських наукових організацій регулюється законодавством про об'єднання громадян

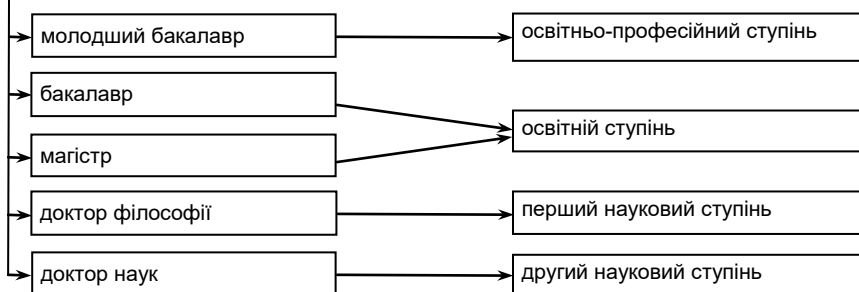
Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні

2. Ступені вищої освіти. Наукові ступені. Вчені звання. Вищі академічні звання

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти:

Рівні вищої освіти

Рівень	Характеристика
Початковий (короткий цикл)	Відповідає п'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності
Перший (бакалаврський)	Відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю
Другий (магістерський)	Відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності

Рівень	Характеристика
Третій (освітньо-науковий)	Відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення
Науковий	Відповідає дев'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття компетентностей з розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системотвірних знань та/або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення

Молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90–120 кредитів ЄКТС. *Особа має право здобувати ступінь молодшого бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти*

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180–240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим навчальним закладом. *Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти*

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90–120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково передбачає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків. *Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра*

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації в спеціалізованій вченій раді

Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі). Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді

Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення та впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях

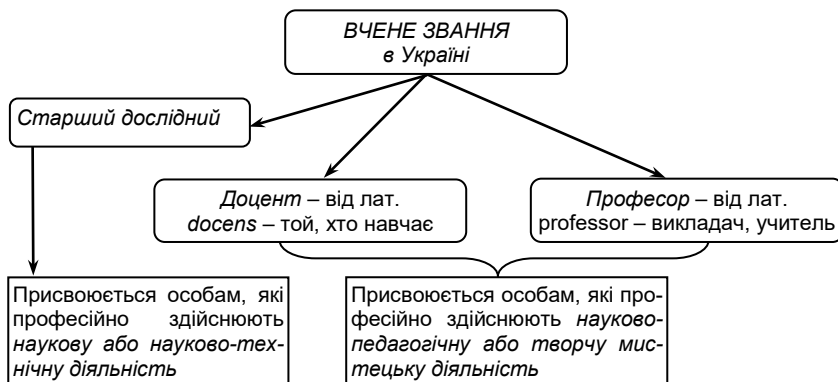
*НАУКОВИЙ СТУПІНЬ
засвідчується дипломом*

Рівень наукових досягнень, який присуджується за виконання і прилюдний захист на спеціалізованій вченій раді відповідної кваліфікації наукової праці, тобто дисертації

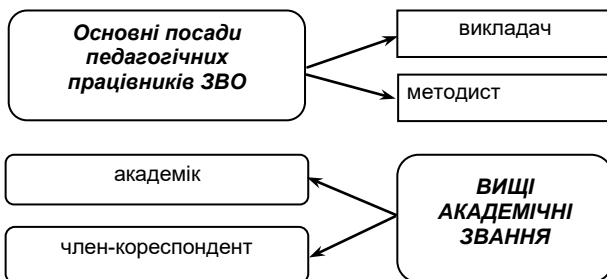
*ВЧЕНЕ ЗВАННЯ
засвідчується
атестатом*

Рівні наукової та педагогічної кваліфікації вченого у межах відповідної наукової галузі та спеціальності

Основні посади науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (ЗВО)	
→	Керівник (ректор, президент, начальник, директор)
→	Заступник керівника (проректор, віце-президент, заступник начальника, заступник директора, заступник завідувача), діяльність якого безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом
→	Директор (начальник) інституту, його заступники, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом
→	Декан (начальник) факультету, його заступники, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом
→	Директор бібліотеки
→	Завідувач (начальник) кафедри
→	Професор
→	Доцент
→	Старший викладач, викладач, асистент, викладач-стажист
→	Науковий працівник бібліотеки
→	Завідувач аспірантури, докторантури

Член-кореспондент Національної академії наук України обирається за видатні успіхи в розвитку науки таємним голосуванням у відповідному відділенні академії і затверджується загальними зборами академії. Згодом член-кореспондент може бути вибраний академіком

Академік, або дійсний член академії (англ. *academician*, нім. *Akademiker*), дійсний член академії як корпорації вчених, обраний її загальними зборами. Зазвичай академіками без уточнення називають членів національної академії наук, академіками (з вказівкою академії) називають дійсних членів інших академії. Академіки обираються таємним голосуванням на загальних зборах відповідної академії з числа її членів-кореспондентів, при цьому право голосу мають тільки академіки

Здобувачі вищої освіти

Студент – особа, зарахована до закладу вищої освіти з метою здобуття ступеня молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра

Курсант – особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання), військового інституту як підрозділу вищого навчального закладу і навчається з метою здобуття вищої освіти за певним ступенем та якій присвоєно військове звання рядового, сержантського і старшинського складу або спеціальне звання рядового, молодшого начальницького складу, або таке звання вона мала під час вступу на навчання. Статус курсанта може надаватися окремим категоріям осіб, які навчаються у невійськових вищих навчальних закладах, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України

1

Аспірант – особа, зарахована до вищого навчального закладу (наукової установи) для здобуття ступеня доктора філософії

Ад'юнкт – особа, зарахована до вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання) для здобуття ступеня доктора філософії

Докторант – особа, зарахована або прикріплена до вищого навчального закладу (наукової установи) для здобуття ступеня доктора наук

Основні посади наукових працівників наукових установ (їхніх філій, інших відокремлених підрозділів), наукових підрозділів юридичних осіб державної та інших форм власності:

керівник (президент, генеральний директор, генеральний конструктор, директор, начальник)

заступник керівника (перший віце-президент, віце-президент, заступники генерального директора, генерального конструктора, директора, начальника) з наукової роботи

радник при дирекції наукової установи

член Президії Національної академії наук України або національної галузевої академії наук

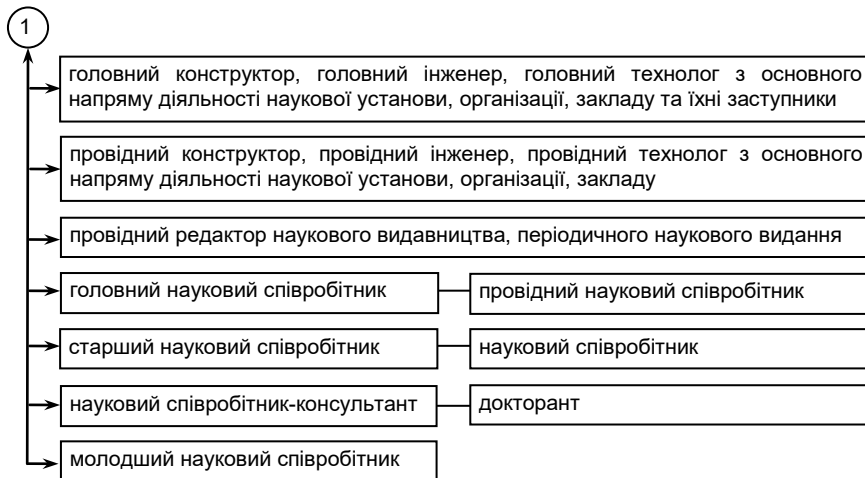
радник Президії Національної академії наук України або національної галузевої академії наук

академік – секретар відділення (його заступники)

головний учений секретар, учений секретар (їх заступники)

керівник (завідувач, відповідальний секретар, головний редактор) та заступники керівника (завідувача, секретаря відповідального головного редактора) наукового підрозділу, наукового видавництва, редакції наукового видання

1

Правила формування та згуртування наукового колективу

- 1) адекватного відображення людини людиною, щоб не потрапити в залежність встановлених оцінок
- 2) ефекту неправдивої згоди «так говорять усі», через що може скластися неправильне уявлення про працівника
- 3) правило ефекту поблажливості при завищеній оцінці якостей працівника, подій або явищ

Принципи створення наукового колективу

Гетерогенності – склад наукового колективу має бути різномірним і формуватися з людей, здатних розв'язувати різні типи проблем (фундаментальних, організаційно-управлінських, пошукових, прикладних), взаємно доповнюючи один одного

Комплексності – до наукового колективу мають бути залучені не тільки профільні фахівці, для вивчення будь-яких об'єктів необхідною є інтеграція різних наукових напрямів і застосування методів багатьох наук

Сумісності – необхідно, щоб за своїми фізіологічними, психологічними, моральними та інтелектуальними показниками люди були здатні, незважаючи на всі свої індивідуальні відмінності, до плідної спільної творчої праці

Відповідності – відповідність формальної структури наукового колективу фактичному стану субординації його членів

Перманентності – безперервна зміна складу наукового колективу, адже колектив формується, існує, змінюється за своїм складом, у зв'язку зі зміною напрямів дослідження, а можливо, й повністю розформовується залежно від потреб науки

«Команди» (стабільності) – окремі дослідники можуть приходити в команду (науковий колектив) ззовні й виходити з неї, але традиції, «дух команди», її специфічний творчий почерк розв'язання наукових проблем повинні залишатися за будь-яких обставин

Оптимальності кількісного і якісного складу – відповідно до сучасних даних оптимальна кількість первинного наукового колективу не повинна перевищувати 20 осіб

Успіх у діяльності наукового колективу значною мірою визначається дотриманням таких **принципів організації роботи**

→ **принцип інформованості про сутність проблеми** – процес дослідження буде сприйматися членами наукового колективу позитивно та з ентузіазмом, якщо кожен член колективу буде поінформований про результати, які можуть бути досягнуті при вирішенні наукової проблеми

→ **принцип тотальності** – усі, хто працює над проблемою, повинні бути заздалегідь поінформовані про можливі проблеми і залучені до її вирішення

→ **принцип ініціативи знизу** – інформація про завдання дослідження має стати частиною свідомості виконавців як корисна справа для наукового колективу

→ **принцип превентивної оцінки роботи** – необхідним є відповідне інформування співробітників з метою попередження ототожнення тимчасових труднощів з наслідками прийняття тих чи інших рішень

→ **принцип перманентної інформації** – керівник має систематично інформувати науковий колектив про стан виконання завдання, досягнуті успіхи чи невдачі

→ **принцип перманентної інформації** – керівник має систематично інформувати науковий колектив про стан виконання завдання, досягнуті успіхи чи невдачі

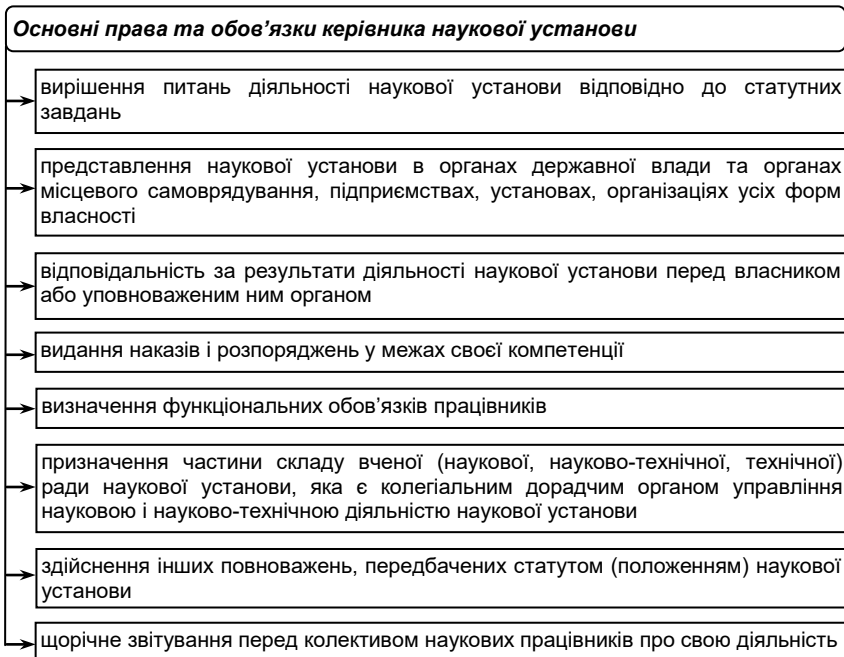
→ **принцип безперервної діяльності** – завершення одного завдання збігається з початком нового

→ **принцип індивідуальної компетенції** – урахування особистісних ціннісних орієнтацій працівників, їхніх потреб, і інтересів

→ **принцип наукової рівності** – ідеї, висунуті будь-яким співробітником колективу, повинні оцінюватися не за статусом джерела, а за змістом самої ідеї

→ **принцип забезпечення «права на помилку»** – помилятися може будь-хто з членів колективу

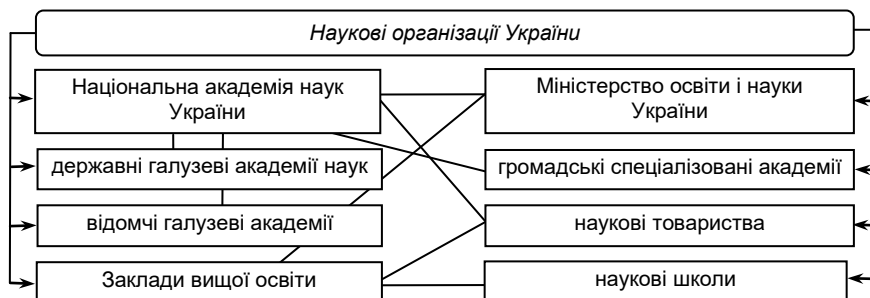
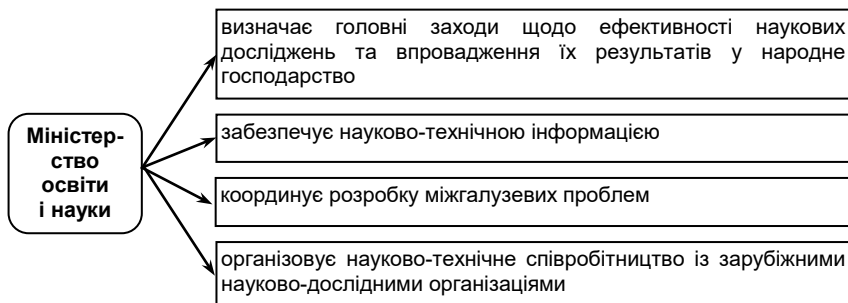
→ **принцип забезпечення «права на критику»** – будь-яка ідея в процесі конструктивної критики може бути спростована, якщо вона хибна, або вдосконалена, якщо правильна

<i>Основні якості, що відповідають статусу науковця</i>	
Професійні знання	наявність знань, що відповідають вимогам обраної діяльності. Обов'язкові елементи: високий рівень базової освіти, уміння користуватися комп'ютером, знання рідної та іноземної мов
Допитливість	високий рівень внутрішнього прагнення до пізнання істини, увага до невідомого і незрозумілого, високий інтерес до нових знань, зокрема, наукової літератури як джерела знання
Спостережливість	здатність до цілеспрямованого сприйняття об'єктивних властивостей досліджуваних явищ, процесів, предметів
Ініціативність	здатність до самостійних рішень, внутрішнє спонукання до нових форм діяльності
Почуття нового	винахідництво, активна підтримка нового, творчий характер діяльності, нетерпимість до догматизму
Зацікавленість у справі	наявність мотивів, ідей, що спонукають до дослідження; ставлення до праці як до важливого, привабливого заняття
Пунктуальність, ретельність	своєчасне та якісне виконання плану роботи, доручень, тощо
Відповідальність і надійність	здатність брати на себе відповідальність за певну ділянку роботи, справу, за свої або чийсь вчинки, дії, слова
Комунікабельність	уміння налагоджувати зв'язки з різними за віком, характером та посадою людьми
Доброзичливість	людяність, повага до інших людей, здатність розділити успіхи свого колективу
Честолюбство	прагнення стати відомим, мати популярність, можливість просування на службі
Зовнішній вигляд	гармонійне поєднання привабливості й елегантного стилю в одязі

3. Наукові заклади України

Національна академія наук України заснована 27 листопада **1918 р.** в м. Києві. Її першим президентом був видатний вчений **В.І. Вернадський**

Національна академія наук України

Склад: науково-дослідні інститути, лабораторії, музеї, астрономічна обсерваторія, ботанічний та акліматизаційний сади, біологічна станція, друкарня та бібліотека

ХРОНОЛОГІЯ ЗМІНИ НАЗВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

1918–1921 рр. – Українська академія наук (УАН)

1921–1936 рр. – Всеукраїнська академія наук (ВУАН)

1936–1991 рр. – Академія наук Української РСР

1991–1993 рр. – Академія наук України

З 1994 р. до цього часу – Національна академія наук України

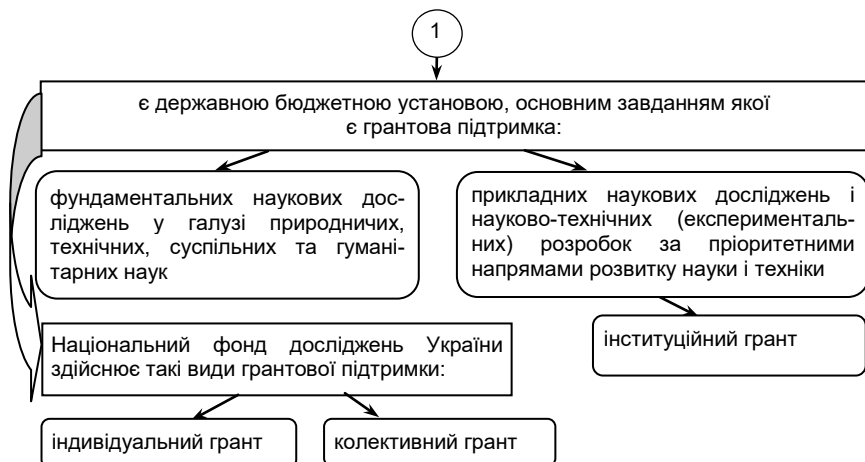
Органи управління НАН України

Найвищим органом самоврядування НАН України є **Загальні збори**, що складаються з дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів. У сесіях Загальних зборів (крім питань, пов'язаних з виборами дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів НАН України) беруть участь з правом ухвального голосу наукові працівники, делеговані трудовими колективами наукових установ Академії, з правом дорадчого голосу – іноземні члени, керівники наукових установ Академії та представники наукової громадськості.

У період між сесіями Загальних зборів керівництво роботою Академії здійснює Президія НАН України, яка обирається Загальними зборами строком на 5 років. До складу Президії НАН України, вибори якої відбулися у квітні 2015 року, входять 32 особи, у тому числі президент, п'ять віце-президентів, головний учений секретар, 14 академіків-секретарів відділень, 11 членів.

У засіданнях Президії також беруть участь з правом дорадчого голосу 4 виконуючих обов'язки члена Президії та 15 радників Президії НАН України

Національний фонд досліджень України – створюється з метою стимулювання фундаментальних та прикладних наукових досліджень, реалізації єдиної державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності в межах його повноважень, розвитку національного дослідницького простору та його інтеграції до світового дослідницького простору, розбудови дослідницької інфраструктури в Україні та її інтеграції до світової дослідницької інфраструктури, сприяння налагодженню науково-технічного співробітництва між науковими установами, закладами вищої освіти та представниками реального сектора економіки і сфери послуг, сприяння міжнародному обміну інформацією та вченими, сприяння діяльності, спрямованій на залучення учнівської та студентської молоді до наукової та науково-технічної діяльності, сприяння виробничо-орієнтованим (галузевим) науковим установам шляхом організації конкурсів за запитом відповідних міністерств, інших центральних органів виконавчої влади або інших замовників, за умови виділення такими центральними органами виконавчої влади або замовниками відповідних коштів, популяризації наукової і науково-технічної діяльності.

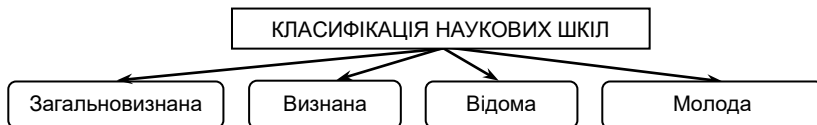
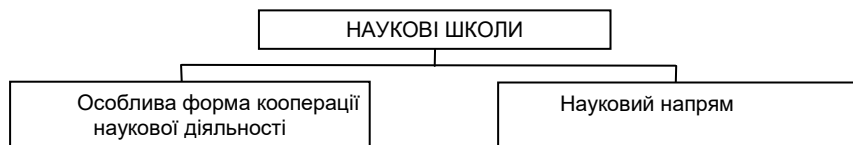
Грант – фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази задля здійснення наукової і науково-технічної діяльності, конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту

НАУКОВА ШКОЛА

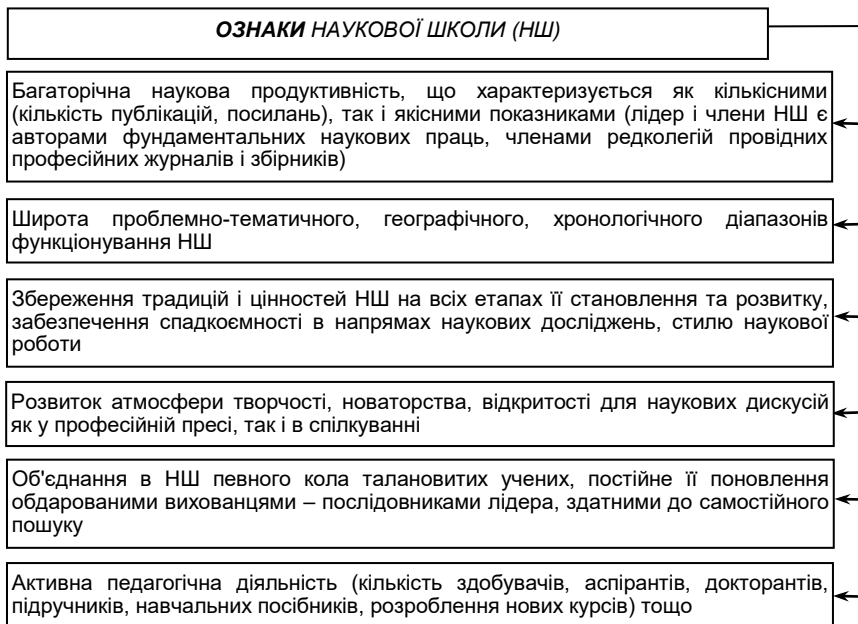
Форма організації колективної наукової праці співробітників НДІ, ЗВО, наукового центру тощо під керівництвом **лідера школи**. Характеризується єдиною дослідною програмою, спільністю наукових поглядів і стилю наукової діяльності в конкретній галузі

ЛІДЕР ШКОЛИ

Видатний, авторитетний учений, який розробляє фундаментальні та загальні питання науки, продукує ідеї, нові напрями досліджень, здатний об'єднати навколо себе колектив однодумців

- У діяльності наукової школи реалізуються такі основні **функції**:
- продукування наукових знань (дослідження і навчання)
 - поширення наукових знань (комунікація)
 - підготовка обдарованих вихованців (відтворення)

ТИПИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

університет – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність

академія, інститут – галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

коледж – галузевий вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступенів молодшого бакалавра та/або бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження. Коледж також має право здійснювати підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста

Види структурних підрозділів ВНЗ

Факультет

Кафедра

Бібліотека

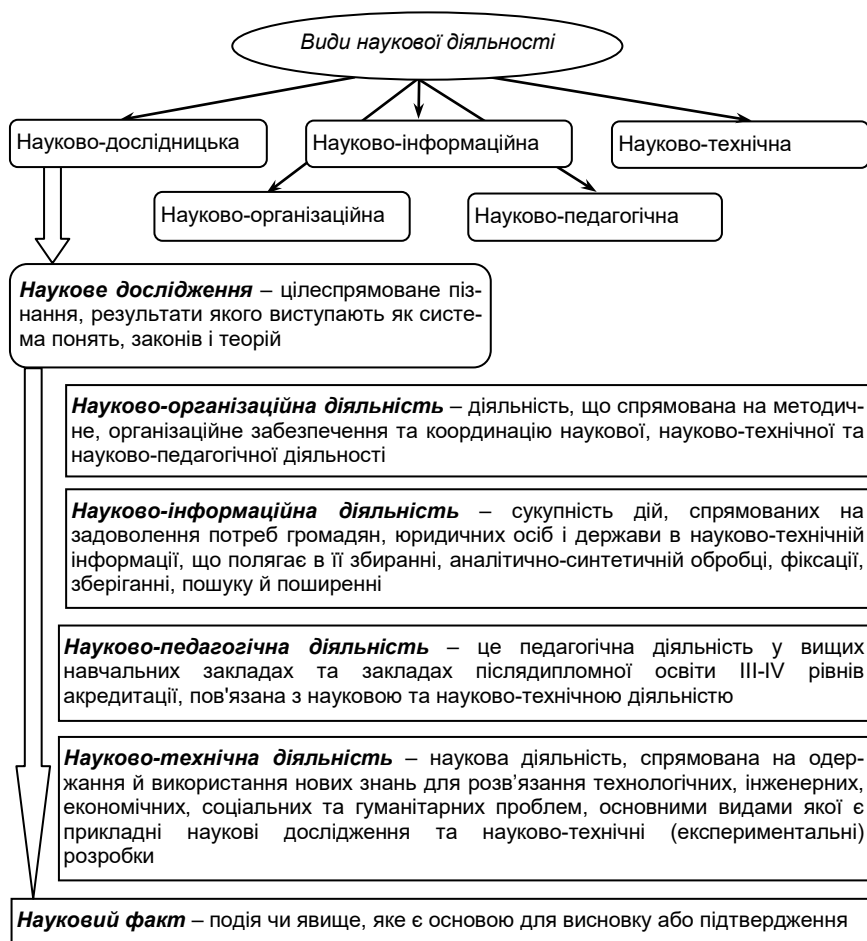
Факультет – це структурний підрозділ вищого навчального закладу, що об'єднує не менш ніж три кафедри та/або лабораторії, які в державних і комунальних вищих навчальних закладах у сукупності забезпечують підготовку не менше 200 здобувачів вищої освіти денної форми навчання (крім факультетів вищих військових навчальних закладів (вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання), ВНЗ фізичного виховання і спорту, вищих навчальних закладів культури та мистецтва)

4. Наукова діяльність, її види та форми. Форми організації та управління наукою в Україні

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань.

Організація науки в Україні охоплює п'ять основних секторів

Академічна наука	Спрямована на забезпечення фундаментальних досліджень, які приводять до одержання нових знань, ідей та теорій. Охоплює заклади: НАН України, ВНЗ III–IV рівнів акредитації
Галузева наука	Спрямована на проведення прикладних досліджень та здійснення розробок і нововведень. Охоплює самостійні наукові організації, підпорядковані органам державного і галузевого управління (міністерствам і відомствам) та самостійні науково-дослідні інститути, конструкторські бюро, науково-виробничі об'єднання
Вузівська Наука	Спрямована на забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, які дають нові знання та розробки, придатні до практичного застосування. Представлена ВНЗ, які мають спеціальні підрозділи (проблемні та галузеві лабораторії, науково-дослідні частини тощо), а також які виконують науково-технічні роботи на кафедрах
Заводська Наука	Пов'язана із запровадженням науково-технічних розробок, удосконаленням техніки і технології, завдяки чому здійснюються винаходи, створюється нова техніка та нова продукція. Охоплює як самостійні наукові-дослідні підрозділи, які входять до складу виробничих об'єднань, так і конструкторські, технологічні і інші технічні служби
Позавідомча Наука	Об'єднує недержавні наукові організації, як правило, у формі малих підприємств різних організаційно-правових форм. Охоплює створені комерційними структурами потужні наукові організації, у тому числі із залученням іноземного капіталу, малі інноваційні (венчурні) підприємства, приватні консультаційні осередки

Основні цілі державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності

Забезпечення наукового обґрунтування, визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства

Досягнення високого рівня розвитку науки і техніки

Примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень

Створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки

Зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень

Створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності

Забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості

Сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі

Інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір

Європейський дослідницький простір – система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав – учасниць Європейського Союзу та асоційованих членів з метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників

**Принципи державного управління та регулювання
у сфері наукової і науково-технічної діяльності**

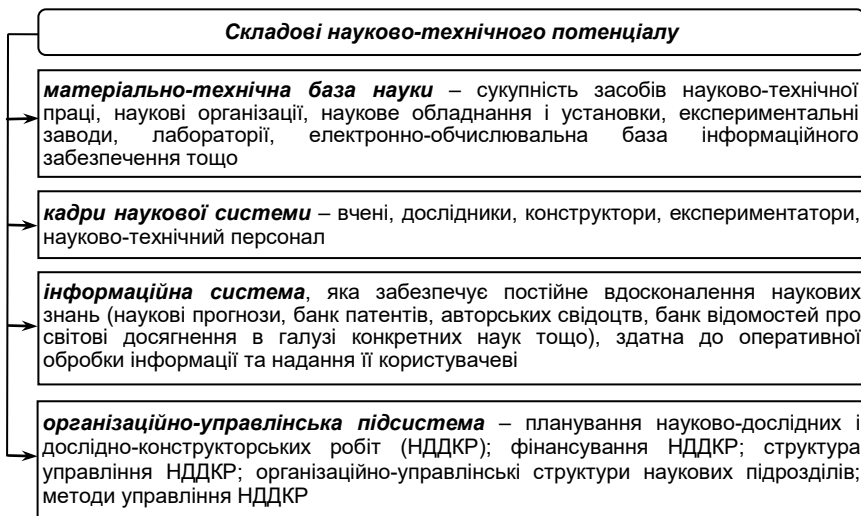
- 1) єдності науково-технічного, економічного, соціального та духовного розвитку суспільства
- 2) ефективного поєднання централізації та децентралізації управління в науковій та науково-технічній діяльності
- 3) додержання вимог екологічної безпеки
- 4) визнання свободи наукової творчості
- 5) збалансованості розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок
- 6) використання досягнень світової науки, можливостей міжнародного наукового співробітництва
- 7) свободи поширення відкритої науково-технічної інформації
- 8) відкритості для міжнародного науково-технічного співробітництва, забезпечення інтеграції української науки у світовий науковий та Європейський дослідницький простір із забезпеченням захисту інтересів національної безпеки
- 9) визнання певного обґрунтованого ризику отримання негативного результату в здійсненні наукової і науково-технічної діяльності

5. Науково – технічний потенціал України

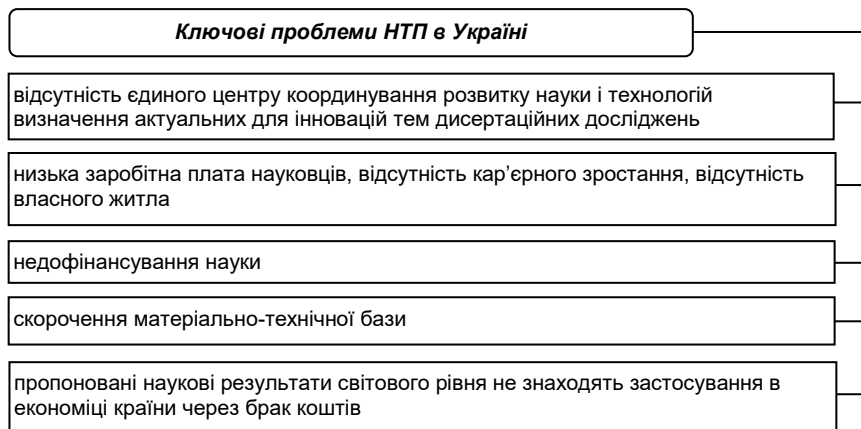
Науково-технічний потенціал визначається сукупністю матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, які спрямовуються у сферу науково-технічної діяльності і здатні забезпечити більш ефективне використання суспільної праці

Інноваційний потенціал – характеризується сукупною здатністю науково-технічних знань і практичного досвіду, наявних у суспільства на певному етапі розвитку, які забезпечують найбільш повне використання ресурсів економічного потенціалу

Науковий потенціал – визначається сукупністю ресурсів і можливостей сфери науки будь-якої системи (країни, території, галузі, підприємства) за наявних форм організації та управління ефективно вирішувати виробничі завдання

Загальна кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок на 01.01.2019 р. 881288 осіб

Питання для самоконтролю

1. Опишіть напрями наукової інтеграції України у світове співтовариство в умовах глобалізації науки.
2. Охарактеризуйте принципи та форми міжнародного наукового співробітництва.
3. Організація науки в Україні.
4. Організаційна побудова академічної науки та роль Національної академії наук України.
5. Охарактеризуйте вузівську та заводську науку в Україні.
6. Охарактеризуйте позавідомчу науку в Україні.
7. Надайте визначення наукової та науково-технічної діяльності.
8. Управління наукою в Україні.
9. Назвіть ключові проблеми НТП в Україні.
10. Наведіть складові науково-технічного потенціалу України.
11. Дайте визначення інноваційного та наукового потенціалу.
12. Охарактеризуйте основні принципи державного управління та регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності
13. Наведіть основні цілі державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності.
14. Сформулюйте визначення поняття «Європейський дослідницький простір».
15. Наведіть основні види наукової діяльності та охарактеризуйте їх.
16. Дайте визначення наукового дослідження та наукового факту.
17. Назвіть основні типи законодавчо закріплених закладів вищої освіти в Україні.
18. Наведіть основні ознаки наукової школи.
19. Охарактеризуйте основні функції наукової школи.
20. Хто є здобувачем вищої освіти?
21. Наведіть визначення наукової установи.
22. Охарактеризуйте суб'єктів наукової діяльності.
23. Основні принципи створення наукового колективу.
24. Які принципи є засадничими щодо роботи наукового колективу?
25. Визначте, якими особистісними якостями повинен володіти дослідник.

26. Чим відрізняється наукова школа від наукового колективу?
27. Визначте особливості наукової школи: структуру, функції та основні ознаки.

Тестові завдання

1. Особи, які мають вищу освіту і здійснюють науково-дослідну (у науково-дослідних установах) або науково-педагогічну (закладах вищої освіти) діяльність, – це:
А. кандидати наук Б. викладачі закладів вищої освіти
В. наукові працівники Г. доктори наук
2. В Україні ступінь магістра вперше було запроваджено в:
А. 1995 р. Б. 1992 р.
В. 2000 р. Г. 1999 р.
3. Освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні вищої освіти і присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, – це:
А. бакалавр Б. молодший бакалавр
В. магістр Г. доктор філософії
4. Освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми, – це:
А. бакалавр Б. молодший бакалавр
В. магістр Г. доктор філософії
5. Освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180–240 кредитів ЄКТС, – це:
А. бакалавр Б. молодший бакалавр
В. магістр Г. доктор філософії
6. Сукупність ресурсів і можливостей сфери науки будь-якої системи (країни, території, галузі, підприємства) за наявних форм організації та управління ефективно вирішувати виробничі завдання, – це:
А. науково-технічних Б. науковий потенціал

- потенціал
Г. технологізація економіки
7. Сукупність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, які спрямовуються у сферу науково-технічної діяльності і здатні забезпечити ефективніше використання суспільної праці, – це:
- А. науково-технічних потенціал
В. науково-технічна діяльність
Б. науковий потенціал
Г. технологізація економіки
8. Визначте, які з наведених назв належать до наукових ступенів:
- А. академік
В. професор
Д. магістр
Ж. доктор наук
Б. член-кореспондент
Г. доцент
Е. доктор філософії
9. Назвіть ознаки наукової школи:
- А. наявність наукового лідера
В. висока наукова кваліфікація дослідників, згуртованих навколо лідера
Д. оригінальність методики досліджень
Б. наявність докторів і докторів філософії
Г. значущість отриманих наукових результатів у певній галузі
Е. наявність відповідної матеріальної бази, територіальної єдності
10. Назвіть суб'єктів наукової діяльності:
- А. науково-педагогічні
В. вчені
Д. наукові установи
Б. студенти, асистенти
Г. наукові працівники
Е. всі відповіді вірні
11. Сформуйте ієрархічну схему управління науковою діяльністю:
- А. відділи з галузей науки
В. Державний комітет у справах науки і технологій України
Б. Національна академія наук (НАН)
Г. територіальні відділення
Д. науково-дослідні інститути
Е. державні академії наук

- Ж. лабораторні сектори З. навчальні заклади
12. Молодий вчений в Україні – це особа віком до:
- А. 25 років Б. 28 років
- В. 35 років Г. 40 років
- Д. 45 років Е. 30 років

Тематика рефератів

1. Особливості індивідуальної наукової діяльності.
2. Норми наукової етики.
3. Соціальна відповідальність вчених.
4. Цілі та завдання наукового дослідження.
5. Наукові дослідження: поняття, види та форми організації.
6. Підготовка наукових кадрів.
7. План наукового дослідження.
8. Форми організації та управління наукою в Україні.
9. Наукова школа: структура, функції та основні ознаки.
10. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Підготуйте відповіді на такі запитання відносно власного дослідження:
 - Які основні джерела існують за темою вашого дослідження?
 - Хто з попередніх дослідників найбільш повно досліджував тему, що обрана вами для дослідження?
 - Які прогалини існують в дослідженні цієї теми?
2. Знайдіть у наукових виданнях приклади протиріч, неповноти, помилок щодо власного наукового дослідження.
3. Дайте концептуальне бачення ваших пропозицій для розділу 3 магістерської роботи.
4. Вставте пропущені слова та словосполучення:

Міністерство освіти і науки України – це _____ орган виконавчої влади в Україні, діяльність якого спрямовується та координується _____ . Міністерство з квітня 2016 року очолює _____. МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади та

реалізує державну політику у сфері _____ (навести перелік повноважень МОН України)

5. Вставте пропущені слова та словосполучення:

Національна академія наук України заснована _____ року у м. _____.

Її першим президентом був видатний вчений зі світовим ім'ям _____.

Національна академія наук України згідно із чинним законодавством є _____ організацією України, що заснована на _____ власності

та користується правами самоврядності, яка полягає в самостійному

визначенні _____ (навести перелік повноважень НАН України).

Тема 3. Наукове дослідження та методика його виконання в економіці

1. Наукове дослідження як основна форма наукової діяльності
2. Етапи наукового дослідження
3. Тема дослідження. Постановка мети дослідження. Формулювання завдань дослідження
4. Взаємозв'язок проблеми, мети, об'єкта, предмета і назви теми наукового дослідження

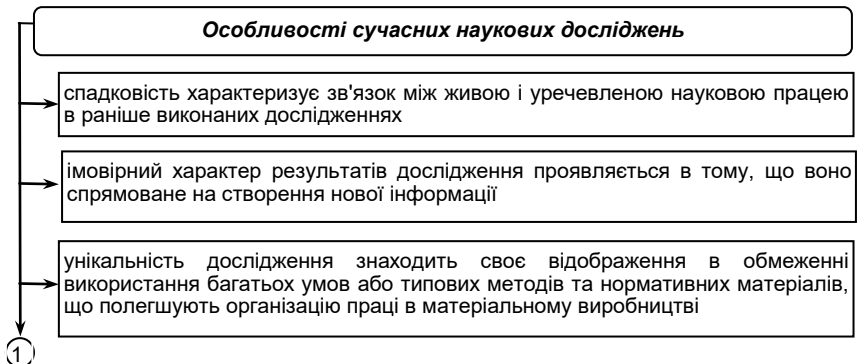
Основні терміни і поняття: Актуальність, тема, закон, закономірність, положення, ідея, концепція, аксіома, теорема, наукове дослідження, проблема, гіпотеза, теорія, поняття, категорія, термін, принцип, думка, мета дослідження, об'єкт дослідження, предмет дослідження, проблема

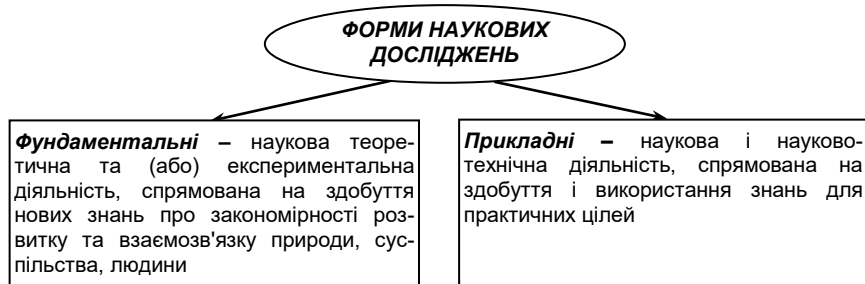
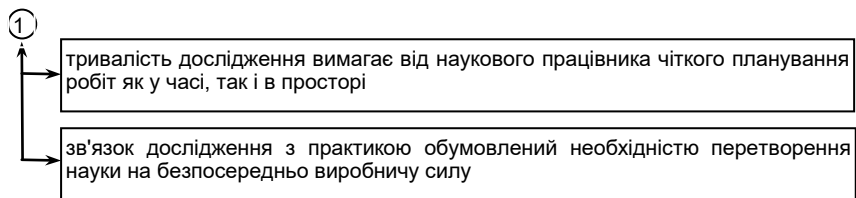
1. Наукове дослідження як основна форма наукової діяльності

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки та яке завершується формування знання про досліджуваний об'єкт

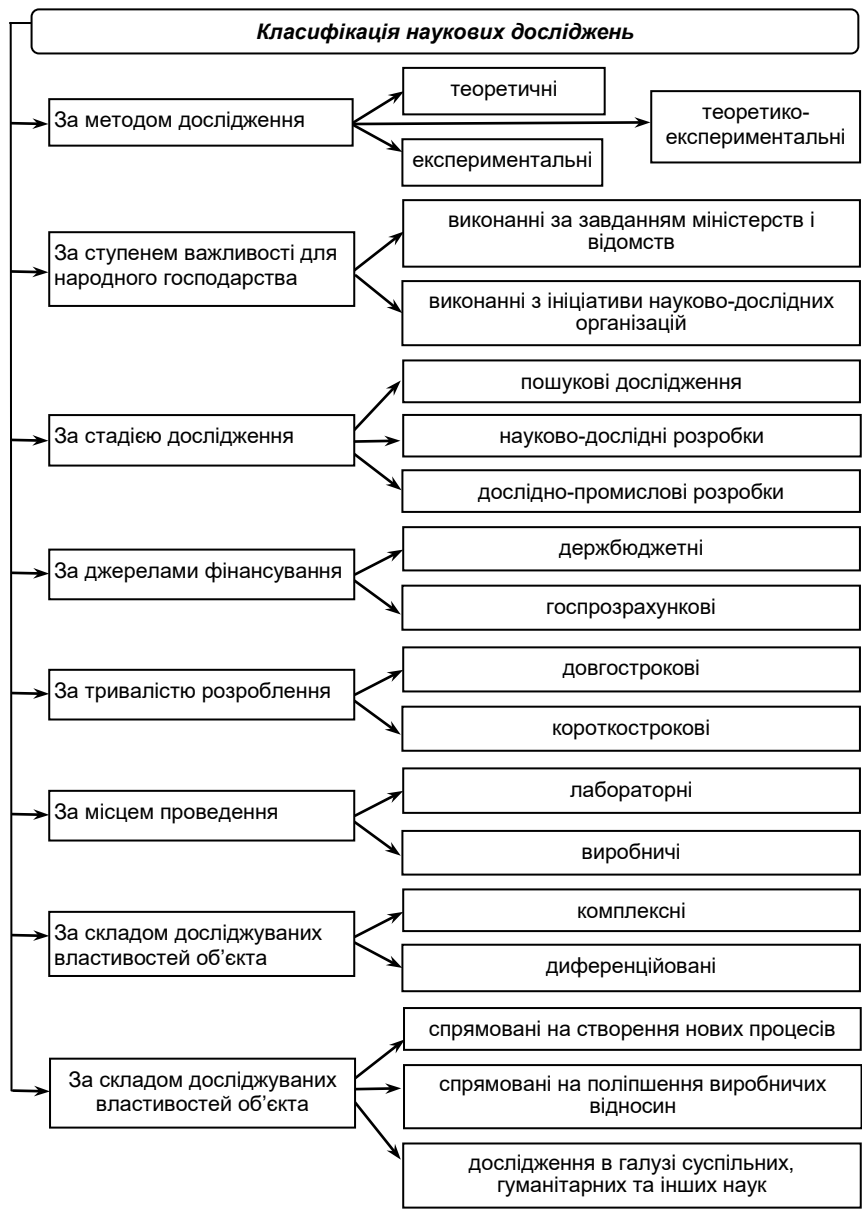

Мета наукового дослідження – всебічне, достовірне вивчення об'єкта, процесу чи явища, їх структури, зв'язків та відносин на основі розроблених в науці принципів і методів пізнання, а також отримання та впровадження в практику корисних для людини результатів

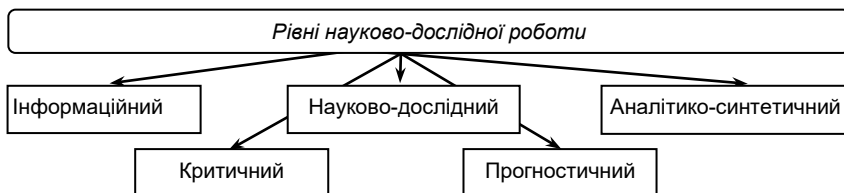

Ознака	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження
Мета	Поглиблення людських знань про економічні процеси. Виявлення загальних законів стосовно економічних процесів. Результати дослідження мають цінність для суспільства в цілому	Поглиблення розуміння конкретної економічної проблеми. Результат дослідження – вирішення проблеми. Нові знання обмежені рамками проблеми. Результати дослідження мають цінність для менеджерів компанії
Загальна спрямованість	Здійснюються фахівцями з академічного середовища. Гнучкий графік дослідження	Здійснюються фахівцями, які є представниками різних установ. Жорсткий графік дослідження

Науково-дослідна робота – це наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання наукового і/або науково-прикладного результату

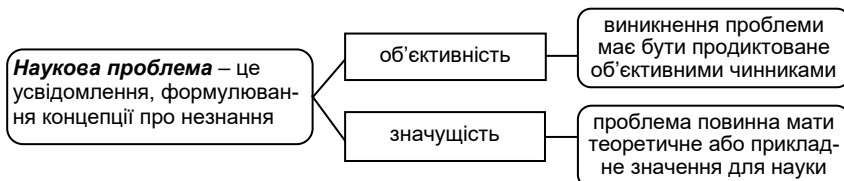
Науковий напрям – це наука або комплекс наук, у сфері яких здійснюються дослідження. У зв'язку з цим розрізняють економічний, технічний, біологічний, соціальний, історичний та інші напрями з можливою подальшою деталізацією

Комплексна проблема – це сукупність проблем, об'єднаних єдиною метою

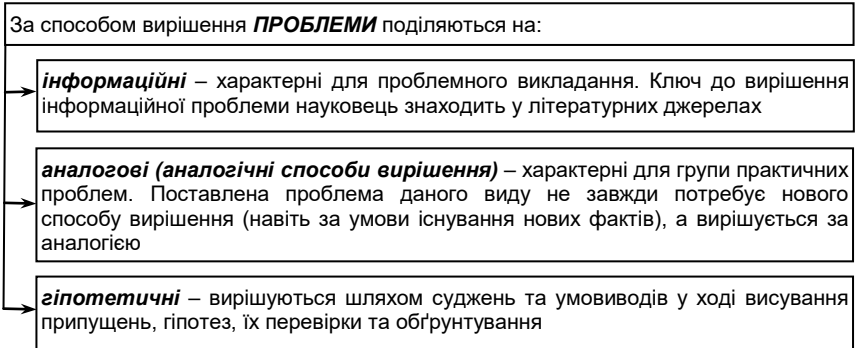
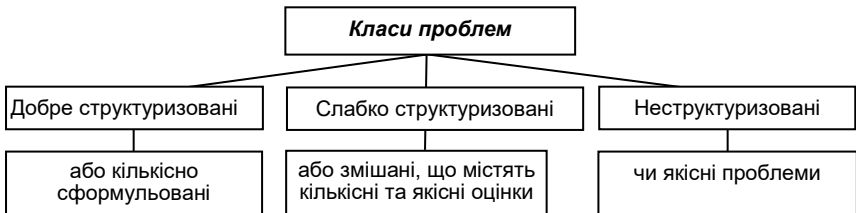
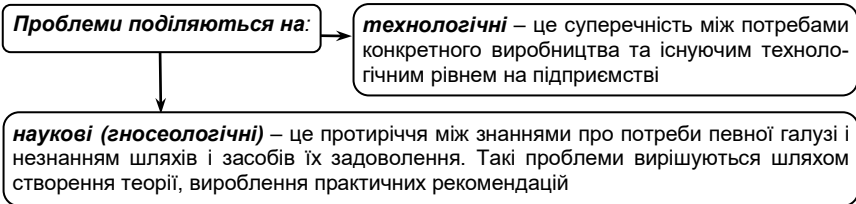
Проблема становить собою низку складних теоретичних та практичних завдань, вирішення яких назріло в суспільстві. З соціальних позицій проблема – це відображення протиріччя між суспільною потребою в знаннях та відомими шляхами їх отримання, протиріччя між знанням і незнанням

Тема – це наукове завдання, яке охоплює певну сферу наукового дослідження. У результаті науково-дослідних робіт з тієї чи іншої тематики одержують відповіді на певне коло наукових питань, що охоплюють частину проблеми. Узагальнення результатів досліджень по комплексу тем може дозволити вирішити наукову проблему

Наукове питання – це дрібні наукові завдання, що стосуються конкретної теми наукового дослідження

Наукова проблема – питання, що потребує наукового вирішення. Джерелами наукових проблем є як практика, так і потреби власне науки (необхідність удосконалення методів наукового дослідження, уточнення категорійно-понятійного апарату тощо)

Етапи породження проблеми

Виявлення браку в науковому знанні про реальність

Опис проблеми на рівні буденної мови

Формулювання проблеми в термінах наукової дисципліни

Характерні ознаки наукового дослідження

Це усвідомлений процес, є певна поставлена мета, чітко сформульовані завдання

Це процес, направлений на пошук нового, на творчість, на відкриття невідомого, на висунення оригінальних ідей, на нове трактування питань, що розглядаються

Воно характеризується систематичністю: впорядковані, приведені до системи і сам процес, і його результати

Характеризується доказовістю, послідовним обґрунтуванням зроблених узагальнень і висновків

Рівні наукового дослідження з позиції теорії пізнання

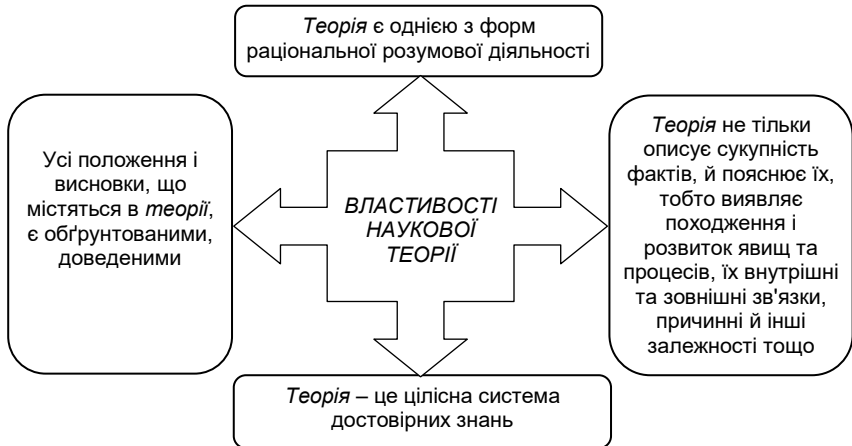
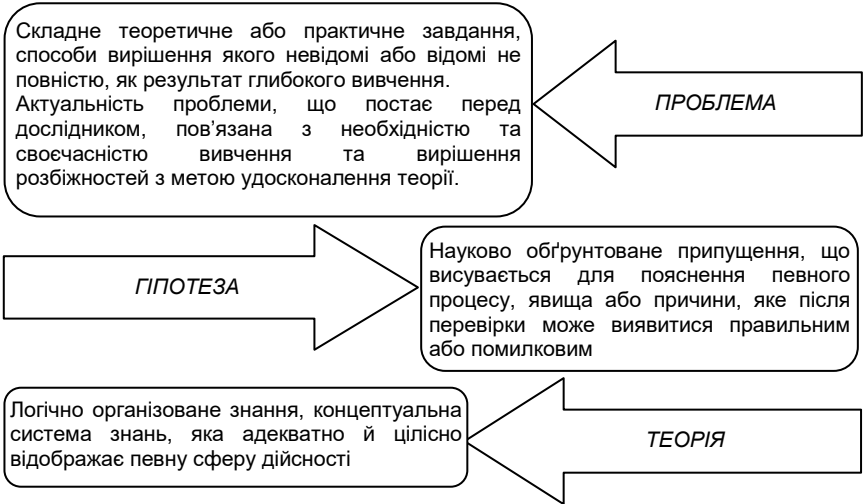
Теоретичний

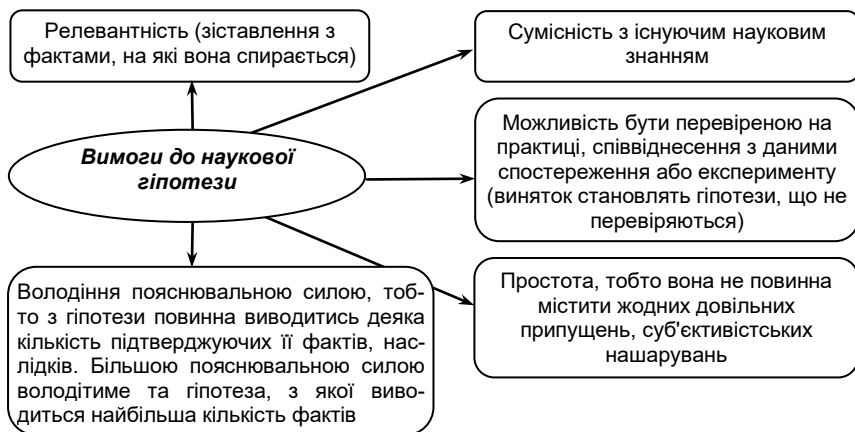
Експериментальний

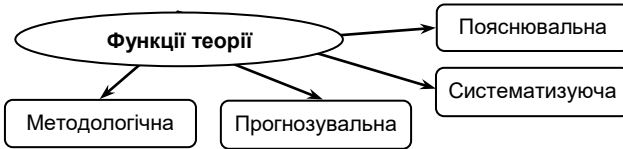
Теоретичний рівень дослідження

Характеризується перевагою *логічних методів пізнання*. На цьому рівні одержані факти досліджуються, обробляються за допомогою логічних понять, умовиводів, законів та інших форм мислення. Тут досліджувані об'єкти в думках аналізуються, узагальнюються, досягнули їх ество, внутрішні зв'язки, закони розвитку. На цьому рівні пізнання за допомогою органів чуття (емпірія) може мати місце, але воно є підпорядкованим

Структурними компонентами теоретичного пізнання є **проблема, гіпотеза і теорія**

Принцип – це керівна ідея, основне початкове положення теорії, вчення, науки. Принципи бувають теоретичними і методологічними.

Принципи – визначені правила поведінки та дій з фактами і оточенням, умовності при конструюванні результатів

Найбільш актуальні принципи наукового дослідження

→ **Об'єктивність**, тобто виключення одностороннього мислення, суб'єктивності. Цей принцип вимагає використання методів та процедур, що дозволяють отримати максимум знань, дотримання логіки, правдиве обґрунтування, забезпечення доказів. Усе це забезпечує достовірність фактів як одного з основних чинників наукової етики

→ **Виділення основних факторів**, що визначають кінцевий результат (необхідно виділяти головне з різноманіття факторів)

→ **Єдність історичного та логічного** (до уваги беруться історія досліджуваного об'єкта, його сучасний стан та перспективи його подальшої розробки)

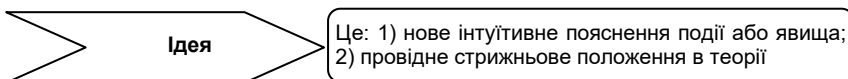
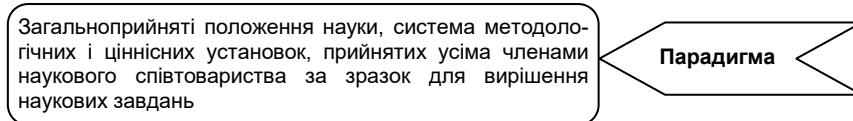
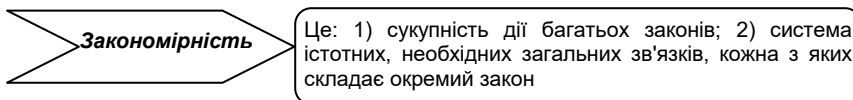
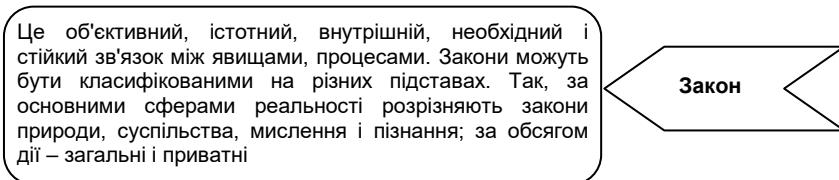
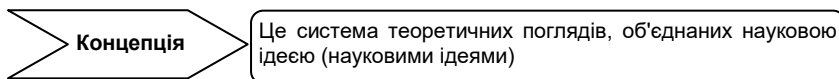
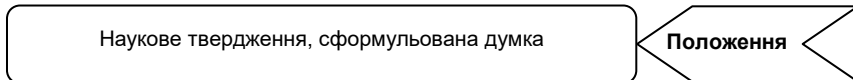
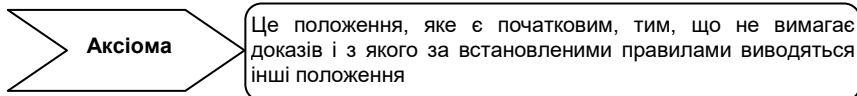
→ **Концептуальна єдність дослідження** (в основу потрібно класти єдиний принцип та дотримуватись його протягом всього дослідження)

→ **Відповідність наявного рівня з цілями дослідження**

→ **Системність** (використання певної системи, а також взаємозв'язок з іншими об'єктами)

→ **Принцип наукової етики** (використання системи посилань до першоджерел з метою чіткого розмежування існуючих наукових надбань в конкретному напрямку дослідження та висновків, що їх автор добігає самостійно)

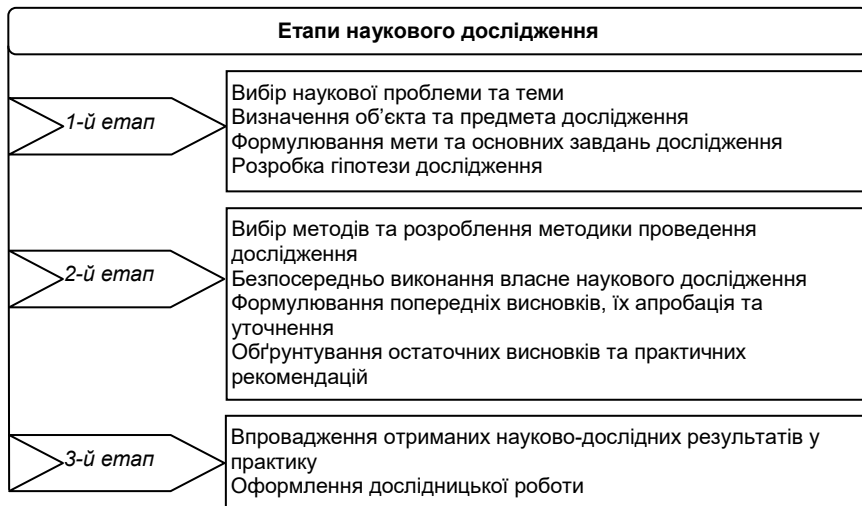
→ **Принцип зв'язності** (усі структурні частини мають бути логічно, послідовно викладеними та бути взаємопов'язаними між собою)

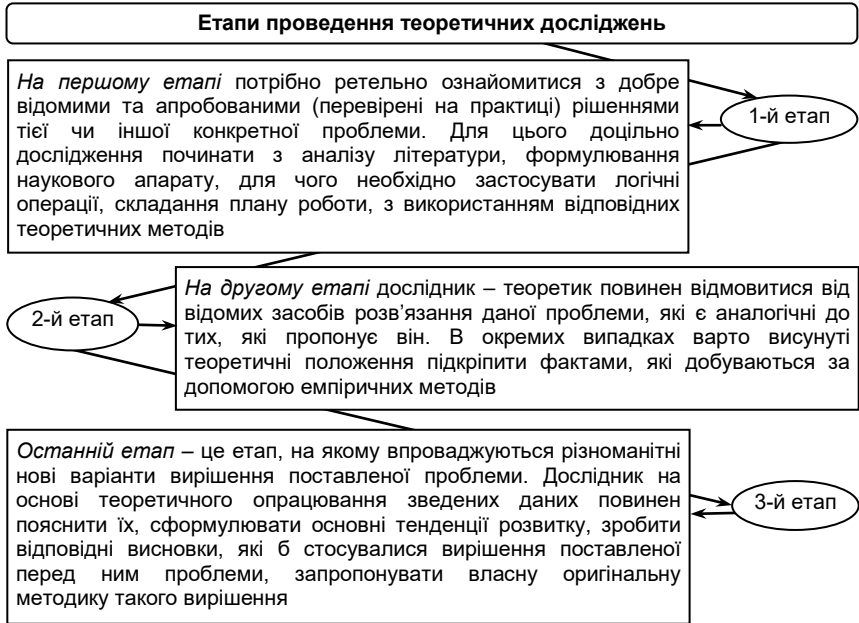

Ідентифікаційні ознаки науки та наукової теорії

Ознака	Наука	Теорія
Відношення до практики	Поєднує теорію і практику	Протистоїть практиці
Діалектика розвитку	Наука завжди залишається однією і тією самою	Теорії можуть змінювати одна одну, окремі з них стають «морально» застарілими, інші, навпаки, виникають на вимогу часу
Співвідношення між наукою і теорією	У межах певної науки співіснують, конкурують кілька наукових теорій, які пропонують різноманітні методи і практичні рекомендації	Кожна теорія є самостійним завершенням знанням, що пояснює закономірності розвитку того чи іншого явища чи процесу

2. Етапи наукового дослідження

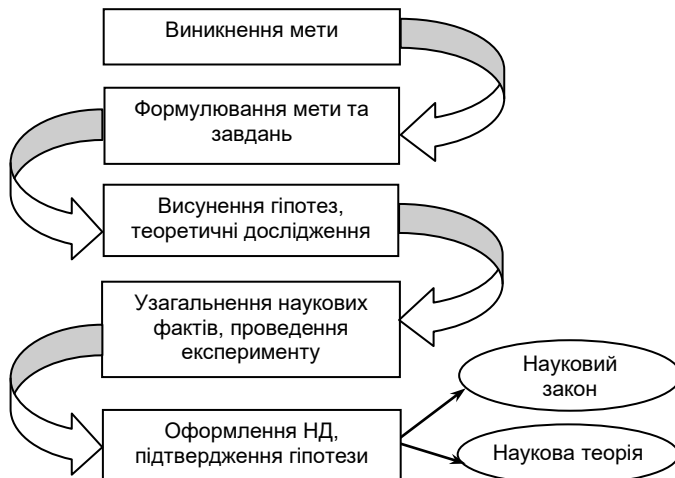
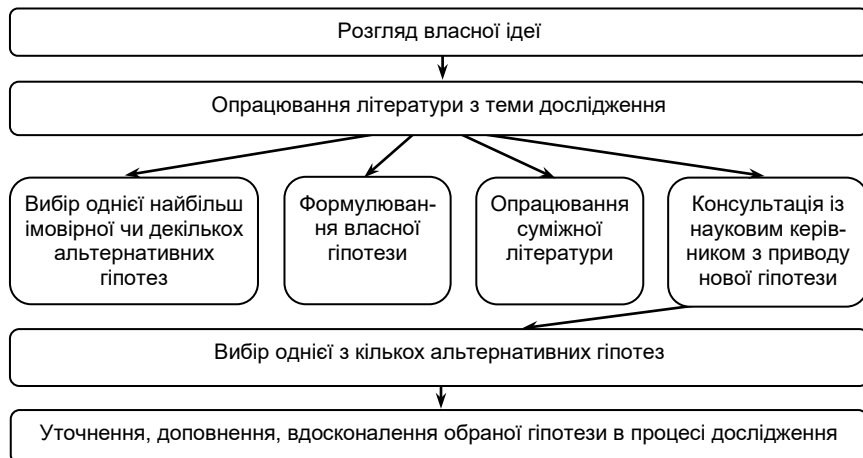

У науці недостатньо встановити новий науковий факт, досить важливо дати йому пояснення з позицій науки, показати його загальнопізнавальне теоретичне або практичне значення, а також завчасно передбачити невідомі раніше нові процеси та явища

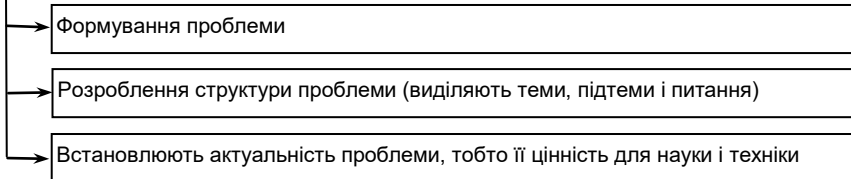

Блок – схема розроблення гіпотези дослідження

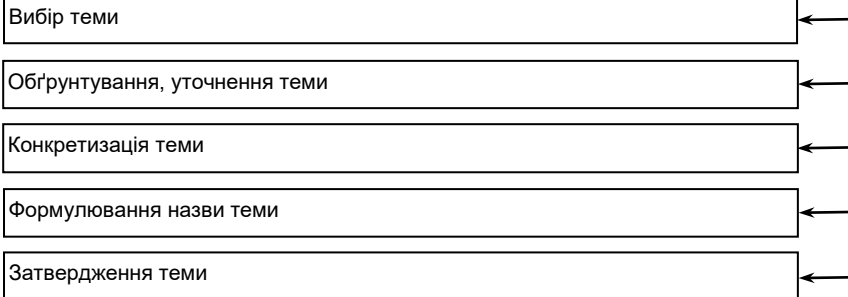
3. Тема дослідження. Постановка мети дослідження. Формулювання завдань дослідження

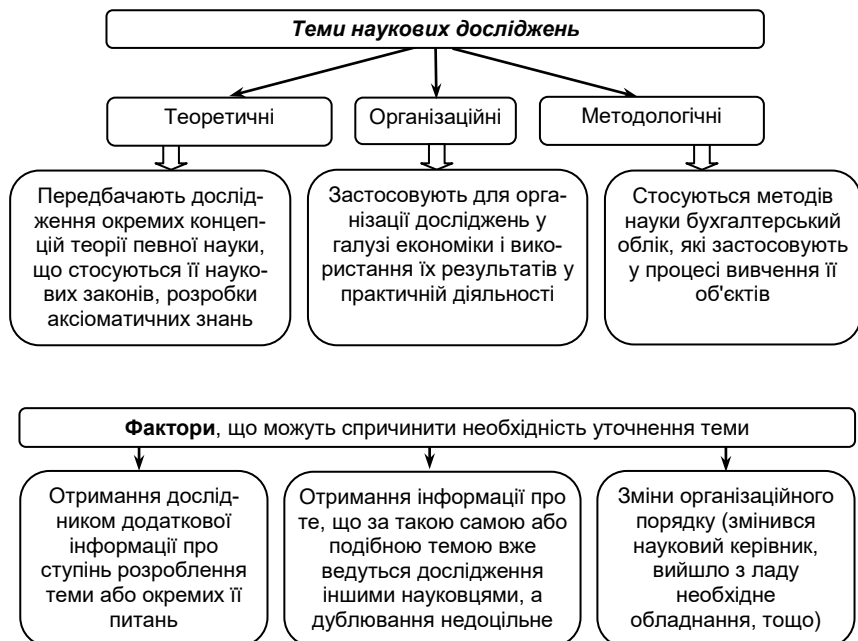
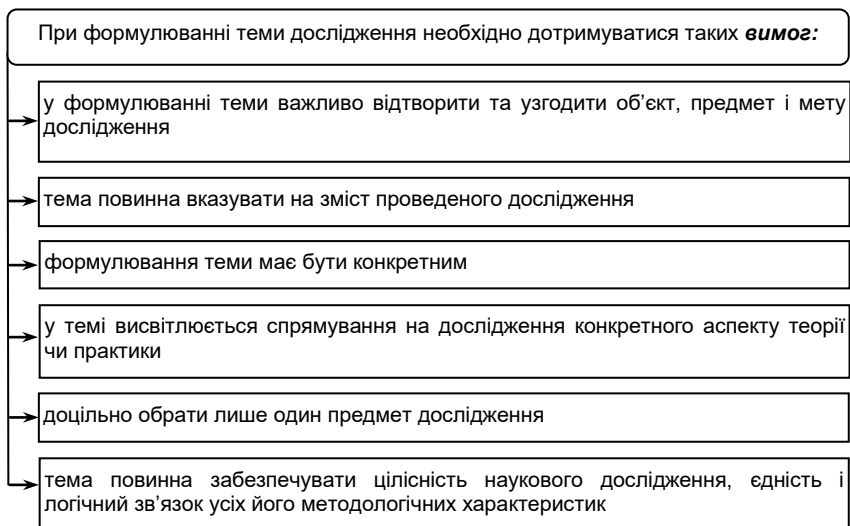
ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ВИБІР ТЕМИ – СКЛАДНЕ І ВІДПОВІДАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ, ЯКЕ ОХОПЛЮЄ КІЛЬКА ЕТАПІВ:

Після обґрунтування проблеми і встановлення її структури обирають **тему наукового дослідження**

Процес формулювання теми дослідження охоплює такі етапи:

До теми висувають низку вимог: актуальність, новизна, економічна ефективність. Наукова робота повинна бути актуальна в науковому і прикладному значенні

Новизна розробки має бути науковою, а не технічною, тобто принципово новою. Усе, що вже відомо, не може бути предметом наукового дослідження

Тема повинна бути **економічно ефективною і значущою**. Будь-яка тема прикладних досліджень має забезпечити отримання економічного ефекту для народного господарства. Це одна з важливих вимог

Актуальною вважається така тема, яка б забезпечила певний **економічний ефект**, у прикладних дослідженнях буде більш актуальною тема, яка забезпечить більший економічний ефект.

Актуальність теоретичних досліджень оцінюють експерти, відомі вчені з даної проблеми

Наукова новизна – одна з головних вимог до теми наукової роботи.

Виявлення елементів новизни можливе за наявності таких моментів:

ґрунтовне вивчення літератури з предмета дослідження з аналізом його історичного розвитку

розгляд існуючих позицій

залучення в науковий обіг нового цифрового і фактичного матеріалу, наприклад, у результаті проведення експерименту – це вже помітна заявка на оригінальність

деталізації відомого процесу, явища

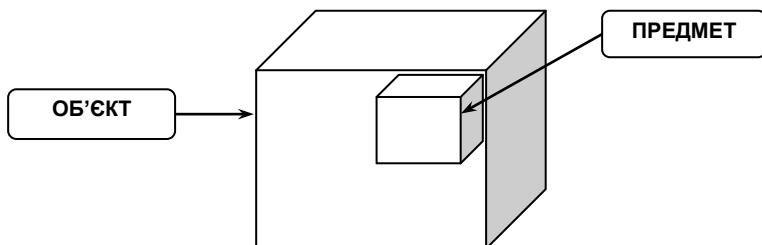
докладний аналіз практично будь-якого цікавого в науковому сенсі об'єкта обумовлює нові корисні результати, висновки, узагальнення

Що вперше запроваджено = Формулювання такого результату, якого немає в інших дослідженнях (вітчизняних та світових)

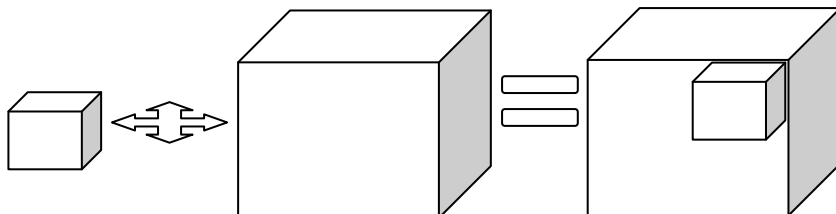
**НАУКОВА
НОВИЗНА**

Що удосконалено = Уточнено, узагальнено існуючий спосіб вирішення нового завдання, введено нові додаткові елементи, приведено у відповідність до нового предмета дослідження

Що отримало подальший розвиток = пропозиції щодо використання двох підходів, посилення позитивних характеристик чи зменшення ролі негативних

Якісне перетворення предмета впливає на удосконалення (підвищення ефективності, якісне оновлення) об'єкта дослідження

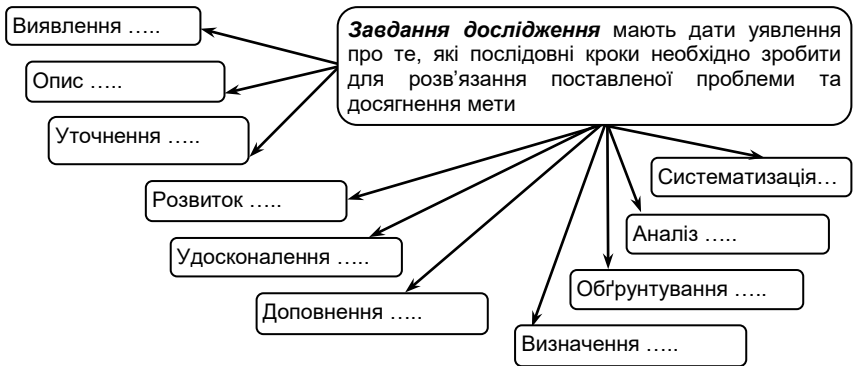
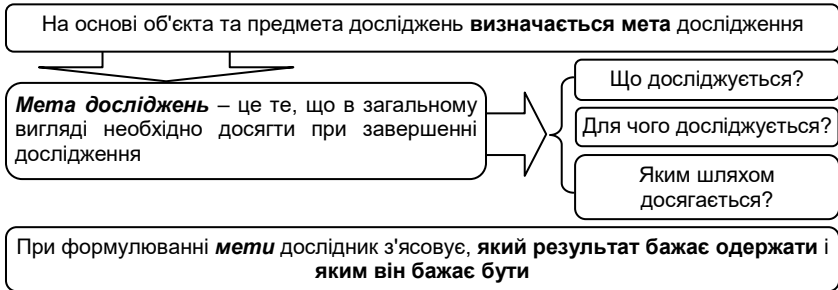

Об'єкт досліджень – це те, що протистоїть суб'єкту, у його пізнавальній діяльності, тобто це та частина навколишньої дійсності, з якою дослідник має справу.

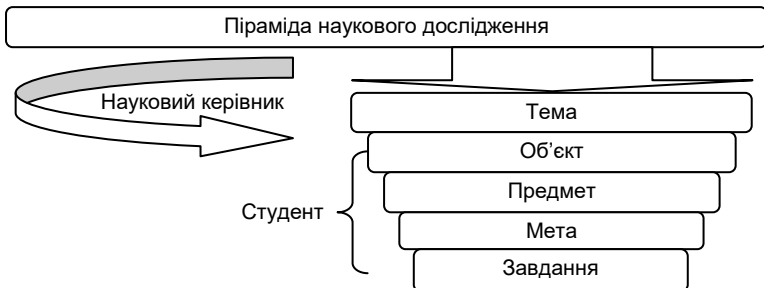
Об'єктом дослідження економічних наук можуть бути ті чи інші явища, притаманні економічній сфері життєдіяльності суспільства.

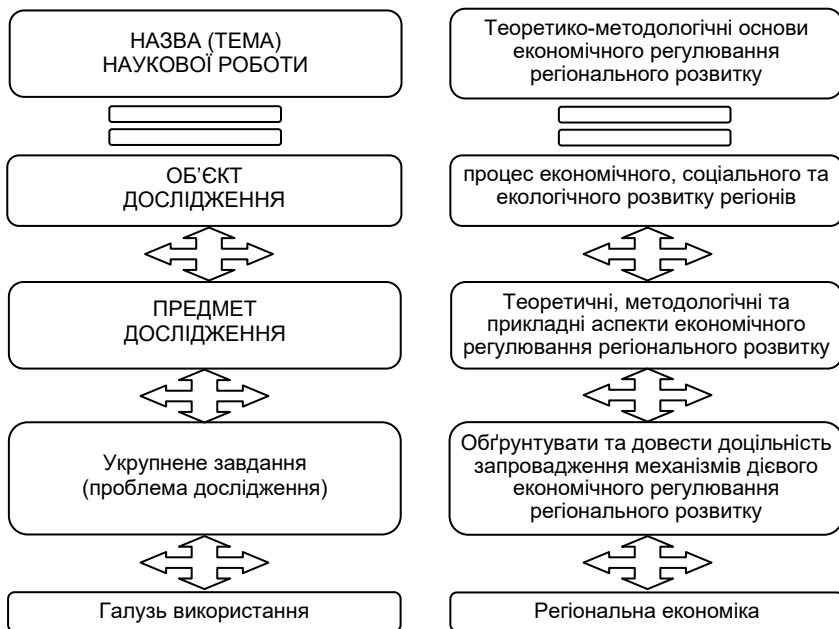
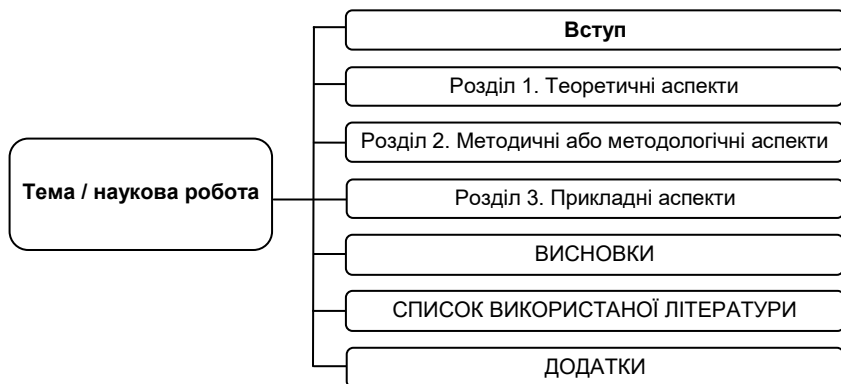
Предмет досліджень – це той аспект та точка зору ("проекція"), з якою дослідник пізнає цілісний об'єкт, відокремлюючи при цьому основні найбільш суттєві (з погляду дослідника) ознаки об'єкта.

Предмет є частиною об'єкта дослідження, а саме: однієї з його недослідженої частини, тобто він значно конкретніше і вужче. Предмет має відображати наукову проблему, тому до його визначення належать всі вимоги, які висуваються з погляду формулювання наукової проблеми

4. Взаємозв'язок проблеми, мети, об'єкта, предмета і назви теми наукового дослідження

Мета наукового дослідження має охоплювати три змістовні частини:

- 1) **чого необхідно досягти** в теорії проблеми, що досліджується;
- 2) **які розробити практичні рекомендації**;
- 3) **вказати реальну економічну проблему, яка буде вирішена** в результаті дослідження

Приклади визначення об'єкта та предмета наукового дослідження

Об'єкт	Предмет
Фірма	Собівартість продукції
Комерційні банки	Маркетингова політика банку
Країна	Збалансованість зовнішньої торгівлі

Співвідношення суб'єкта, об'єкта та предмета дослідження

Суб'єкт	Хто виконує дослідження?
Об'єкт	Де здійснюється дослідження?
Предмет	Що саме досліджується (якості, ознаки характеристики, процеси, тощо)?

Об'єктом дослідження в економіці може, наприклад, бути галузь, підприємство або група підприємств, структури органів управління, тобто те, що породжує проблемні ситуації й обрано для вивчення. Предмет – це певна сфера діяльності об'єкта, на яку спрямована увага дослідника. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюється та його частина, яка є предметом дослідження, який і визначає тему магістерської роботи.

Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику наукового дослідження.
2. Які є форми наукових досліджень?
3. Що таке об'єкт, предмет та фактори наукового дослідження?
4. Як ви розумієте гіпотезу наукового дослідження?
5. Назвіть послідовність етапів наукового дослідження.
6. Охарактеризуйте особливості наукових досліджень, які впливають на ефективність наукової праці.
7. Вимоги до теми наукового дослідження.
8. Етапи реалізації та оформлення результатів наукового дослідження.
9. Встановіть ланцюжок між «проблемою – гіпотезою – теорією» наукового дослідження.

10. Визначте принципи наукового дослідження.
11. Назвіть основні властивості наукової теорії.
12. Дайте визначення концепції наукового дослідження.
13. Що ви розумієте під «методологією науки»?
14. Проаналізуйте різні дефініції терміна «мета наукового дослідження» та обґрунтуйте власне визначення.
15. Назвіть складові мети наукового дослідження.
16. Вимоги до формулювання завдань наукового дослідження.
17. Дайте визначення об'єкта та предмета наукового дослідження.
18. Назвіть основні вимоги, що висувуються до теми наукового дослідження.
19. Дайте визначення концепції та ідеї наукового дослідження.

Тестові завдання

1. Дайте визначення поняття «наукове дослідження»:
А. цілісний підхід до вивчення окремих явищ
Б. застосування історичного підходу до пізнання дійсності
В. цілеспрямоване вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між ними
2. Які риси характерні для наукового дослідження:
А. послідовність
Б. актуальність
В. доказовість
Г. об'єктивність
Д. відтворюваність
Е. точність
Ж. реальність
3. Відображає проблему в її характерних рисах і в такий спосіб окреслює межі дослідження, конкретизуючи основний задум та створюючи передумови успіху роботи в цілому, – це:
А. тема
Б. закономірність
В. положення
Г. ідея
4. Об'єкт дослідження – це:
А. підприємство або галузь
Б. процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження

- В. навколишній матеріальний світ і його відображення у свідомості людині
- Г. те, на що спрямований процес пізнання
5. Назвіть головні етапи наукового дослідження за черговістю проведення (ж, ...):
- А. встановлення наукового закону
- Б. проведення експерименту
- В. узагальнення наукових факторів
- Г. формулювання понять, суджень
- Д. доведення правильності гіпотез
- Е. висунення гіпотез
- Ж. виникнення ідеї
6. Знайдіть правильну відповідь (встановіть відповідність терміна та його визначення):
1. Аксиома А. це об'єктивний, істотний, внутрішній, необхідний і стійкий зв'язок між явищами, процесами
2. Положення Б. це положення, яке є початковим, тим, що не вимагає доказів і з якого за встановленими правилами виводяться інші положення
3. Закон В. це: 1) нове інтуїтивне пояснення події або явища; 2) провідне стрижневе положення в теорії
4. Ідея Г. наукове твердження, сформульована думка
7. За яких умов гіпотеза переконлива:
- А. не суперечить принципам наукового пізнання
- Б. ураховує раніше відомі в науці закони
- В. пояснює всі фактори, для вивчення яких вона висувається
- Г. принципово перевіряється
- Д. логічно не суперечлива
- Е. максимально проста
- Ж. усі відповіді правильні
8. Загальне, фундаментальне поняття, що відображає найбільш істотні властивості і відносини предметів і явищ, – це:
- А. категорія
- Б. ідея
- В. думка
- Г. принцип

9. При визначенні змісту наукової проблеми (теми) необхідно:
- А. з'ясувати, які явища, предмети, Б. обмежити тему від питань процеси, закономірності має суміжних тем охоплювати проблема
 - В. визначити коло літературних Г. усі відповіді правильні джерел і документів, що є основними і вихідними в розробці проблеми
10. Теорія – це:
- А. одна з форм раціональної Б. цілісна система достовірних розумової діяльності знань
 - В. логічно організоване знання, Г. усі відповіді правильні концептуальна система знань, яка адекватно й цілісно відображає певну сферу дійсності

Тематика рефератів

1. Об'єкт і предмет дослідження.
2. Об'єкти наукових досліджень та їх класифікація.
3. Гіпотеза та її доказ.
4. Вибір теми наукового дослідження: фактори, прийоми та засоби.
5. Критерії вибору та обґрунтування теми наукового дослідження.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Сформулюйте власну наукову проблему як протиріччя.
2. Відповідно до обраної теми дослідження сформулюйте концепцію, яка би включала мету та завдання дослідження, механізми реалізації концепції, ресурси, необхідні для реалізації концепції, можливі загрози при реалізації концепції, критерії оцінки та ефективності.
3. Проаналізуйте статті в пошуках розгорнутої наукової аргументації власного дослідження та занесіть отримані результати в таблицю. Складіть власну дослідницьку аргументацію.

Таблиця 1.

Автор статті	Назва наукової статті	Обґрунтовані результати в науковій статті	Не вирішені завдання відносно власного наукового дослідження

4. Сформулюйте мету, предмет та об'єкт дослідження за такими темами магістерських робіт:

Таблиця 2.

Тема магістерської роботи	Об'єкт	Предмет
Диверсифікаційні процеси на сільськогосподарських підприємствах України	Виробничо-господарська діяльність с/г підприємств України	Теоретико-методологічні та організаційні засади розвитку диверсифікаційних процесів на с/г підприємствах України

Теми магістерських робіт

1. Виробництво продукції птахівництва на промисловій основі та оцінка його ефективності.
2. Економічні засади функціонування селянських (фермерських) господарств (на прикладі конкретних суб'єктів господарювання, незалежно від виду діяльності).
3. Стратегія забезпечення ефективного розвитку аграрної та переробної сфер сільського господарства.
4. Інвестування у відтворення основних фондів сільськогосподарського підприємства.
5. Оцінка конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського підприємства та шляхи її підвищення.
6. Трудові ресурси підприємства та шляхи підвищення ефективності їх використання.
7. Прибуток підприємства: суть, механізм формування і резерви збільшення.
8. Ефективність використання основних виробничих фондів і резерви її підвищення в сільськогосподарських підприємствах району.
9. Витрати виробництва і собівартість продукції та шляхи її зниження.
10. Продуктивність праці в аграрних підприємствах району і фактори її підвищення.

5. На основі встановлення складових мети дослідження (чого необхідно досягти в теорії проблеми, що досліджується; які розробити практичні рекомендації; вказати реальну економічну проблему, яка буде вирішена в результаті дослідження) та за прикладом, наведеному в табл. 3 сформулюйте мету кожного напрямку наукового дослідження за тематикою, наведеною в завданні 4.

Таблиця 3

Складові мети наукового дослідження

Тема наукової роботи	Мета дослідження	Теоретичний результат	Практичний результат	Проблема, що вирішується
Методологія і практика маркетингових досліджень в Україні	Розроблення методологічних засад та механізму здійснення маркетингових досліджень в Україні для мінімізації економічних ризиків господарювання в умовах невизначеності ринкового середовища	Розроблення методологічних засад процесу маркетингових досліджень	Розроблення механізму здійснення маркетингових досліджень	Мінімізація економічних ризиків господарювання

6. Порівняйте визначення наукової діяльності. Результати занесіть до таблиці.

Спільне	Відмінне

6. Порівняйте визначення наукової діяльності. Результати занесіть до таблиці.

Спільне	Відмінне

В.І. Бойчелюк: наукове дослідження – вивчення явищ і процесів, аналіз дії на них різноманітних чинників, а також вивчення взаємодії між явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для науки та практики рішень з максимальним ефектом.

М.Т. Білуха: наукове дослідження – це форма розвитку науки, що має значення для розширення наявних знань і здобуття нових, на виявлення й обґрунтування законів і закономірностей навколишнього світу.

Ю. Сурмін: наукове дослідження – це форма процесу пізнання, цілеспрямоване систематичне вивчення об'єктів дослідження за допомогою методів і засобів науки, яке завершується формулюванням нових знань про об'єкт дослідження.

Тема 4. Технологія дослідницької роботи та методологія наукового дослідження

- 1. Поняття методології наукового дослідження
- 2. Логіка пізнавального пошуку в науковому дослідженні та загальнонаукові принципи дослідження
- 3. Застосування логічних законів і правил у науковому дослідженні
- 4. Технологія дослідницької роботи та елементи наукової аргументації

Основні терміни і поняття: Методологія, загальнонаукова методологія, технологічна методологія, конкретно- наукова методологія, економічна методологія, методика, метод, технологія наукового дослідження, наукове мислення.

1. Поняття методології наукового дослідження

Варіанти структурного розуміння методології в сучасній науці

Методологія – це певна сукупність філософських методів пізнання. До неї входять: індуктивний метод Френсіса Бекона, раціоналістичний метод Рене Декарта, діалектичний метод Сократа, Георга Гегеля, Карла Маркса, феноменологічний метод Едмунда Гуссерля, системний метод Людвіга фон Берталанфі, Уїльяма Ешбі, Толкотта Парсонса тощо.
 Методологія в цьому разі підноситься до небес філософської методології, із неї виключається величезний пласт конкретних методів і прийомів

1

Методологія – це система методів пізнання, зокрема й конкретних. Вона уявляється у вигляді певного арсеналу методів діяльності. Недоліки такого підходу в тому, що методологія, з одного боку, звужується до розуміння тільки методів і тільки методів пізнання. Тут виключається методологічна роль принципів, теорій і парадигм. З іншого боку, *методологія в цій транскрипції стосується тільки пізнавальної діяльності*. Немало важить і те, що навіть якщо методологію зводити до системи методів, то викликає сумнів застосування до неї терміна «система». Найімовірніше, ідеться про сукупність методів, не про організовану систему, у якій всім процесом еволюції було б визначено наперед місце кожного метода в їхній сукупності

Методологія – це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів. Поняття «методологія» має два основні значення: по-перше, це – система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються в тій чи іншій сфері діяльності (у науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, це – вчення про цю систему, загальна теорія метода

Методологія – це система принципів наукового дослідження; вчення про науковий метод пізнання законів природи за допомогою сукупності методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання

Відповідно до системно-діяльничого підходу **методологія** досліджує взаємообумовленість, взаємозв'язок і залежність систем знань та систем діяльності

Класифікація діяльності та методології

Підхід до класифікації	Вид діяльності	Вид методології
Філософський	Пізнавальна	Пізнання
	Оцінювальна	Оцінювання
	Практична	Практики
	Пізнавальна	Пізнання
	Аналітична	Аналітична
Соціоінженерний	Прогностична	Прогнозування
	Повчальна	Навчання
	Комунікативна	Комунікації
	Моделювальна	Моделювальна
	Конструювальна	Конструювання

Підхід до класифікації	Вид діяльності	Вид методології
Соціоінженерний	Діагностична	Діагностики
	Оцінювальна	Оцінювання
	Контрольна	Контролю
	Управлінська	Управління
	Виробнича	Виробництва
	Перетворювальна	Перетворення
	Споживацька	Споживання
Тип взаємодії	Суб'єкт-об'єктна	Суб'єкт-об'єктної взаємодії
	Суб'єкт-суб'єктна	Суб'єкт-суб'єктної взаємодії
	Інституційна	Інституційна
	Процесуальна	Процесів
	Інноваційна	Інновацій
	Формування і розвиток відносин	Відносин
	Формування і розвиток спільності	Спільностей
	Формування і розвиток цінності	Цінностей
	Формування і розвиток норми	Норм
	Формування і розвиток системи	Систем
Тип об'єкта	Формування і розвиток діяльності	Діяльності

Функції методології наукових досліджень

Визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища

Спрямовує, передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідна мета

Забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається

Допомагає введенню нової інформації до фонду теорії науки, забезпечує уточнення та систематизацію наукових термінів і понять

Створює систему наукової інформації, що ґрунтується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання

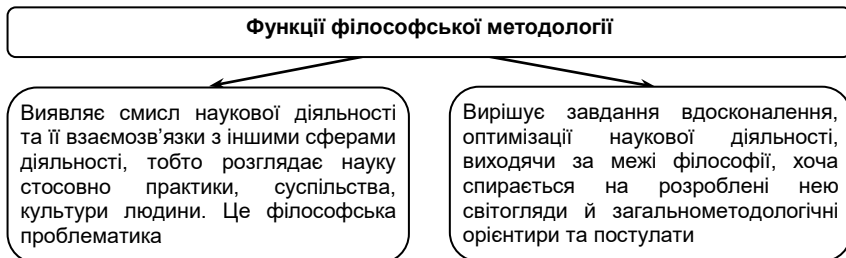
Рівні методології наукового дослідження

Філософський рівень методології – це загальні принципи пізнання й категоріальний склад науки в цілому. Методологічні функції виконує вся система філософського знання

Загальнонаукова методологія – це теоретичні концепції, які використовуються в усіх або в більшості наукових дисциплін

Конкретно-наукова методологія, тобто сукупність методів, принципів дослідження і процедур, що використовуються в тій чи іншій науковій дисципліні. Методологія конкретної науки містить у собі як проблеми, специфічні для наукового пізнання в даній галузі, так і ті, що висуваються на більш високих рівнях методології, як, наприклад, проблеми системного підходу або моделювання в педагогічних дослідженнях

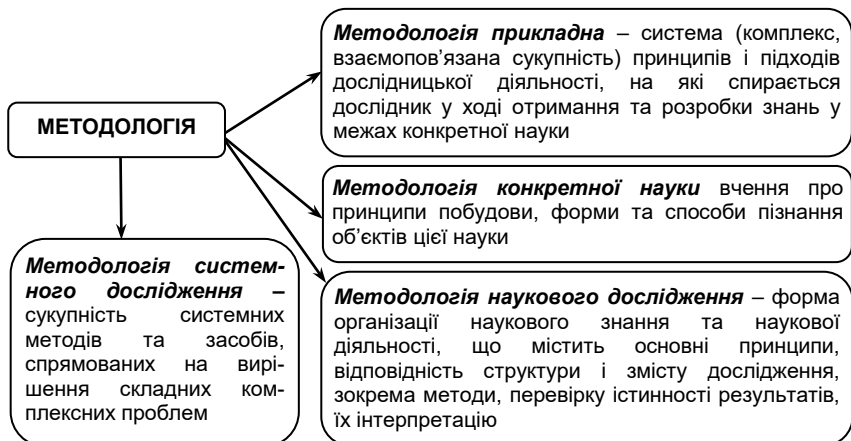
Технологічна методологія – це методика і техніка дослідження, тобто набір процедур, які забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку, після якої він може включатися в масив наукового знання. На цьому рівні методологічне знання має чітко виражений нормативний характер. Усі рівні методології утворюють складну систему, в межах якої між ними існує певне підпорядкування. При цьому філософський рівень є змістовою основою будь-якого методологічного знання, визначаючи світоглядні підходи до процесу пізнання і перетворення дійсності

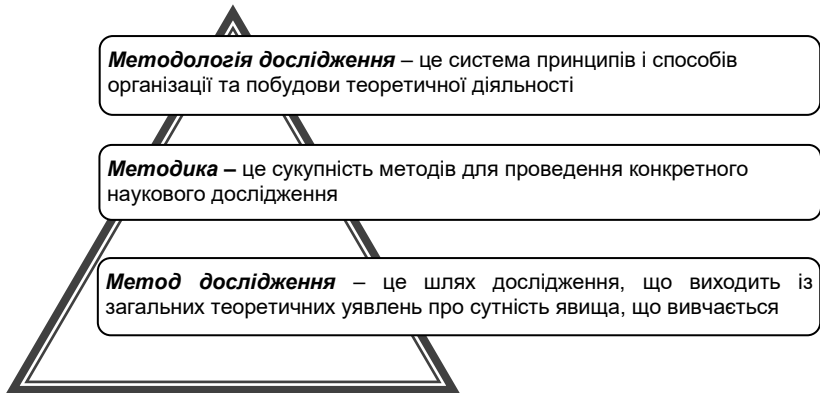

Економічна методологія істотно відрізняється від інших насамперед тим, що в її складі не містяться практичних способів реалізації. Економічні теорії існують ніби поза реальною економікою. Наука координує цю сферу життя, але прямо не впливає на неї.

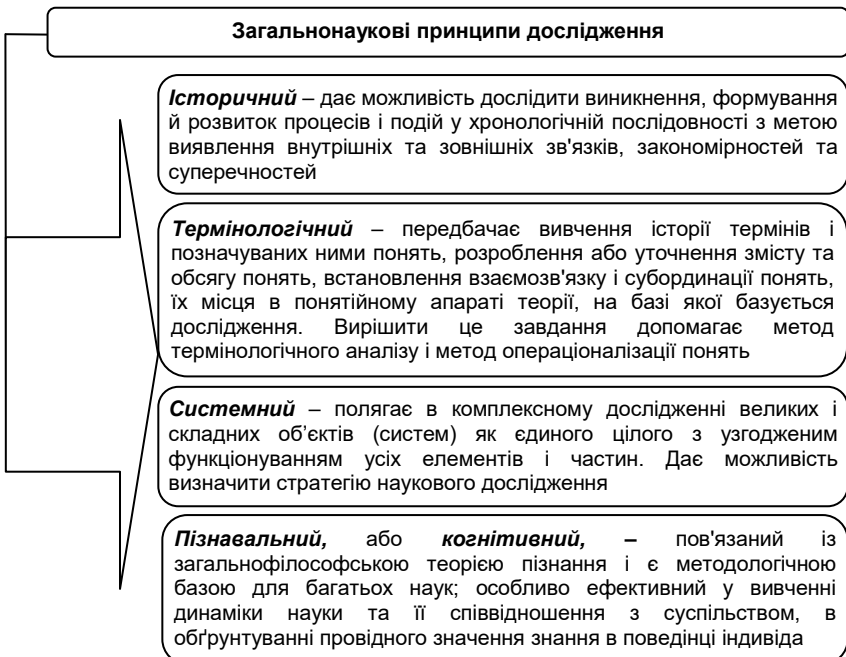
Процес пізнання в економічних теоріях насичений різними методиками. Причому вони використовуються настільки широко й глибоко, що за допомогою декількох можна повністю розібратися в деяких проблематиках наукової галузі.

При цьому **економічна методологія** спрямована виключно в бік позитивного результату

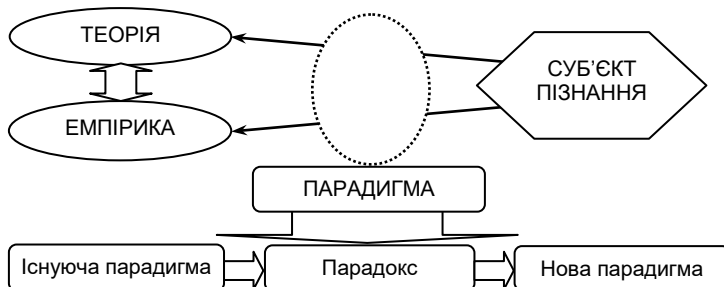

2. Логіка пізнавального пошуку в науковому дослідженні та загальнонаукові принципи дослідження

Розвиток методології пов'язаний з розвитком науково-теоретичного мислення і пізнання в цілому. Для кожної доби характерна своя *парадигма мислення*, тобто *сукупність неявно заданих регулятивних принципів, переконань, цінностей і технічних засобів*

Дослідження соціально-економічних процесів та явищ має певну логіку, тобто певну послідовність використання відповідних принципів, методів, технологій пізнання, що дозволяють отримати необхідні знання. **Дотримання логіки економічного дослідження** дає можливість досліднику раціонально діяти, починаючи від творчого задуму і до завершення дослідження й оформлення його результатів

Наукова діяльність є ефективною, якщо в її основі лежить **наукове мислення**. Воно має ґрунтуватися на чіткій доказовості, логічній обґрунтованості результатів, вірогідності висновків, усуненні суб'єктивізму

Оригінальність наукового мислення – це проект, відповідно до якого об'єктивна реальність пізнається науковим співтовариством. Конструктивно-проектувальна діяльність властива не тільки технічній творчості, а й науці, оскільки процес пізнання винаходиться, організовується вченим

Етапи формування наукового мислення

1) умінь аналізувати та узагальнювати дані експерименту, робити висновки

2) умінь логічно пояснювати поняття, теорії

3) умінь формулювати гіпотези, висловлювати здогади щодо вирішення проблеми, доводити гіпотези теоретичним та експериментальним шляхом з метою пояснення явища

4) умінь вирішувати комплексні, виховні, методичні, навчально-пізнавальні експериментальні та розрахункові завдання на основі міжпредметних зв'язків і здійснювати критичну самооцінку виконаного завдання

Логіка наукового дослідження становить собою сукупність таких складових, як *пізнавальні завдання, структура інформації, необхідної для одержання рішення, засоби збирання й підготовки цієї інформації, процедури постановки завдань, пошуки їх вирішення та отримання результатів*. Логіка постає як одна з передумов розробки технології відповідного дослідження. Якщо за встановленої логіки повністю використовуються зазначені можливості, то технологія є адекватною

3. Застосування логічних законів та правил у науковому дослідженні

Під **законом** розуміють об'єктивний, суттєвий, стійкий, необхідний, повторюваний зв'язок явищ, що зумовлює їх порядок, рух і функціонування. Закон виражає зв'язок між предметами, складовими даного предмета, а також між властивостями всередині речі. Типи законів, які відбивають реальну дійсність досить різноманітні. Одні закони виражають функціональну залежність між властивостями об'єкта, інші – взаємозв'язок між самими матеріальними об'єктами у великих за розмірами системах, між самими системами чи між різними станами або стадіями в розвитку систем

Часткові закони виражають зв'язок між конкретними фізичними, хімічними й біологічними властивостями тіл, тобто діють в обмеженій сфері й вивчаються окремими конкретними науками.

Загальні закони вивчаються низкою галузей знань. Вони виявляються в усіх процесах природи (наприклад, закон всесвітнього тяжіння, закон збереження енергії) і суспільства (закон відповідності виробничих відносин характеру і рівню розвитку виробничих сил), людського мислення (закони логіки).

Всезагальні закони виражають взаємозв'язок між універсальними властивостями й атрибутами матерії. Це – закони діалектики (закон взаємного переходу кількісних змін у якісні, закон єдності і боротьби протилежностей, закон заперечення заперечення), що мають універсальний характер, відображають процеси, які відбуваються одночасно і в природі, і в суспільстві, і в людському мисленні

Закон мислення – це необхідний, внутрішній, суттєвий, стійкий зв'язок між думками. Найпростіші й необхідні зв'язки між думками виражаються формально-логічними законами тотожності, несуперечності, виключеного третього, достатньої підстави. Ці закони мають універсальний, загальнолюдський характер. Вони єдині для всіх людей, склалися протягом багатовікової практики людського пізнання в процесі відображення таких властивостей речей, як їх визначеність, сталість, несумісність в одному й тому самому предметі одночасно наявності й відсутності одних і тих самих ознак.

Закопи логіки – це закони правильного мислення, а не закони самих речей і явищ об'єктивного світу. Вони існують у мисленні як принципи правильного міркування в ході доведення істинних суджень і теорій та спростування хибних суджень

Формальні логічні закони

Закон тотожності формулюється так: кожна правильна думка чи поняття про предмет мають бути визначеними протягом усього міркування й висновку. Арістотель так визначив закон тотожності: «Без сумніву, ті, хто має намір розмовляти один з одним, повинні скільки-небудь розуміти одне одного ... Тому-то кожне з імен має бути зрозуміле, ... якщо ж у нього кілька значень, то потрібно роз'яснити, яке з них мається на увазі».

Отже, **закон тотожності** – це така вимога до процесу міркування, яка передбачає, вкладення в думку про один і той самий предмет, взятий в один і той самий час, в одному й тому самому відношенні, лише одного й того самого змісту

Закон протиріччя. Сутність цього закону полягає в неприпустимості логічного протиріччя в усякому істинному мисленні. Він формулюється так: не можуть бути істинними два несумісні висловлювання про один і той самий предмет, взятий в один і той самий час, в одному й тому самому відношенні; одне з них буде обов'язково хибним. Формула закону:

Закон виключеного третього діє тільки стосовно суперечливих (якщо одне хибне, то друге істинне, і навпаки) суджень і формулюється так: два судження, одне з яких є запереченням іншого, не можуть бути одночасно хибними, одне з них неодмінно істинне

Закон достатньої підстави має таке формулювання: будь-яка думка, щоб стати достовірною, має бути обґрунтована іншими думками, істинність яких є доведеною або очевидною.

Закони логіки – це не закони речей і явищ, не закони розвитку об'єктивного та суб'єктивного світу. Тому вони непридатні для пояснення явищ світу. Отже, існують універсальні закони розвитку і часткові закони логіки. Вони мають назву діалектичних

4. Технологія дослідницької роботи та елементи наукової аргументації

Технологія наукового дослідження – це спосіб досягнення його мети за умов фіксованого поділу функцій між технічними засобами і природними інформаційними органами людини, що відповідають можливостям перших та останніх, а також встановленій логіці дослідження

Розроблення технології наукових досліджень є різновидом міждисциплінарних досліджень, і при її проведенні використовується апарат деяких наук, предметом вивчення яких є пізнавальні процеси

Технологія наукового дослідження передбачає здійснення таких технологічних циклів:

формулювання теми наукового дослідження та розроблення робочої гіпотези

визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження

виконання теоретичних та прикладних наукових досліджень

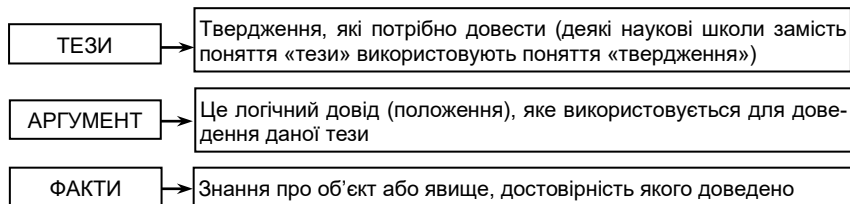
оформлення звіту про виконану науково-дослідну роботу

Мета застосування дослідницької технології в навчальному процесі – набуття слухачами досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності; об'єднати розвиток їх інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу й на цій основі формувати активну, компонентну, творчу особистість

Фази організації інтелектуальної підготовки

Фаза	Характеристика
Дослідна	Визначають, які нормативні документи необхідні для якісного та своєчасного проведення досліджень, а також наявність / відсутність програмного забезпечення для вирішення завдань, які досліджуються
Технологічна	Складають алгоритм завдань дослідження, розробляють їх програмне розв'язання, апробацію методичних рекомендацій
Організаційна	Складають організаційні моделі, які забезпечують можливість подати в графічній формі взаємозв'язок об'єктів дослідження, джерел інформації, методів дослідження та узагальнення результатів дослідження, виявити й сформулювати конкретні зв'язки, пропорції, структурні взаємовідносини між учасниками науково-дослідного процесу

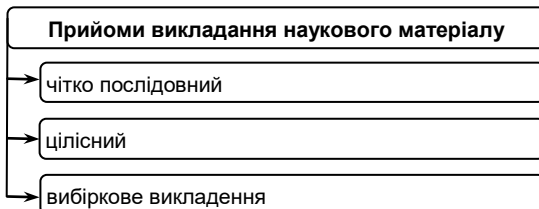
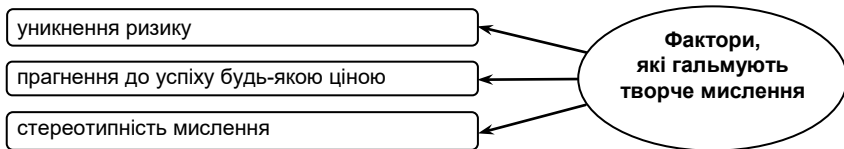
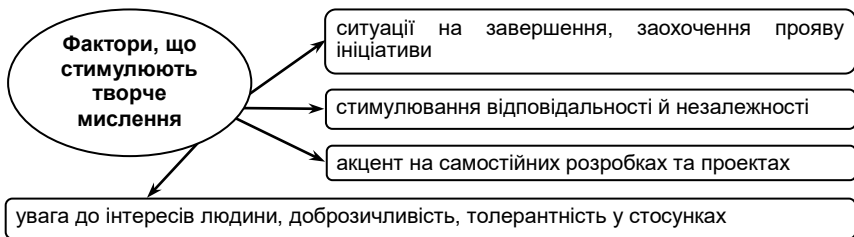
Елементи дослідницької аргументації

Комплексне дослідження ставить перед його учасниками такі **вимоги**:

- ознайомлення з колективно розробленою концепцією про сутність навчально-виховного процесу як цілісного явища
- чітке уявлення про основні компоненти та рушійні сили навчально-виховного процесу
- визначення місця предмета в загальному комплексному об'єкті дослідження
- теоретичне обґрунтування структури основних понять, що досліджуються
- виявлення характеру взаємодії основних компонентів, що входять у досліджуваний предмет
- визначення рушійних сил досліджуваних процесів
- використання адекватних, поставленим завданням, методів дослідження
- проведення якісного та кількісного аналізу одержаних результатів, зіставлення їх із результатами інших учасників комплексного дослідження

Питання для самоконтролю

1. Які загальнонаукові принципи наукового дослідження ви знаєте?
2. Охарактеризуйте основні етапи наукового дослідження.
3. Дайте визначення впровадження.
4. Охарактеризуйте основні рівні наукового впровадження.
5. Дайте визначення проблеми та проблематики наукового дослідження.
6. Назвіть основні класи наукових проблем.
7. Охарактеризуйте основні етапи впровадження проблеми.
8. Дайте визначення методології наукового дослідження.
9. Охарактеризуйте теоретичну та практичну частину методології наукового дослідження.
10. Назвіть функції методології наукового дослідження.
11. Охарактеризуйте рівні методології наукового дослідження.
12. Назвіть основні етапи формування наукового мислення.
13. Охарактеризуйте елементи дослідницької аргументації.
14. Назвіть особливості сучасних наукових досліджень.
15. Вимоги до комплексного наукового дослідження.
16. Які фактори стимулюють творче мислення?
17. Які фактори гальмують творче мислення?
18. Прийоми викладання наукового матеріалу.
19. Що таке колективне та комплексне наукове дослідження?
20. У чому полягає кооперація та інтеграція при виконанні наукового дослідження?
21. Дайте визначення понять: теза, аргумент, факт.
22. Дослідницька фаза організації інтелектуальної підготовки.
23. Технологічна фаза організації інтелектуальної підготовки.
24. Організаційна фаза інтелектуальної підготовки.

6. Термінологічний принцип дослідження:

А. дає можливість дослі- Б. передбачає вивчення історії тер-
дити виникнення, форму- мінів і позначуваних ними понять,
вання й розвиток процесів розроблення або уточнення змісту
і подій у хронологічній по- та обсягу понять тощо
слідовності

В. полягає у комплексно- Г. пов'язаний із загально філософ-
му дослідженні великих і ською теорією пізнання і є методо-
складних об'єктів (систем) логічною базою для багатьох наук
як єдиного цілого з узгод-
женим функціонуванням
усіх елементів і частин

7. Системний принцип дослідження:

А. дає можливість дослі- Б. передбачає вивчення історії тер-
дити виникнення, форму- мінів і позначуваних ними понять,
вання й розвиток процесів розроблення або уточнення змісту
і подій у хронологічній по- та обсягу понять тощо
слідовності

В. полягає в комплексно- Г. пов'язаний із загально-філософ-
му дослідженні великих і ською теорією пізнання і є методо-
складних об'єктів (систем) логічною базою для багатьох наук
як єдиного цілого з узго-
дженим функціонуванням
усіх елементів і частин

8. Встановіть етапність виконання технологічних циклів при техно-
логії наукового дослідження:

А. формулювання теми на- Б. виконання теоретичних та при-
укового дослідження кладних наукових досліджень

В. оформлення звіту про ви- Г. визначення мети, завдань, об'єкта
конану науково-дослідну й предмета дослідження
роботу

9. Знання про об'єкт або явище, достовірність якого доведено, – це:

А. теза Б. аргумент
В. факт Г. твердження

Завдання для індивідуальної роботи

1. Які формально – логічні закони поширюються на ці пари тверджень?
 - а) Усі страуси літають. Страуси не літають. (Розв'язання. Ці два твердження виражають закон протиріччя, оскільки перше твердження загальностверджувальне (А), друге – загальнозаперечувальне (не А).
 - б) Жодна рослина не є отруйною. Деякі рослини отруйні. (Розв'язання. Ця пара тверджень задовольняє закон виключеного третього, оскільки істинним чи хибним може бути або перше, або друге висловлювання).
 - в) Арістотель – учитель Александра Македонського. (Розв'язання. Закон тотожності, оскільки особа Арістотеля й особа вчителя Александра Македонського збігаються).
2. Що можна сказати про істинність висловлювань, якщо істинне висловлювання: «Він складатиме іспит навесні або восени»?
 - а) Він складатиме іспит або не весною, або не восени.
 - б) Він складатиме іспит навесні і восени.
 - в) Він не складатиме іспит ні весною, ні восени.
 - г) Якщо він складатиме іспит навесні, то не буде складати його восени.
3. На острові живуть два племені: правдолюби та брехуни. Правдолюби завжди говорять правду, брехуни – завжди неправду. Турист підійшов до роздоріжжя, намагаючись вибрати дорогу, яка веде до населеного пункту. Назустріч йому йшов туземець, але було невідомо, з якого він племені. Тоді турист запитав чоловіка: «Чи рівноносильні одночасно твердження – «Ви з племені правдолюбів» і «Права дорога веде в населений пункт»?»
4. Покажіть, як з відповіді туземця турист визначив правильний шлях.
(Цю логічну задачу пропонуємо студентам розв'язати самостійно на семінарському занятті.)

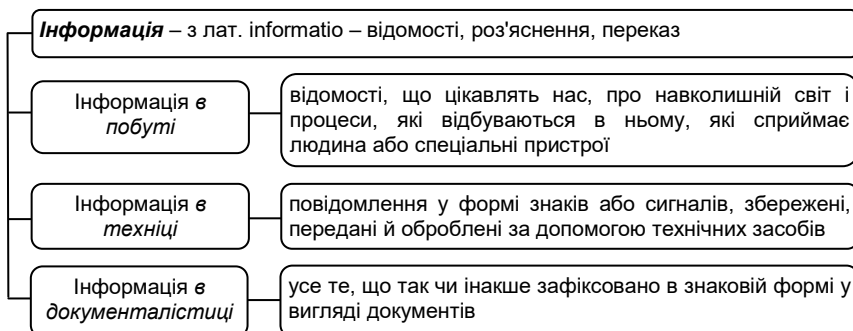
Тема 5. Інформаційне забезпечення наукового дослідження

1. Сутність інформації. Роль інформації в наукових дослідженнях
2. Джерела наукової інформації. Документальні джерела наукової інформації
3. Особливості пошуку, систематизації та використання інтернет – інформації
4. Етапи роботи з науковою літературою в бібліотеці. Складання бібліографії
5. Запис прочитаного. Анотація. Виписки. Конспект. Науковий огляд

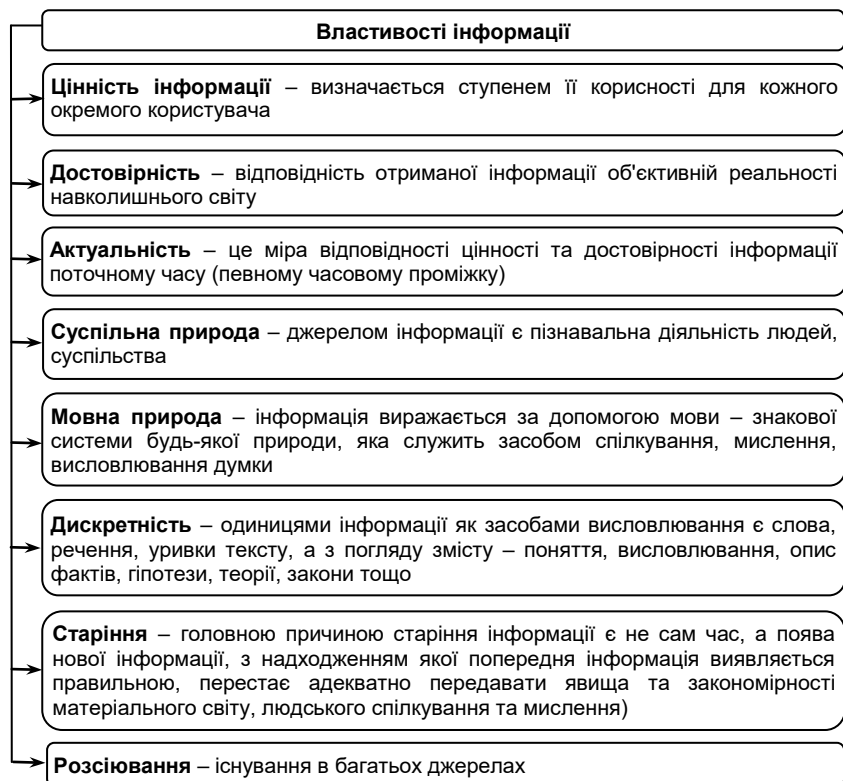

Основні терміни і поняття: інформація, видання, первинні та вторинні джерела інформації, монографія, препринт, науково-популярне видання, автореферат дисертації, тези доповіді, науковий семінар, симпозіум, конференція, з'їзд (конгрес), книга, брошура, довідкові та інформаційні видання, статистичні видання, практичні посібники, наукові журнали, інформаційний пошук, пошукові системи, економічна інформація, бібліографічний опис, нотатки, план, резюме, анотація, конспект.

1. Сутність інформації. Роль інформації в наукових дослідженнях

У загальному розумінні під терміном «інформація» розуміють певні відомості, які є зрозумілі і корисні для користувача. Інакше кажучи, **інформація** – це комплекс нових знань щодо явищ і подій дійсності, які отримує споживач (суб'єкт) у процесі своєї діяльності

Загальні поняття

Інформаційні ресурси науково-технічної інформації – це систематизовані зібрання науково-технічної літератури й документації, зафіксовані на паперових та інших виданнях.

Довідково-інформаційний фонд – це сукупність упорядкованих первинних документів і довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб.

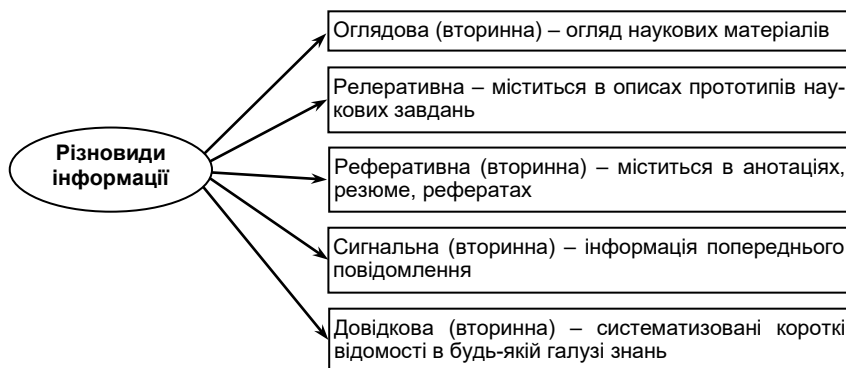
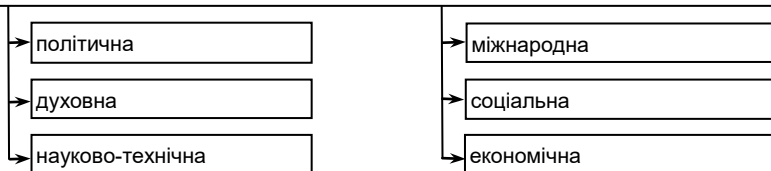
Довідково-пошуковий апарат – це сукупність упорядкованих вторинних документів, створюваних для пошуку першоджерел.

Інформаційні ресурси спільного користування – це сукупність інформаційних ресурсів державних органів науково-технічної інформації (бібліотека, фірми, організації).

Інформаційний ринок – це система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу й купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг

Галузі інформації – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери життя і діяльності

Економічна інформація – це сукупність відомостей, що характеризують господарський процес, тобто певну економічну діяльність

Економічна інформація є об'єктом реєстрації, збирання, передачі, оброблення, зберігання, пошуку та репродукування

2. Джерела наукової інформації. Документальні джерела наукової інформації (первинні та вторинні)

Під джерелом інформації розуміється документ, що містить певні відомості. До документів відносять різноманітні видання, що є основним джерелом наукової інформації.

Документальні джерела інформації є найбільш достовірними носіями інформації, тому вони широко застосовуються наукових дослідженнях з **економіки**

ВИДАННЯ – це документ, призначений для розповсюдження інформації, що міститься в ньому, який пройшов редакційно-видавничу обробку, отриманий друкуванням або тисненням, поліграфічно самостійно оформлений та має вихідні відомості

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Первинні документи – містять переважно нові науково-технічні відомості, які є результатом науково-дослідної діяльності, проектно-конструкторської і практичної діяльності (документи відображають господарські операції) або нове осмислення відомих ідей і фактів.

До них відносять більшість книг (виняток становлять довідники), періодичні видання, науково-технічні звіти, дисертації, депоновані рукописи тощо.

Вторинні документи – є результатом переопрацювання одного або кількох первинних документів.

До вторинних документів належать бібліографічні описи, анотації, реферати, огляди, довідкові та інформаційні видання, переклади, бібліотечні каталоги, бібліографічні покажчики і картотеки.

Крім того, до вторинних документів відносять реєстри бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємств і підприємців, складені на підставі первинної документації.

Науково-дослідницька література – це літературні джерела, видані у формі монографій, узагальнювальних праць, різноманітних збірників статей, в яких узагальнюються різні проблеми економічних наук. Вони переважно охоплюють нову наукову інформацію, яку можна й варто використати в економічних

→ *Монографія* – наукова праця у вигляді книги з поглибленим вивченням однієї або кількох (тісно пов'язаних між собою) тем

→ *Автореферат дисертації* – стислий виклад кандидатської та докторської дисертації, який виконується після її фактичного завершення. Виконується, як правило, накладом 100–150 примірників і розсилається відповідно до спеціальних списків у спеціалізовані наукові організації задля апробації та отримання відгуків на автореферат

→ *Препринт* – наукове видання, що містить стислі основні наукові матеріали, отримані автором, опубліковані до виходу видання, де наукові результати дослідження будуть надруковані повністю

→ *Збірник наукових праць* – містить низку матеріалів одного або кількох авторів

→ *Науково-популярне видання* – брошури та книги з економічних проблем, призначених зазвичай для пропаганди економічних знань серед широкого кола читачів, які працюють переважно у сфері матеріального виробництва. Цей вид літератури може випускатись як центральними, так і місцевими видавництвами. Використання науково-популярної літератури при наукових дослідженнях припустиме, але з певними застереженнями, ураховуючи призначення та характер видання

→ *Тези доповіді* – це опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму, наукового семінару) матеріали попереднього характеру, де викладено основні аспекти наукової доповіді. Вони фіксують науковий пріоритет автора й містять матеріали, відсутні в інших публікаціях. Можливий виклад однієї тези

Навчально-методичні видання – це підручники та навчальні посібники з різних дисциплін економічного циклу, призначених для підготовки спеціалістів в галузі економіки, післядипломного навчання, перепідготовки кадрів, надання допомоги у вирішенні виробничих питань промислових підприємств

Документальні джерела інформації є найбільш достовірними носіями інформації, тому вони широко застосовуються в наукових дослідженнях з **економіки**

Книги – це багатосторінкові неперіодичні твори обсягом більш ніж 48 сторінок. Особливістю книги є те, що в ній сконцентровано величезний досвід і знання. Особливе місце серед книжок, що використовуються у сфері наукової інформації, посідають **навчальні видання** – неперіодичні видання, що містять систематизовані відомості наукового й прикладного характеру, викладені в зручній для розуміння та вивчення формі

Брошури – друквані видання обсягом від 5 до 48 сторінок – містять оперативну інформацію

Довідкове видання – містить короткі відомості наукового або прикладного характеру, розташовані в порядку, зручному для їх швидкого відшукування, не призначене для суцільного читання

Це – словники, енциклопедії, довідники фахівця тощо.

Інформаційне видання – містить систематизовані відомості про документи (опубліковані, неопубліковані) або результат аналізу й узагальнення відомостей, наведених у першоджерелах, що випускається організацією, яка здійснює науково-інформаційну діяльність, зокрема органами науково-технічної інформації.

Це – бібліографічні видання, реферативні видання, оглядові видання

Статистичні видання – це відомості про розвиток досліджуваного об'єкта та суб'єкта дослідження, які подають у вигляді таблиць, узагальнених щорічних статистичних збірників, що видаються статистичними органами. До статистичних матеріалів належить і весь первинний матеріал, зібраний дослідником безпосередньо в об'єкті дослідження. Такі матеріали прийнято називати фактографічними

↓
Статистичний бюлетень – бюлетень-таблиця, зміст якого становлять оперативні статистичні дані, що характеризують певну сферу діяльності суспільства

Практичні посібники – це видання, розраховані на окремі категорії спеціалістів для використання в щоденній практичній діяльності. Переважно це література з питань бухгалтерського та статистичного обліку, організації та планування виробництва, фінансування й кредитування тощо. Вона містить конкретні рекомендації, що базуються на чинних інструктивно-методичних документах. Ураховуючи специфіку сфери економічної діяльності, практичні посібники видаються як окремими книгами, так і певними серіями

Важливим бібліографічним джерелом оперативної економічної інформації, що використовується в наукових дослідженнях, є періодичні видання у вигляді журналів, періодичних збірників, тижневиків тощо.

Науковий журнал – це журнал, у якому публікуються роботи з певної галузі академічної науки. Статті, що надсилаються до таких журналів, перед публікацією рецензуються незалежними фахівцями, які зазвичай не входять до складу редакції журналу, а ведуть дослідження в галузях, близьких до тематики статті

3. Особливості пошуку, систематизації та використання інтернет-інформації

Internet – всесвітня (глобальна) інформаційна мережа, яка об'єднує мільйони комп'ютерів (серверів) з метою спільного використання інформаційних ресурсів. Інформація в Internet організована у вигляді комп'ютерних файлів, які називаються web-сторінками. Сукупність пов'язаних між собою web-сторінок, створених конкретною особою чи організацією, утворюють web-сайт. Нині це основний і найбільш поширений тип інформаційних ресурсів в internet

Для доступу до Web використовується спеціальна програма – браузер. Щоразу, коли здійснюється запит web-сторінки, браузер встановлює зв'язок з відповідним web-сервером, запитує копію цієї сторінки і, коли інформація надходить, автоматично її відображає. З-поміж існуючих у мережі браузерів найпоширенішими є Internet Explorer та Netscape Navigator

Інформаційний пошук – це сукупність операцій, спрямованих на пошук документів, які потрібні для розробки теми проблеми

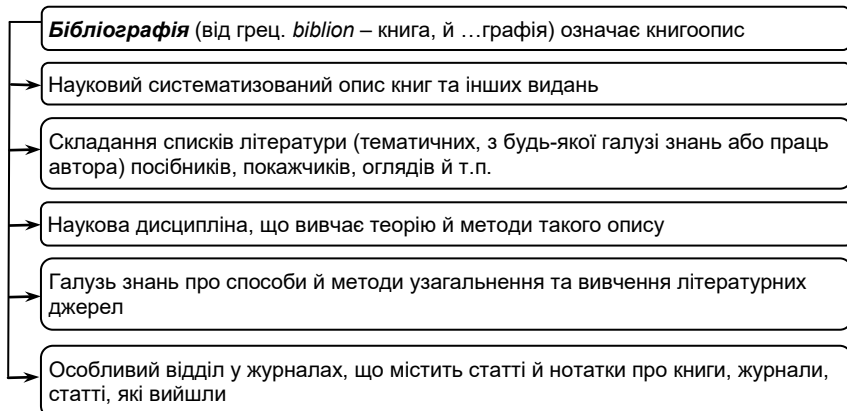
Розрізняють такі види інформаційного пошуку:

- за ключовими словами
- за тематичними рубриками
- за прізвищем автора (чи авторів)
- нумераційний пошук (по номеру документа)
- ретроспективний пошук
- поточний пошук

4. Етапи роботи з науковою літературою в бібліотеці. Складання бібліографії

БІБЛІОТЕКА – не тільки неодмінний атрибут будь-якого навчального закладу, а й одне з найцінніших надбань нашої цивілізації.

Залежно від суспільних функцій бібліографія поділяється на:

загальну – охоплює *державну*, видавничо-книготорговельну та бібліотечно-каталожну. *Державна бібліографія* призначена реєструвати всі опубліковані на території держави документи

Спеціальну – охоплює науково-допоміжну та рекомендаційну

За часом видання розрізняють **ретроспективну** й **поточну** бібліографію. Поточна виконує функції регулярного інформування про нові твори друку

Бібліотечний фонд – це сукупність у відповідний спосіб впорядкованих джерел інформації, нагромаджених за певний період часу, які підлягають обліку та зберіганню відповідно до чинного законодавства. Структура бібліотечних фондів може бути різною.

Бібліотечний фонд неможливо опрацювати, не використовуючи бібліотечні каталоги

Бібліотечний каталог – це перелік творів друку й інших документів, наявних у фонді бібліотеки або групи бібліотек, складений у певному порядку, який є засобом повідомлення про склад і зміст бібліотечного фонду

За алфавітним каталогом можна встановити наявність у бібліотеці творів того чи іншого автора або певної книги, автор чи назва якої відомі

У систематичному каталозі картки згруповані в логічному порядку за окремими галузями знань. За його допомогою можна з'ясувати, за якими галузями знань та які саме видання є в бібліотеці, підібрати необхідну літературу, а також встановити автора та назву книги, якщо відомий її зміст

У предметному каталозі, як і в систематичному, література групується за змістом. Однак на відміну від систематичного література об'єднана в певні рубрики незалежно від того, з яких позицій вони викладені

Бібліографічний посібник – це впорядкована безліч бібліографічних записів.

Бібліографічний посібник – це книга про книги, що містить перелік бібліографічних записів (розгорнута бібліографічна характеристика видання), відомості про книгу або статтю з газети, журналу, збірника, упорядкованих та об'єднаних за певним принципом

Типи бібліографічних посібників:

Спеціальний – цільове читачке призначення. Розрізняють рекомендаційні, науково-допоміжні, допоміжні та ін.

Науково-допоміжний – використовується для науково-дослідницької діяльності

Вибірковий – містить документи, відібрані за певним критерієм.

Видавничий – відображає друковану продукцію, вже видану або ту, яка планується до друку

Книготорговий – використовується з метою збуту друкованої продукції

Галузевий бібліографічний – містить документи з певної галузі знань або практичної діяльності

Персональний – присвячений певній особі

Біобібліографічний – містить біографічні відомості про певну особу чи осіб, бібліографічний опис праць та літературу про них

Популярний – для широкого кола читачів

Рекомендаційний – розрахований на певну категорію читачів

Ретроспективний – містить документи певного історичного періоду

Елементи довідково-пошукового апарату покажчиків

Заголовок – описує тему експонованих документів та окреслює їх хронологічні межі.

Передмова (від укладача) – включає пояснення системи розташування матеріалу, структуру випуску, особливостей бібліографічного опису, зазначається повнота перегляду матеріалів de visu тощо.

Оглядова (вступна) стаття – стаття, автором якої є вчений із відповідної галузі науки, провідний науковець.

Основні дати життя та діяльності (для біобібліографічних покажчиків) – складаються на основі біографічних даних, які запропонує вчений, або на основі особистої справи, звітів.

Система посилань (див. також, там само, те саме та ін.).

Список використаних джерел (для видань державної бібліографії).

Список скорочень та умовних позначень.

Допоміжні покажчики – іменний, топографічний, систематичний, алфавітно-предметний, тематичний та ін.

Зміст

Етапи вивчення наукових джерел інформації

→ Загальне ознайомлення з вирішенням наукової проблеми

→ Побіжний перегляд відібраної літератури й систематизація її відповідно до змісту роботи та черговості вивчення, опрацювання

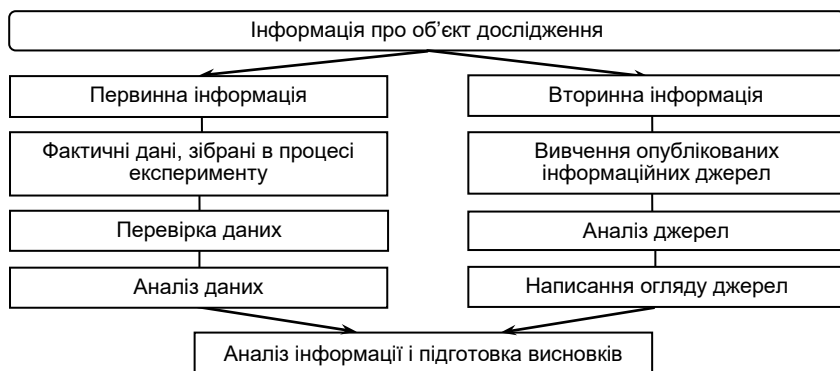
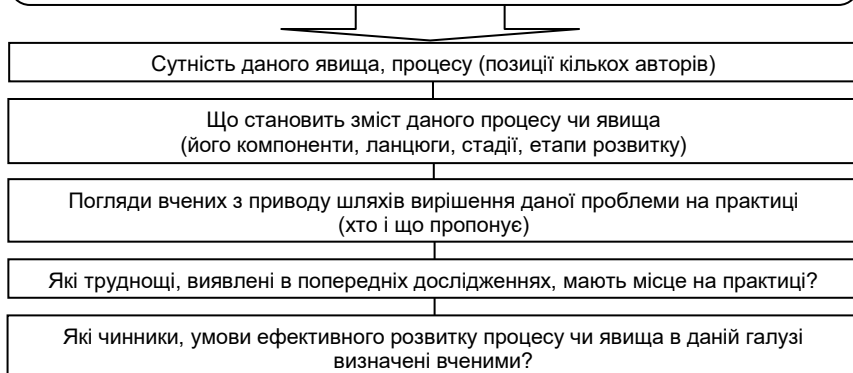
→ Читання за послідовністю розміщення матеріалу

→ Вибіркове читання окремих частин

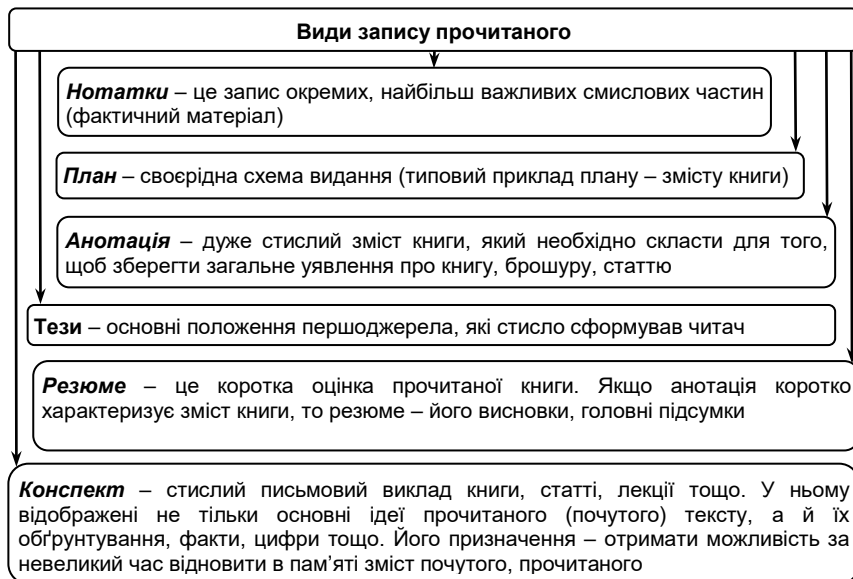
→ Виписування потрібного матеріалу для формування тексту науково-дослідної роботи

→ Критичне оцінювання записаного, редагування й чистовий запис як фрагмента тексту наукової роботи

Досить складною роботою при виконанні наукового дослідження є огляд літературних джерел з проблематики наукової роботи. Щоб уникнути примітивності й помилок в аналізі літератури, потрібно уважно **систематизувати погляди вчених в такому порядку:**

5. Запис прочитаного. Анотація. Виписки. Конспект. Науковий огляд

Конспекти бувають трьох видів: текстуальний, вільний, тематичний.

Текстуальний конспект

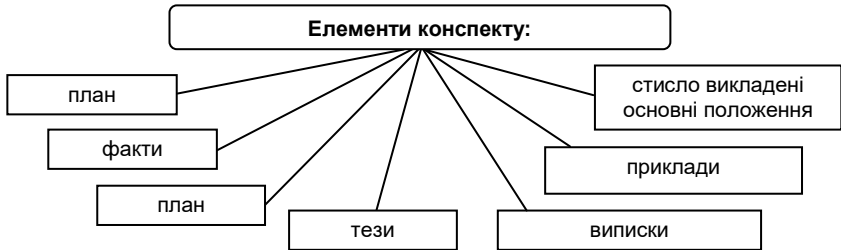
1. При написанні цього виду конспекту в тексті відшукується конкретно той матеріал, який вивчається.
2. Якщо ставиться завдання знайти відповіді на запитання, можна без змін переписати їх, відшукавши в тексті.
3. Текстуальний конспект має бути стислим та детальним.
4. У цьому виді конспекту зберігається логіка та структура тексту, що вивчається

Вільний конспект (лекції)

1. Цей вид конспекту потребує вміння висловлювати думки своїми словами.
2. Під час написання випускається все другорядне.
3. Виробляється навичка виокремлення тільки головного.
4. Для подальшого цілісного сприйняття конспекту необхідне запобігання оформлення його суцільним текстом одного кольору.
5. Структурування конспекту, вживання різних розмірів літер, записи кількома кольорами сприяють легкому відновленню написаного у пам'яті.

Тематичний конспект:

1. Це конспектування кількох творів, близьких за тематикою, з метою всебічного вивчення певної проблеми, підготовки матеріалу для доповіді, лекції.
2. При написанні подібного типу конспекту перш за все потрібно скласти спеціальний план для вивчення певного теоретичного матеріалу.
3. Велике значення має підбір літератури з теми, попереднє (візуальне, побіжне) ознайомлення з нею.
4. Конспектувати основне з кількох першоджерел можна у вигляді відповідей на запитання (запитаннями можуть бути пункти плану).
5. За основу тематичного конспекту можна взяти одне, основне, першоджерело, а висновками з інших доповнити його.
6. Текст конспекту оформляється довільно. На відміну від тез, крім основних положень, конспект містить і фактичний матеріал.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть інформаційного забезпечення наукових досліджень?
2. Якими критеріями визначається якість інформації?
3. Що таке економічна інформація?
4. Які види інформації ви знаєте?
5. Назвіть джерела наукових досліджень.
6. Які є види первинних наукових документів, що не публікуються?
7. Назвіть наукові документи, які належать до складу вторинних.
8. Зміст та призначення бібліографічних джерел.
9. Принципи збору інформаційного матеріалу.
10. Мета проведення моніторингу літератури.
11. Суть та порядок написання огляду літератури.

16. Способи розміщення в списку використаних джерел:
- А. хронологічний порядок
 - Б. алфавітний порядок за першою літерою прізвища автора або назви праці
 - В. тематичний порядок
 - Г. спочатку зарубіжні джерела, потім – всі інші
 - Д. спочатку книги, потім газети
17. Основне призначення довідкової анотації:
- А. подати інформацію про документ
 - Б. полегшити пошук необхідних джерел
 - В. уточнити ті вихідні дані, що відсутні в бібліографічному описі
 - Г. дати рекомендацію читачеві
18. Авторський (друкований) аркуш – це:
- А. 1 друкована сторінка
 - Б. 40 тис. знаків
 - В. 20 сторінок машинопису
 - Г. 3 тис. кв. м відбитків (ілюстрацій, карт тощо)
19. Каталог – це:
- А. список журналів
 - Б. перелік книг
 - В. зібрання книг
 - Г. перелік музейних експонатів
20. Теза – це коротко сформульовані основні положення:
- А. доповіді
 - Б. словника
 - В. кінофільму
 - Г. каталогу
 - Д. лекції
21. Анотація – це:
- А. оригінальний твір
 - Б. вторинний документ
 - В. плагіат
 - Г. реферат
 - Д. конспект

Тематика рефератів

1. Сутність економічного аналізу в науково-дослідному процесі. Рациональна організація аналітичної роботи та її характеристика.
2. Господарські резерви в економічному аналізі та їх характеристика.
3. Форми документального оформлення зібраної інформації.
4. Організація збору інформації з практичної діяльності підприємства (організації).

Завдання для індивідуальної роботи

1. Підібрати 55–60 літературних джерел за темою магістерської роботи.
2. Відповідно до теми скласти план дослідження, вибрати джерела дослідження.
3. Розшифруйте (подайте повну назву) скорочень слів і словосполучень у бібліографічному описі (наприклад: навч. посіб. – навчальний посібник).

культ.	ч.	цк
вид.	інф-ка	пр.
січ.	соц.	с.
м-б.	публіц.	діагр.
зам.	дис.	пригод.
р-н	с.	уклад.
асист.	ТРК	міськ.
анот.	б-ка	св.
бюл.	псевд.	р.

4. Подайте відповідні скорочення:

член-коресподент	головний редактор	рубрикатор
січень	наприклад	без року видання
історичний	професор	журналіст
рубрика	іспанський	заслужений
Підписано до друку	гуманітарний	журнал
енциклопедія	науково-практичний	оповідання
реферативний журнал	параграф	роки
професорсько – ви- кладацький	гривня	цитований

5. Встановіть ієрархію (послідовність) основних етапів вивчення наукових джерел:
 - 1) виписування цитат;
 - 2) „швидке” читання матеріалу;
 - 3) вибіркоче читання окремих частин;
 - 4) загальне ознайомлення з науковою проблемою;
 - 5) перегляд літератури і систематизація;
 - 6) редагування запису.

6. Розподілити друківані джерела інформації на первинні та вторинні у таблицю: *науково-технічний звіт, монографія, анотація, навчальний посібник, авторська книга, бібліотечний покажчик, дисертація, реферат, депонований рукопис, довідник, бібліографічний опис, автореферат, бібліотечний каталог, науковий переклад, книга, рукопис, інформаційний довідник, навчально-методичний посібник, каталог, анотація.*

Первинні джерела інформації	Вторинні джерела інформації

7. Встановіть відповідність між властивостями економічної інформації та їх характеристиками:

1. Вірогідність	А. властивість інформації забезпечувати однозначність тлумачення окремих подій та явищ на підставі якісної визначеності їх, що забезпечується однозначністю та вірогідністю зібраних фактів.
2. Однозначність	Б. властивість інформації точно відбивати дійсний або істинний стан чи розмір певного явища, процесу тощо.
3. Несуперечливість	В. це параметр, що характеризує рівень новизни інформації.
4. Ненадлишковість	Г. властивість інформації тотожно за значенням давати кількісну та якісну характеристику певних явищ, подій, процесів.
Д. визначається ступенем її корисності для кожного окремого користувача
5. Цінність	А. визначається відповідністю отриманої інформації об'єктивній реальності навколишнього світу.
6. Достовірність	Б. визначається ступенем її корисності для кожного окремого користувача
7. Актуальність	В. визначається пізнавальною діяльністю людей, суспільства
Г. визначається мірою відповідності цінності та достовірності інформації поточному часу (певному часовому проміжку)

Методика проведення наукового дослідження

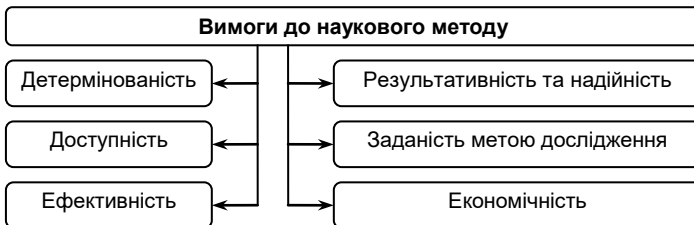
Тема 6. Рівні та методи наукового дослідження

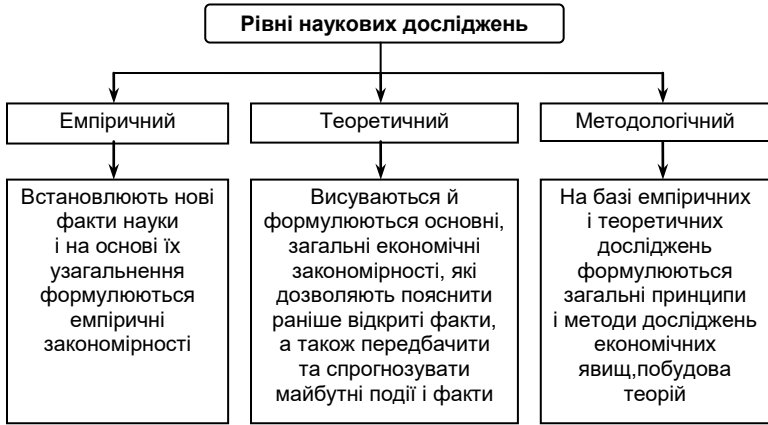
1. Рівні наукового дослідження
2. Загальнонаукові методи дослідження
3. Конкретно-наукові методи дослідження
4. Комплексні дослідження
5. Спеціальні методи дослідження.

Основні терміни і поняття: загальні методи, спостереження, суцільне спостереження, монографічний опис, анкетування, інтерв'ювання, опитувальний лист, анкета, програма наукового спостереження, групування, таблично- графічні методи, аналіз, функціонально- вартісний аналіз, стохастичний аналіз, порівняння, індексний метод, прогнозування методи екстраполяції та інтерполяції, метод експертних оцінок.

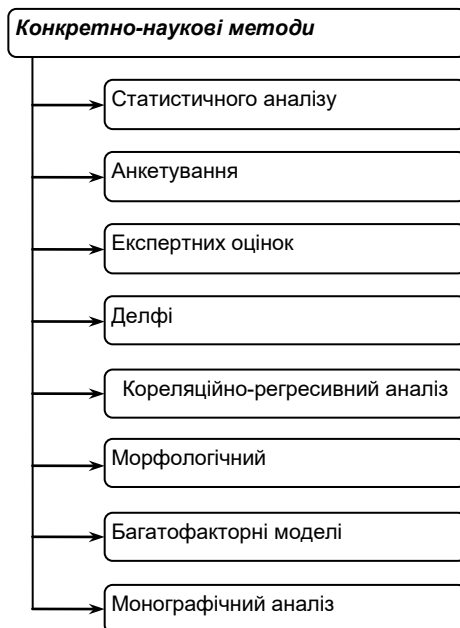
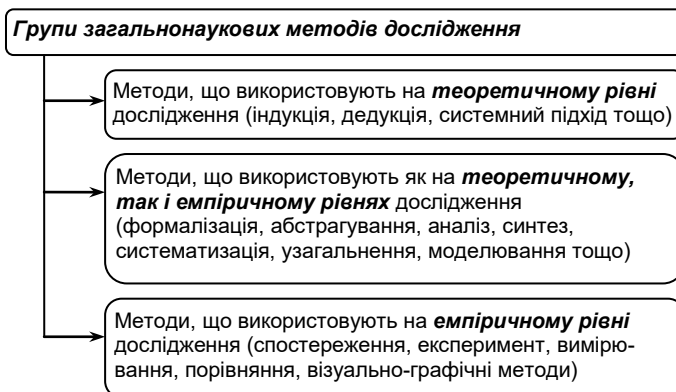
1. Рівні наукового дослідження

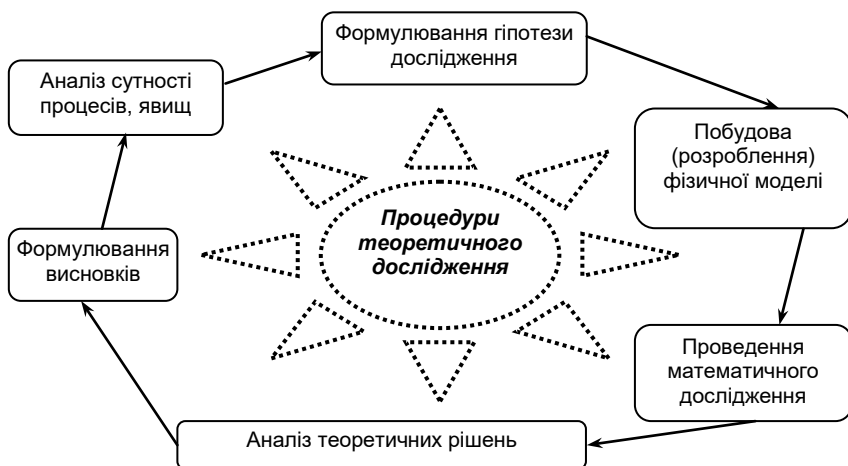

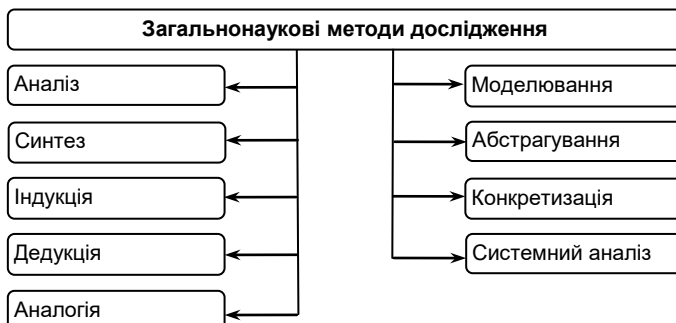
Залежно від загальної стратегії до окремої тактики досліджень, залежно від рівня узагальнення, розрізняють кілька ступенів **засобів пізнання**:

- Метод** (від грец. *methodos* – *спосіб, метод, шлях*) – у широкому розумінні означає спосіб досягнення мети, сукупність прийомів і операцій теоретичного, практичного освоєння дійсності; спосіб певним чином організованості людської діяльності
- Методика** – сукупність методів для проведення конкретного наукового дослідження
- Методологія** – форма організації наукового знання та наукової діяльності, що містить основні принципи, відповідність структури і змісту дослідження, включаючи методи, перевірку істинності результатів, їх інтерпретацію
- Прийом** – елемент методу, що становить сукупність навчальних ситуацій, спрямованих на досягнення його проміжної мети
- Процедури** – поняття, яке встановлює виконання певних дій працівниками над предметами праці з метою пізнання, перетворення або вдосконалення їх для досягнення оптимуму

2. Загальнонаукові методи дослідження

Аналіз

(з грец. – *розкладання*) – метод пізнання, який дозволяє розчленовувати предмети дослідження на складові частини (звичайні елементи об'єкта або його властивості і відношення). Метод дослідження, який передбачає вивчення предмета за допомогою поділу його в думці або на практиці на складові елементи (частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення). Кожну частину аналізують окремо в межах одного цілого

Синтез

(з грец. – *поєднання, з'єднання, складання*) – метод вивчення об'єкта у його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин, тобто на *відміну від аналізу* цей метод дає можливість об'єднувати окремі частини об'єкта в єдине ціле. У процесі наукових досліджень синтез тісно пов'язаний з аналізом, оскільки дає можливість поєднати частини предмета, розчленованого в процесі аналізу, встановити їх зв'язок і пізнати предмет як єдине ціле

Індукція

(від лат. *induction* – наведення, спонування) – форма наукового пізнання, логіка якого розгортається від конкретного до загального. За індуктивного методу дослідження для одержання загальних знань про той чи інший клас предметів необхідно вивчити окремі складові цього класу та віднайти в них істотні ознаки, властиві цьому класу предметів

Дедукція

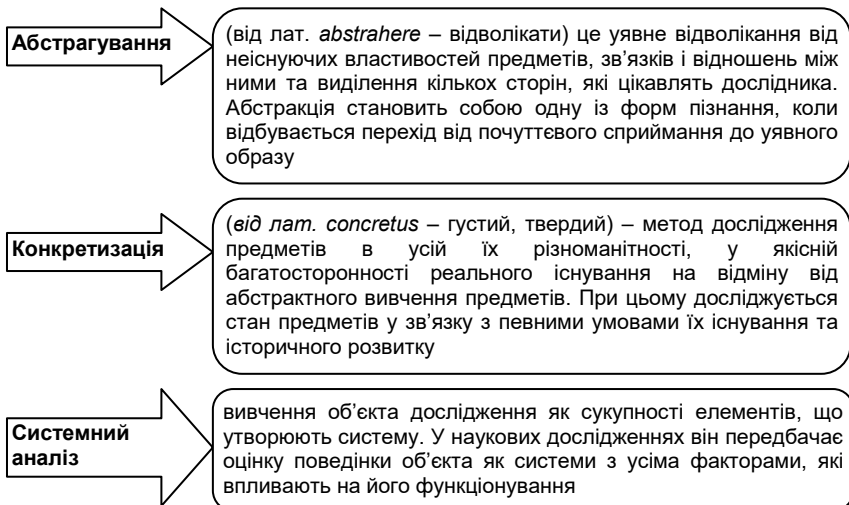
(від лат. *deduction* – виведення) – метод логічного висновку від загального до часткового, тобто спочатку досліджують стан об'єкта в цілому, а потім його складових елементів

Аналогія

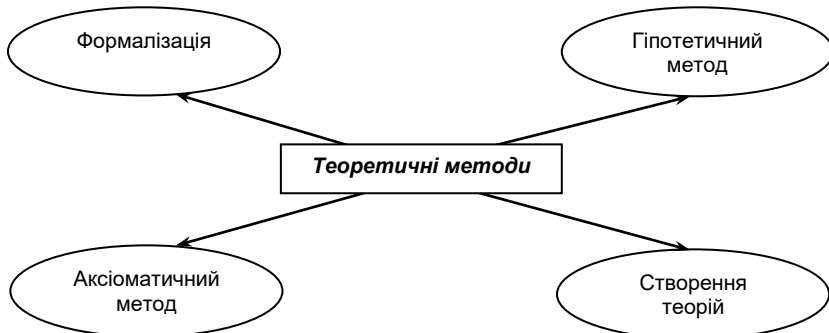
подібність, схожість у цілому відмінних предметів, явищ за певними властивостями, ознаками чи відношеннями. Метод наукового дослідження, завдяки якому досягається пізнання одних предметів і явищ на основі їх подібності з іншими

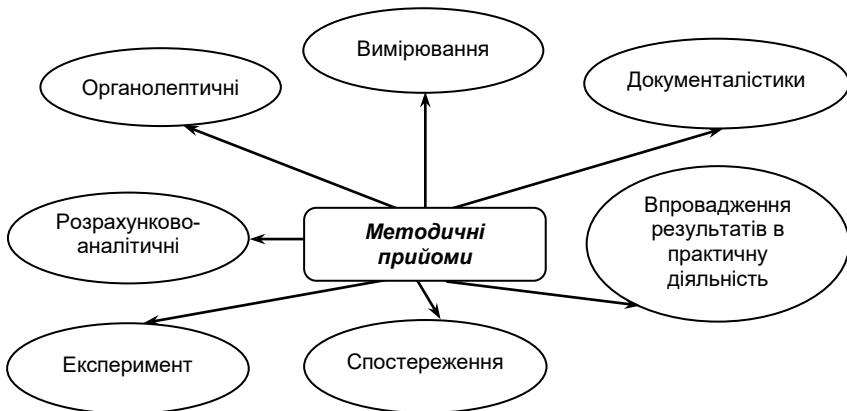
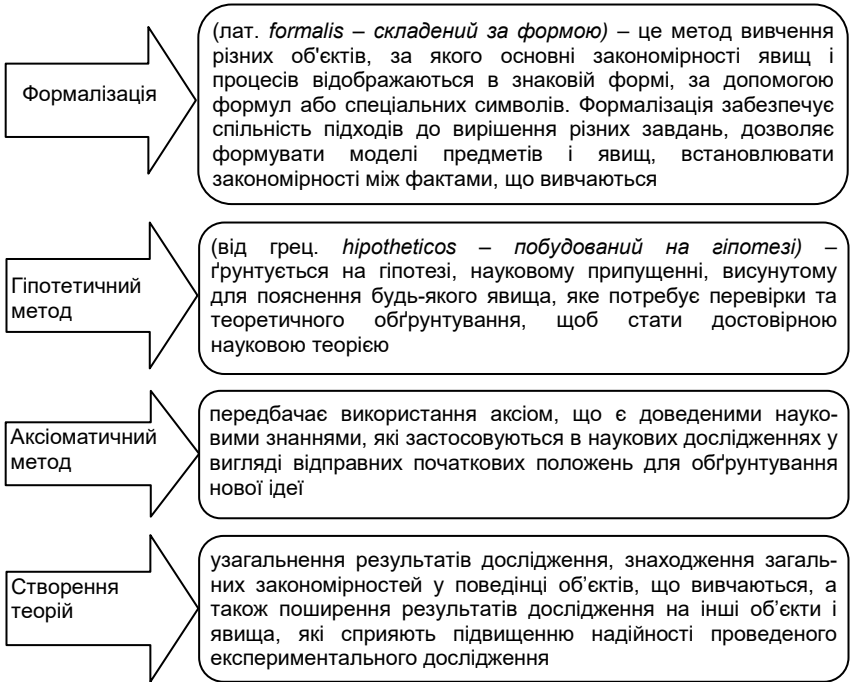
Модельовання

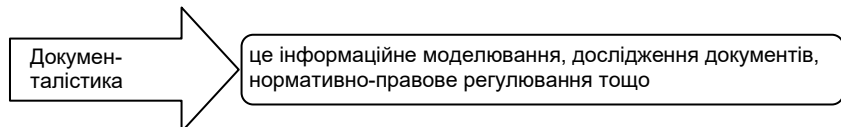
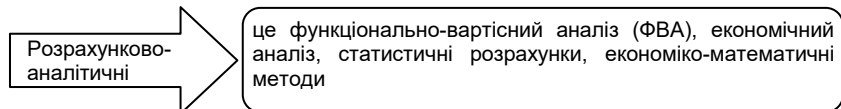
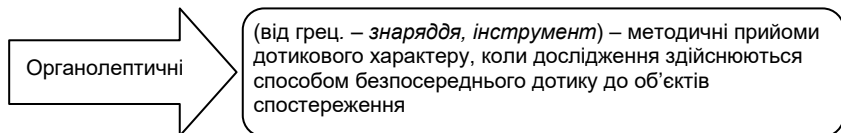
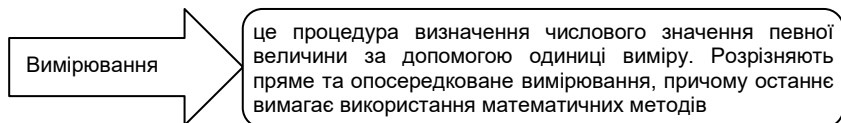
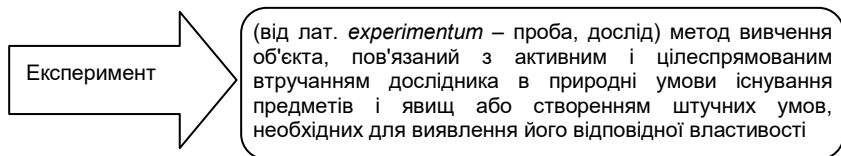
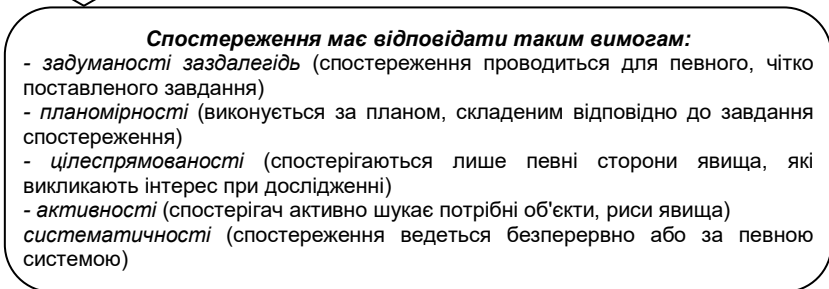
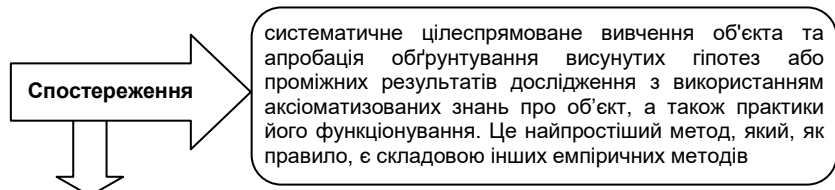
метод наукового пізнання, що ґрунтується на заміні предмета або явища, які вивчаються на їх аналог, модель, що містить істотні риси оригіналу

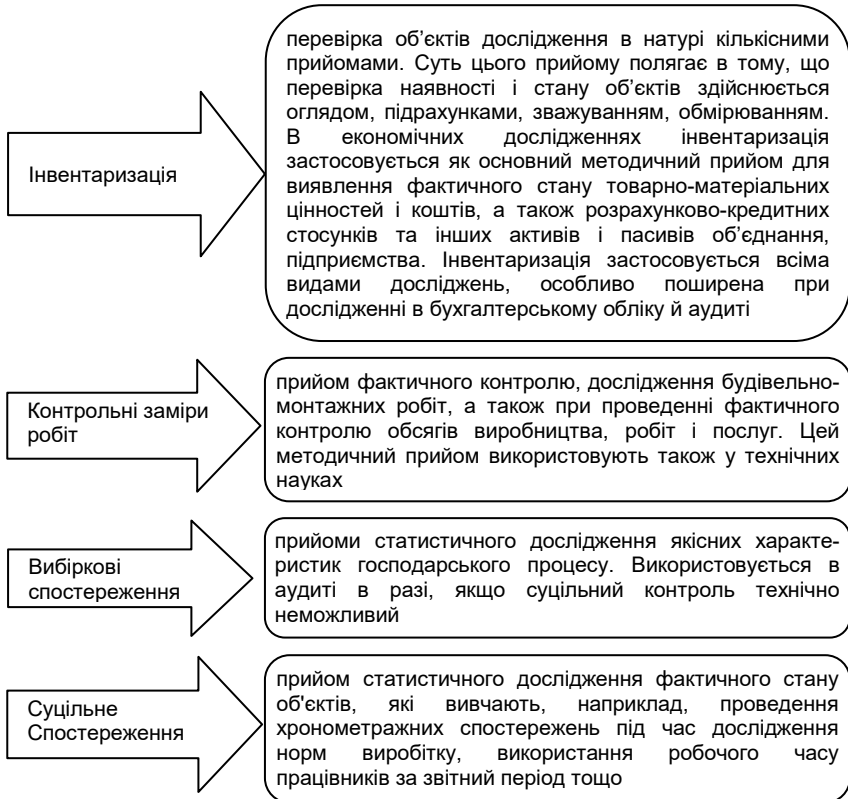
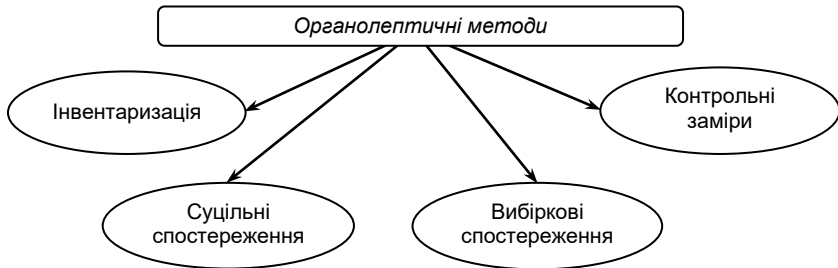

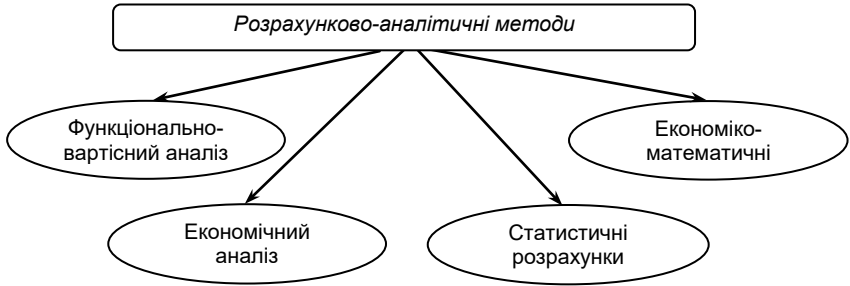
3. Конкретно-наукові методи дослідження

Функціонально-вартісний аналіз

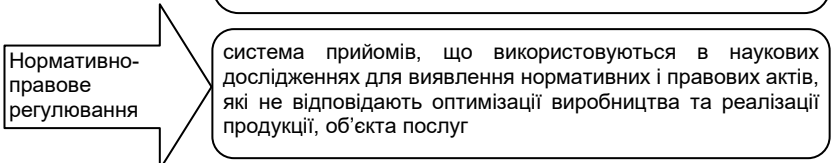
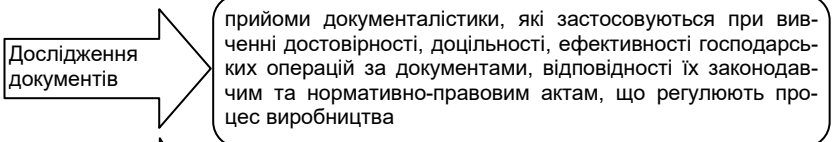
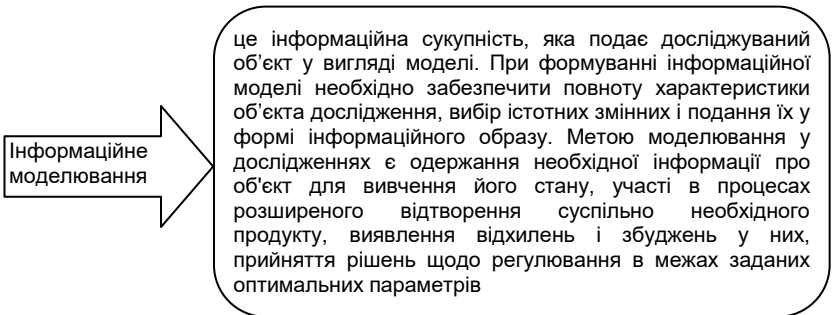
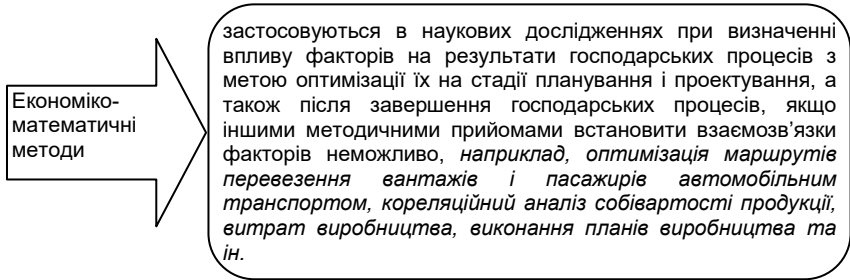
метод дослідження об'єкта (виробу, процесу, структури) за його функцією і вартістю, який застосовується при вивченні ефективності використання матеріальних і трудових ресурсів. *Цільовою функцією ФВА є досягнення оптимального співвідношення між споживчою вартістю об'єкта і витратами на його розробку, зниження собівартості продукції, яка випускається, і підвищення її якості, зростання продуктивності праці*

Економічний аналіз

система прийомів дослідження для розкриття причинних зв'язків, що зумовлюють результати явищ і процесів. Застосовується економічний аналіз в усіх видах досліджень виробничої і фінансово-господарської діяльності об'єднань, корпорацій

Статистичні розрахунки

прийоми одержання таких величин і якісних характеристик, яких немає безпосередньо в економічній інформації підприємства, що досліджується. Застосовуються в разі потреби відтворення реальних кількісних відношень, виправлення приблизних величин або переходу від одних величин до найбільш точних характеристик якісних зв'язків і відношень. *За допомогою статистичних розрахунків визначають коефіцієнти трудової участі членів бригади, використання обладнання та виробничих потужностей, ритмічність випуску продукції, динаміку виконання плану виробництва тощо*

Загальнонаукові методи і конкретно-наукові (емпіричні) методи дослідження перебувають у взаємозв'язку, спрямованому на всебічне вивчення досліджуваних об'єктів, явищ для отримання достовірних знань про них для розвитку науки як рушійної сили

4. Комплексні дослідження

За складом якостей об'єкта розрізняють **комплексні** та **диференційовані** наукові дослідження. Сучасні наукові дослідження переважно мають комплексний характер.

Комплексні роботи передбачають виконання низки незалежних за місцем та строками, а також методами та засобами досліджень різних груп якостей певного об'єкта. *Наприклад, дослідження шляхів підвищення ефективності господарської діяльності сільськогосподарського підприємства*

До **диференційованих** належать дослідження однієї з якостей або групи однорідних якостей об'єкта. Наприклад, дослідження шляхів підвищення ефективності використання основних фондів торгового підприємства

5. Методи експертних оцінок

Метод експертних оцінок – це прадавній науковий метод, який дозволяє отримати об'єктивну оцінку на основі певної сукупності індивідуальних думок експертів. Слово «**експерт**» (*expertus*) у перекладі з латинської мови означає «досвідчений», що, своєю чергою, походить від *experire* – досліджувати

Експерт – це особа (спеціаліст), якій довірено висловити думку про якийсь суперечливий чи складний випадок, оскільки людство в складних ситуаціях завжди намагалося врахувати думку висококваліфікованих спеціалістів у різних сферах життєдіяльності

Метод експертних оцінок призначений для прийняття рішень у разі, якщо проблеми погано формалізуються або не піддаються кількісному опису. Експертні оцінки бувають *індивідуальні* та *колективні*

Індивідуальні оцінки засновані на використанні думки окремих експертів, незалежних один від одного

Колективні оцінки – спираються на колективну думку експертів

Метод «мозкового штурму»

Морфологічний метод

Синектика

Метод фокальних об'єктів

Метод контрольних запитань

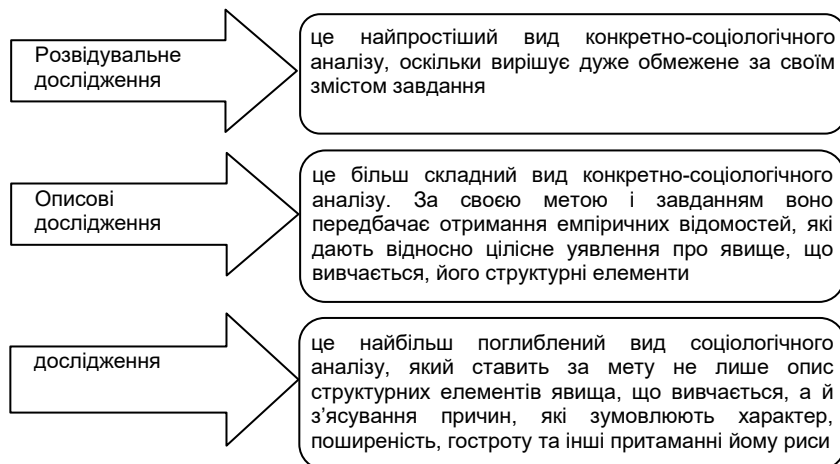
Метод гірлянд випадковостей і асоціацій

Методи експертних оцінок

Метод	Характеристика
<p data-bbox="214 266 341 341">Метод «мозкового штурму»</p> 	<p data-bbox="448 266 962 817">Груповий метод творчої діяльності за відсутності будь – яких критеріїв оцінювання й напрямків пошуку ідей. Метод є практично універсальним, тому що дозволяє розглядати майже будь – яку проблему у сфері людської діяльності. Це можуть бути завдання з галузі організації виробництва, сфери обслуговування, бізнесу, економіки, соціології, карного розшуку, військових операцій тощо. Головна умова: завдання мають бути просто й зрозуміло сформульовані. Метод «мозкової атаки» полягає в тому, що формулюється певна проблема, яка в подальшому обговорюється групою експертів. При цьому жодна із запропонованих ідей не критикується, а, навпаки, схвалюється. Використання цього методу дозволяє підвищувати продуктивність експертів: вважається, що «гарних» ідей виникає більше в тому разі, якщо намагаються аналізувати лише «гарні».</p>
<p data-bbox="219 840 336 863">Синектика</p> 	<p data-bbox="448 840 951 969">Синектика (грец. – сполучення різнорідних елементів) – вид мозкового штурму при допущенні обговорення й відсівання ідей на стадії їх висування та визначення прийомів генерування ідей.</p> <p data-bbox="448 976 956 1188">При організації пошуку нових рішень методом синектики дотримують тих самих правил, що й при використанні методу мозкового штурму. При цьому варто враховувати те, що відмінність методу синектики полягає в тому, що на стадії висування ідей заохочуються їх критика й відсівання тих ідей, які не відповідають поставленому завданню</p>

Метод	Характеристика
<p data-bbox="159 220 383 266">Метод контрольних запитань</p> 	<p data-bbox="443 220 954 402">Суть методу контрольних запитань полягає у використанні при пошуку розв'язань творчих завдань списку спеціально підготовлених запитань. Цей метод можна застосовувати в комбінації з методом мозкового штурму для генерування ідей, формулювання відповідей.</p> <p data-bbox="443 409 954 613">Метод контрольних запитань застосовується для психологічної активізації творчого процесу. Він допомагає думати «біля», звернути увагу на ті аспекти, що звичайно залишають поза увагою людини, яка розв'язує завдання. Питання покликані відволікти від звичного погляду на завдання, допомогти знайти якийсь новий підхід до його вирішення</p>
<p data-bbox="148 621 394 697">Метод фокальних об'єктів (МФО), або метод випадковостей</p> 	<p data-bbox="443 621 954 991">Метод фокальних об'єктів (МФО) – це метод пошуку нових ідей шляхом приєднання до вихідного об'єкта властивостей або ознак випадкових об'єктів. Застосовується при пошуку нових модифікацій відомих пристроїв і способів, розширенні асортиментів товарів, створенні реклами товарів, сфер застосування відомих речовин, відходів виробництва, а також для тренування уяви. Цей метод відзначається простотою та значними, практично необмеженими можливостями пошуку нових поглядів на вирішення проблеми. У методі використовуються асоціативний пошук й евристичні властивості випадковості</p>
<p data-bbox="137 1014 405 1059">Метод гірлянд випадковостей й асоціацій</p> 	<p data-bbox="443 1014 943 1301">Цей метод є розвитком методу фокальних об'єктів. Він допомагає знайти велику кількість підказок для нових ідей шляхом створення асоціацій. Цей метод дозволяє знайти велику кількість підказок для дослідника за допомогою асоціацій. Від методу фокальних об'єктів відрізняється тим, що дає велику кількість комбінацій фокального об'єкта з випадковими. Розширення поєднань понять ще досягається використанням синонімів об'єкта</p>

Основними напрямками соціологічних досліджень є: вивчення соціальних проблем і розвитку трудових колективів, взаємовідносин у трудових колективах і їх вплив на ефективність роботи систем, соціальні проблеми побуту, культури, освіти працівників, соціальні аспекти особистості і виховання кадрів, психологічний клімат трудових колективів і фактори, які на нього впливають

Види соціологічного дослідження залежно від методів збору емпіричних

Опитування – це найпростіший вид соціологічного дослідження й одночасно метод збирання первинної інформації, який широко використовується на практиці. За його допомогою збирається майже 90% усіх соціологічних відомостей

Спостереження – становлять собою цілеспрямоване і систематизоване сприйняття якогось явища, риси, якості та особливості, що фіксуються дослідником

Аналіз документів – джерелом соціологічної інформації є текстові повідомлення. Вони можуть міститися в будь-яких документах: протоколах зборів трудового колективу і службових нарад, доповідях, рішеннях, листах тощо

Основні різновиди соціологічного опитування –
анкетування та інтерв'ювання

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте методи спостереження та збору даних.
2. Розкрийте сутність вибіркового спостереження та методи формування вибіркової сукупності.
3. Для чого застосовують методи групування?
4. Які графічні методи найбільш широко використовуються в економічних дослідженнях?
5. Які завдання вирішують за допомогою методів економічного аналізу?
6. Розкрийте сутність методу порівняння та основні види порівнянь.
7. Розкрийте сутність та призначення індексного методу.
8. Назвіть особливості методу функціонально-вартісного аналізу.
9. Охарактеризуйте послідовність (етапність) проведення функціонально-вартісного аналізу.
10. Опишіть сутність прогнозування та методи його здійснення.

11. Розкрийте основні принципи та функції економічного прогнозування.
12. Назвіть найбільш широко застосовувані методи прогнозування.
13. У чому полягають особливості використання евристичних методів у наукових дослідженнях?
14. Роз'ясніть сутність моделювання та класифікаційні ознаки моделей.
15. Охарактеризуйте три великі групи методів наукового пізнання.
16. Дайте класифікаційну характеристику умовиводів, що використовуються в наукових дослідженнях.
17. Розкрийте сутність та основні правила аргументації.
18. Охарактеризуйте рівні та методи наукового пізнання.
19. Розкрийте відмінності загальної та часткової методології.
20. Класифікація методів.
21. Емпіричні методи пізнання.
22. Теоретичні методи пізнання.
23. Розкрийте зміст загальнонаукових методів дослідження та їх призначення.
24. Висвітліть класифікацію конкретно-наукових (емпіричних) методів дослідження та їх методичні прийоми.
25. Визначте зміст і застосування аксіоматичного методу в наукових дослідженнях, з наведених нижче, і дайте їм обґрунтування:
 - аксіоматичний метод – це вивчення аксіоми у дослідженнях;
 - аксіоми не викликають заперечень, бо вони не зачіпають інтереси конкретних учасників наукового процесу, тому їх і не досліджують;
 - аксіоматичний метод – це використання аксіом, як доведених наукових знань у наукових дослідженнях у вигляді вихідних початкових положень для обґрунтування нової теорії або доведення гіпотез.
26. Охарактеризуйте методи спостереження та збору даних.
27. Розкрийте сутність вибіркового спостереження та методи формування вибіркової сукупності.

14. Перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому, – це: назву:
А. індукція	Б. дедукція
В. абстракція	Г. експеримент
15. Аксиоматичний метод – це:
- А. метод дослідження і побудови наукової теорії, за яким її базові положення приймаються за вихідні аксіоми, а всі інші виводяться з них шляхом міркування за певними логічними правилами
- Б. метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад мовою математики
- В. конструювання подумки об'єктів, яких немає в дійсності або які практично нездійсненні
- Г. правильна відповідь відсутня
16. Метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад мовою математики – це:
А. формалізація	Б. ідеалізація
В. індукція	Г. дедукція
17. Конструювання подумки об'єктів, яких немає в дійсності або які практично нездійсненні, – це:
А. ідеалізація	Б. формалізація
В. абстракція	Г. синтез
18. Відволікання від несуттєвих властивостей і зв'язків – це:
А. абстрагування	Б. вимірювання
В. порівняння	Г. умовивід
19. Розкладання предмета на складові – це:
А. абстрагування	Б. аналіз
В. синтез	Г. індукція
20. Синтез – це:
А. поєднання отриманих частин у ціле	Б. розкладання предмета на складові частин

5. Доповніть фразу: «Якщо _____ – це спосіб діяльності, що охоплює весь шлях перебігу системи наукового дослідження, то ____ – це окремий крок, дія в реалізації _____».
6. Доповніть фразу: «Сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку й операції з фактичним матеріалом, становлять _____ наукового дослідження».
7. Встановіть відповідність між якісною характеристикою експерта та її описом
1. Інтуїція	А. Можливість обстоювати свою думку на протигагу загальноприйнятим твердженням та громадській думці
2. Незалежність	Б. Можливість бачити або створювати неочевидні проблеми
3. Евристичність	В. Хист робити винятки про досліджуваний об'єкт без усвідомлення руху думок за даним питанням
8. Встановіть відповідність між категорією та її визначенням
1. аналіз	А. висновок про весь клас предметів у цілому на основі знань про окремі предмети класу
2. синтез;	Б. можливість поділити предмет на частини
3. індукція;	В об'єднання окремих частин предмета в одне ціле
4. дедукція;	Г. можливість зробити висновок про окремий предмет на основі загальних знань про клас предметів у цілому
9. Із наведених тверджень виберіть методи експериментальних досліджень та основні завдання, що вирішуються під час експерименту: 1) лабораторний експеримент; 2) пошук нових фізичних явищ; 3) складний дослідницький експеримент; 4) перевірка наукових гіпотез; 5) масштабне моделювання; 6) перевірка правильності; 7) аналогове модулювання; 8) кількісна оцінка; 9) математичне моделювання; 10) перевірка адекватності моделі.

Методи експериментальних досліджень	Завдання, що вирішуються під час експерименту

10. Із наведених тверджень виберіть види абстракції та їх характеристику: виділення властивостей і відношень, нерозривно пов'язаних з предметами; відволікання від невизначеності меж

реальних об'єктів; ізолювання; ототожнення; утворення понять шляхом об'єднання предметів; конструктивізація.

Види абстракції	Характеристика

Тема 7. Ефективність науково-дослідних робіт

1. Результати НДР: загальна характеристика
2. Ефективність НДР: поняття та вимірювання
3. Вимірювання ефективності роботи вченого та наукових колективів

Основні терміни і поняття: ефект наукових досліджень, ефективність НДР, соціальний ефект НДР, економічний ефект НДР, науковий ефект НДР, науково-технічний ефект НДР, наукова значущість, оцінка роботи вченого

1. Результати НДР: загальна характеристика

Специфіка проведення наукових досліджень у закладі вищої освіти (ЗВО) проявляється не лише в тому, що для цього потрібні спеціально підготовлені кадри, спеціальне для тієї чи іншої галузі науки обладнання, особлива стаття витрат, а й у тому, як чином будуть використані кінцеві результати цих досліджень і який вони дадуть ефект.

Ефективність наукової діяльності ЗВО необхідно розглядати з позицій головного завдання вищої школи – удосконалення підготовки спеціалістів для держави

Змістова характеристика видових проявів ефекту наукових досліджень

Ефект	Зміст	Характеристика прояву	Вимірювання
Науковий	Приріст кількості і якості інформації або суми знань у певній галузі науки	Створено новий напрям наукових знань і досліджень, розроблені й використані нові методики та оригінальні методи розрахунків; уточнені використовувані методики, експериментально підтверджені відомі розрахунки і методики; здійснено опис окремих факторів, поширено раніше отримані результати та ін.	Новизна Науковий рівень Кількість публікацій Поширення наукових результатів тощо
Науково-технічний	Приріст науково-технічної інформації, характеризує можливість використання результатів виконаних досліджень в інших НДР і ДКР, спрямованих на створення нової продукції або технології	Кількість наукових напрямів, у яких можуть бути використані результати Масштаб, у якому можуть бути реалізовані результати (світ, країна, регіон, галузь, підприємство, виробничий процес та ін.) Зміст розробки	Перспективність використання результатів НДР Масштаб та термін реалізації результатів Якість результатів
Соціальний	Означає покращення умов життя та праці людей, підвищення освітньо-культурного рівня, зростання добробуту	Спорудження нафтотерміналів, мостів через великі річки, тоннелів, ліній метро, залізниць, портів та ін.	Скорочення смертності Збільшення тривалості життя Збільшення рівня освіченості населення та ін.
Економічний	Відображає результат перевищення доходів від впровадження результатів НДР над витратами на їх здійснення; поділяється на попередній (плановий), очікуваний, фактичний	Зростання прибутку, зниження собівартості у зв'язку з використанням нової технології, організації виробництва та інших результатів досліджень	Скорочення витрат; Зростання доходів

Ефект	Зміст	Характеристика прояву	Вимірювання
Екологічний	Означає зниження антропогенного впливу на навколишнє природне середовище внаслідок впровадження НДР	Фізико-біологічні параметри комфорту на виробництві, екологічні умови життя людей – чистота повітря, параметри тепловологого режиму, наявність водоймищ і якість води у них, площі озеленення, рівень шуму, освітлення та ін.	Скорочення обсягу забруднювальних речовин, що надходять у навколишнє природне середовище Збільшення площ особливо-го екологічного значення та ін.

Видові прояви

Види економічної ефективності

Попередня – визначається при обґрунтуванні теми дослідження, її розрахунок виконується за укрупненими показниками з урахуванням припущеного обсягу впровадження результатів дослідження в практику роботи системи

Очікувана – встановлюється в процесі виконання наукового дослідження на основі прогнозування строків впровадження отриманих результатів у виробництво і розраховується для визначеного періоду використання отриманих результатів

Фактична – підраховується після впровадження результатів дослідження у виробництво і має досить конкретний характер

2. Ефективність НДР: поняття та вимірювання

Загальні показники ефективності наукових досліджень та її види

Ефективність наукових досліджень = Ефект / Витрати, здійснені для його досягнення (витрати на дослідження + витрати на впровадження)

Вимірники (критерії) ефективності наукових досліджень

Актуальність і новизна – галузь, якої стосується наукове дослідження; кількість нових наукових засобів і запропонованих методів; кількість принципів, які використовуються, законів, гіпотез, ідей, теорій; цитування

Наукова доказовість – наявність експериментального підтвердження наукового результату, цитування

Можливість упровадження в практичну діяльність

Обсяг наукової продукції – загальна кількість або середнє число публікацій, що припадають на одного наукового співробітника за досліджуваний проміжок часу, виконаних і захищених дисертаційних робіт, завершених тем або зданих звітів тощо

Економія суспільних витрат – зниження трудо-, фондо-, матеріало- і енергомісткості нової техніки

За видами отриманого ефекту

наукова

науково-технічна

соціальна

економічна

екологічна

Підвищення продуктивності й економії всієї суспільної праці і ресурсів завдяки впровадженню досягнень науки в народне господарство

Оцінювання ефективності фундаментальних та прикладних наукових досліджень

Фундаментальні дослідження – експериментальна або теоретична діяльність, спрямована на отримання нових знань про основні закономірності будови, розвитку чи функціонування природи, людини, суспільства

Якісні індикатори

можливість широкого застосування результатів досліджень у різних галузях народного господарства країни

новизна явищ

істотний внесок в обороноздатність країни

пріоритет вітчизняної науки

галузь, де можуть бути розпочаті прикладні дослідження

широке міжнародне визнання робіт

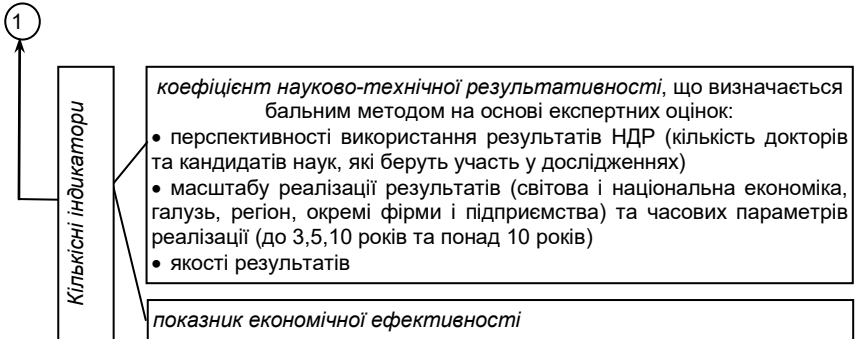
фундаментальні монографії з теми й цитування їх вченими різних країн

Кількісні індикатори

коефіцієнт наукової результативності, що визначається бальним методом на основі експертних оцінок:

- наукового рівня (кількість докторів та кандидатів наук, які беруть участь у дослідженнях)
- новизни (кількість та обсяг у д.а. друканих робіт, що підкреслюють новизну дослідження у вітчизняних і закордонних виданнях, публікацій в електронних виданнях, публікацій за темою дослідження)
- глибини і ступеня поширення ідей і розробок (кількість та обсяг у д.а. монографій, підручників, наукових статей, методичних матеріалів; участь у наукових конференціях, у тому числі міжнародних; кількість посилань на матеріали, видані за результатами дослідження; кількість навчальних курсів, в основі яких ідеї дослідження)

Прикладні дослідження спрямовані переважно на вироблення нових знань для розв'язання конкретних завдань і практичних проблем, тобто на використання результатів фундаментальних досліджень у практичній діяльності людини

Оцінювання ефективності експериментальних розробок

Експериментальні розробки – систематична діяльність, щодо використання одержаних знань та практичного досвіду для створення нових матеріалів, продуктів, апаратури і т. ін., нових методів, систем і послуг, а також удосконалення існуючих

3. Вимірювання ефективності роботи вченого та наукових колективів

Вимірювання ефективності роботи вченого

Вимірювання ефективності роботи наукового колективу

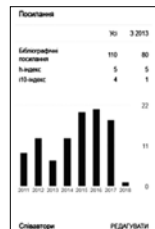
Вітчизняні та окремі міжнародні наукометричні бази даних

Назва	Зміст	Розробник
Бібліометрика української науки	Єдиний реєстр наукових декларацій (бібліометричних профілів) вчених і дослідницьких колективів; аналітична інформація про галузеву, відомчу та регіональну структуру науки України; джерельна база для експертного оцінювання результативності наукової діяльності; національна складова проекту Ranking of Google Scholar Profiles	<i>Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського</i> http://www.nbuviar.gov.ua/bpnu/
		

Назва	Зміст	Розробник
Український індекс наукового цитування	В базах даних сайту зберігаються реєстри індивідуальних та колективних суб'єктів наукової діяльності, інформація про публікації й показники їх цитованості отримується сайтом із зовнішніх наукометричних джерел (ORCID, SciVerse Scopus, Web of Scienсета тощо).	Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України (замовник). Асоціація користувачів Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі «УРАН» (виконавець). http://uincit.uran.ua/
Наука України	Реєстр та БД наукових бібліотек, наукових установ, наукових ресурсів бібліотек, науковців України. Інформаційний масив про науковців України автоматично сформований на основі інформації із бібліографічних описів авторефератів дисертацій (кандидатів і докторів наук), захищених в Україні після 1996 р.	Координатор проекту – <i>Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського</i> http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/suak/corp.exe?C21COM=F&I21DBN=SAUA&P21DBN=SAUA
Web of Science	Пошукова платформа, яка об'єднує реферативні бази даних публікацій у наукових журналах і патентів, у тому числі бази, що враховують взаємне цитування публікацій. Web of Science охоплює матеріали з природничих, технічних, біологічних, суспільних, гуманітарних наук і мистецтва	Thomson Reuters http://wokinfo.com/ http://wokinfo.com/russian/

Назва	Зміст	Розробник
Scopus	Реферативна і аналітична база наукових публікацій і цитувань видавничої компанії Elsevier. Не містить повних текстів, але надає посилання на них. Для статей є бібліографічні описи, анотації та списки цитованої літератури. Функціонал платформи дозволяє шукати всі статті, що посилаються на цю статтю	Видавнича компанія Elsevier http://www.scopus.com/
Scimago Journal & Country Rank (SJR)	Аналітичний портал, що надає наукометричні показники по журналах і країнах. Відображає середню кількість цитувань, отриманих у поточному році на статті, опубліковані в журналах за три попередні роки	Дослідницька група SCImago (Іспанія) https://www.scimagojr.com/
Google Scholar	Вільна доступна пошукова система, яка індексує повний текст наукових публікацій усіх форматів і дисциплін. За гіперпосиланням «Cited by...» («Цитовано...») можна отримати відомості про те, скільки і які саме документи посилаються на конкретну публікацію в межах бази даних	Google https://scholar.google.com.ua/
Index Copernicus (Польща)	Міжнародна наукометрична БД, де здійснюється індексування, ранжування та реферування журналів. База даних має кілька інструментів оцінки продуктивності, які дозволяють відслідковувати вплив наукових робіт і публікацій, окремих вчених або науково – дослідних установ	http://www.indexcopernicus.com

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає зміст наукового ефекту досліджень?
2. Якими критеріями вимірюється отриманий науковий результат?
3. Що таке економічна ефективність наукових досліджень?
4. Які види економічного ефекту наукових досліджень розрізняють?
5. Назвіть видові прояви ефекту наукових досліджень.
6. Що є кінцевим результатом наукових досліджень та як його можна виміряти?
7. У чому полягає теоретичний ефект наукових досліджень?
8. У чому полягає прикладний ефект наукових досліджень?
9. Які загальні показники ефективності наукових досліджень ви знаєте?
10. У чому виявляється екологічний ефект наукових досліджень?
11. Як оцінюють ефективність фундаментальних наукових досліджень?
12. Назвіть якісні показники ефективності фундаментальних досліджень.
13. Що таке коефіцієнт наукової результативності?
14. Що таке коефіцієнт науково-технічної результативності та як він розраховується?
15. Критерії економічної ефективності експериментальних розробок.
16. Що таке бюджетна ефективність?
17. Які показники характеризують ефективність роботи вченого?
18. Які показники характеризують ефективність роботи наукового колективу?
19. Що таке імпаکت-фактор?
20. Що означає індекс Хірша?
21. Які вітчизняні наукометричні бази ви знаєте?
22. Які наукометричні показники є загальноновизнаними?
23. Які міжнародні наукометричні бази ви знаєте?

Тестові завдання

1. Методики і рекомендації щодо удосконалення господарювання, – це форма:
 - А. теоретичного ефекту НД
 - Б. соціально-економічного ефекту НД
 - В. прикладного ефекту НД
 - Г. фундаментального ефекту НД
2. Встановіть відповідність між видом ефекту НД та його проявом:

1. Соціальний	А. Скорочення витрат
2. Науково-технічний	Б. Скорочення обсягів викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря
3. Екологічний	В. Масштаб та термін реалізації результатів НД
	Г. Зростання добробуту
3. Приріст кількості і якості інформації або суми знань у певній галузі науки, – це:

А. науковий ефект НД	Б. соціальний ефект НД
В. науково-технічний ефект НД	Г. фундаментальний ефект НД
4. Актуальність і новизна як критерій ефективності НД, вимірюється:

А. кількістю публікацій	Б. кількістю завершених тем
В. наявністю експериментального підтвердження отриманих результатів	Г. кількістю нових наукових засобів
5. Наукова доказовість як критерій ефективності НД вимірюється:

А. кількістю публікацій	Б. кількістю завершених тем
В. наявністю експериментального підтвердження отриманих результатів	Г. кількістю нових наукових засобів
6. Обсяг наукової продукції як критерій ефективності НД вимірюється:

А. кількістю публікацій	Б. кількістю завершених тем
В. наявністю експериментального підтвердження отриманих результатів	Г. кількістю нових наукових засобів

7. Економія суспільних витрат як критерій ефективності НД, вимірюється:
- А. кількістю публікацій Б. кількістю завершених тем
В. наявністю експериментального підтвердження отриманих результатів Г. правильної відповіді немає
8. Коефіцієнт наукової результативності вимірюється з урахуванням:
- А. перспективності використання результатів Б. наукового рівня
В. масштабу реалізації результатів Г. часу реалізації, глибини і ступеня поширення ідей
9. Коефіцієнт науково-технічної результативності вимірюється з урахуванням:
- А. перспективності використання результатів та наукового рівня Б. наукового рівня та якості результатів
В. масштабу реалізації результатів Г. новизни, глибини і ступеня поширення ідей
10. За співвідношенням фінансових витрат і результатів, що забезпечують необхідну норму прибутковості, визначають:
- А. комерційну ефективність розробок Б. загальногосподарську ефективність розробок
В. бюджетну ефективність розробок Г. немає правильної відповіді
11. Узагальнюючі показники економічної ефективності експериментальних розробок:
- А. довговічність Б. транспортабельність
В. індекс прибутковості Г. немає правильної відповіді
12. Публікаційну активність дослідника вимірюють за:
- А. кількістю отриманих патентів Б. індексом Хірша
В. кількістю друкованих праць Г. імпаکت-фактором
13. Новизну розробок дослідника вимірюють за:
- А. кількістю отриманих патентів Б. індексом Хірша
В. кількістю друкованих праць Г. імпакт-фактором

14. Е-індекс запропонований:

А. Дж. Готтом

Б. А. Ейнштейном

В. Х. Хіршем

Г. немає правильної відповіді

15. Імпакт-фактор – чисельний показник:

А. важливості журналу

Б. перспективності наукових розробок

В. новизни розробок вченого

Г. масштабу наукових розробок

Тематика рефератів

1. Особливості застосування міжнародних наукометричних індикаторів у вітчизняній економічній науці.
2. Особливості обчислення е-індексу цитувань. Його переваги та недоліки.
3. Тенденції розвитку патентної діяльності в Україні за останні п'ять років.
4. Фінансування економічної науки в Україні.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Сформулюйте потенційний ефект вашого наукового дослідження за такими видами: соціальний, науковий.
2. Визначте джерела попереднього економічного ефекту вашого наукового дослідження.
3. Сформулюйте актуальність і новизну вашого наукового дослідження.
4. Сформулюйте перелік періодичних видань для публікації результатів вашого дослідження з тих, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Scopus, Web of Science відповідно до тематики вашого дослідження та тематичних напрямів журналів.
5. Визначте перспективність використання результатів вашого дослідження та масштаб реалізації результатів.

Тема 8. Організація науково-дослідної роботи магістрів та аспірантів

1. Організація науково-дослідної роботи магістрів та правила оформлення магістерських робіт
2. Організація науково-дослідної роботи аспірантів та правила оформлення дисертаційних робіт
3. Рецензування науково-дослідних робіт
4. Моральна відповідальність ученого

Основні терміни і поняття: Організація науково-дослідного процесу, магістерська робота, дисертаційна робота, автореферат, анотація, вступ, аспірант, стиль оформлення списку наукових публікацій.

1. Організація науково-дослідної роботи магістрів та правила оформлення магістерських робіт

Організація науково-дослідного процесу як змістовне поняття передбачає упорядкованість, взаємодію окремих елементів, що перебувають у функціональній залежності. **Організаційні принципи науково-дослідного процесу** тривалий час ґрунтувались на практичному досвіді працівників, зайнятих виконанням наукових досліджень

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» атестація осіб, які здобувають ступінь магістра, може здійснюватися у формі єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями та в порядку, визначеними Кабінетом Міністрів України

Магістерська робота, з одного боку, має узагальнювальний характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого – самостійним оригінальним науковим дослідженням студента, у розробці якого зацікавлені установи, організації або підприємства

Магістерська робота – це самостійна науково-дослідна робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту й отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання

Правила оформлення магістерської роботи

Обсяг	Рекомендований обсяг дипломної роботи 80–90 сторінок, магістерської – від 100 до 120 сторінок (у т.ч. обсяг таких складових, як вступ, висновки та пропозиції рекомендований до 5–6 сторінок). Припускається відхилення в межах $\pm 10\%$. До цього обсягу не включають список використаних джерел та додатки
Інтервал	Магістерську роботу друкують на одному або на двох (за бажанням) боках аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм), міжрядковий інтервал – 1,5
Шрифт	Кегль – мітел (14 типографських пунктів)
Поля	Текст магістерської необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20–25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм
Структура	Цільову установку та зміст роботи (перелік питань, які належить розробити) визначає науковий керівник у завданні, оформленому на спеціальному бланку. Зміст, відображений у завданні, повинен відповідати плану, погодженому на етапі визначення теми та об'єкта магістерської роботи. План містить: вступ; розділи, які поділяються на кілька підрозділів; висновки та пропозиції, список використаних джерел; додатки

При підготовці магістерської роботи є кілька методичних прийомів викладу наукових матеріалів. Частіше за все використовуються такі прийоми:

Послідовний виклад матеріалу – потребує більших витрат часу, оскільки автор не може перейти до наступного розділу, не закінчивши роботу над попереднім. При цьому кожний розділ практично завершений і майже не потребує обробки

Цілісний прийом – вимагає майже вдвічі менше часу на підготовку кінцевого варіанта рукопису, тому що спочатку пишеться чернетка всієї роботи, а потім проводиться обробка її частин і деталей

Вибірковий виклад матеріалів – часто застосовується магістрантами. Після накопичення фактичного матеріалу автор пише текст у будь-якому зручному для нього порядку

**Основна частина магістерської роботи
складається з розділів та підрозділів**

Перший розділ має бути *теоретичного характеру* та містити кілька пунктів. У розділі подають теоретичне обґрунтування проблеми, що досліджується, розглядають її сутність, значення, класифікаційні характеристики, історію та сучасні тенденції предмета дослідження, методичні підходи тощо. Розкриття теоретичних питань повинно мати **елементи наукової новизни** з формуванням власної позиції щодо проблематики дослідження, містити авторські пропозиції щодо вдосконалення визначень окремих термінів, доповнення та уточнення класифікацій, поліпшення методик. Бажано ілюструвати текст графічними матеріалами – схемами, графіками, діаграмами тощо. Передбачено використання сучасних літературних джерел вітчизняних та іноземних авторів, присвячених проблемам, що досліджуються у роботі: монографій, наукових статей, матеріалів конференцій, інтернет-публікацій тощо. Обов'язковим є порівняння позицій представників різних наукових шкіл, використання статистичних даних з обов'язковим посиланням на джерела їх опублікування. *Обсяг першого розділу не повинен перевищувати 30% загального обсягу магістерської роботи*

Другий розділ має *аналітико-дослідницький характер* і складається з 2–4 пунктів. Усі аналітичні обчислення, таблиці, графіки, діаграми цього розділу супроводжують тлумаченням та висновками, які дозволяють визначити сутність і стан явищ та процесів, що досліджуються, розкрити їх особливості та тенденції розвитку, створити базу для виявлення невикористаних резервів удосконалення діяльності об'єкта дослідження. Джерелом інформації є планові та фактичні показники діяльності, статистична, фінансова, податкова та управлінська звітність, накази, розпорядження, первинні інформаційні матеріали стосовно окремих бізнес-процесів, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинної інформації. *Обсяг другого розділу 30–35% загального обсягу роботи.*

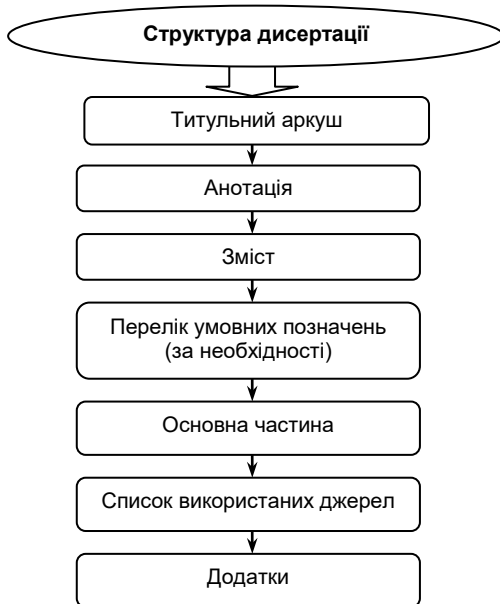
У третьому, проектно-рекомендаційному, розділі необхідно на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, що викладені в першому розділі, а також з урахуванням результатів аналізу, проведеного у другому розділі роботи, викласти пропозиції щодо перспектив розвитку та удосконалення діяльності обраного об'єкта дослідження (об'єкта в цілому або його окремих структурних одиниць). Такі пропозиції мають бути обґрунтованими, базуватися на відповідних прогнозних розрахунках і мати реалістичний характер. Студент може зазначити, які економіко-математичні методи, моделі, програмні засоби при цьому використано або доцільно використати в майбутньому. Доцільно наводити результати анкетувань, проведених за розробленими студентом анкетами, а також результати експертних оцінювань, організованих студентом. *Обсяг третього розділу 30–35% загального обсягу роботи*

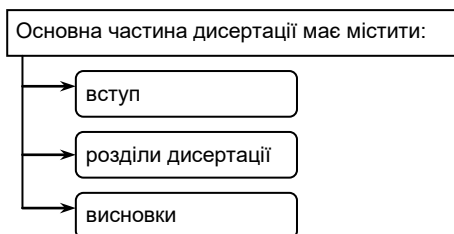
2. Організація науково-дослідної роботи аспірантів та правила оформлення дисертаційних робіт

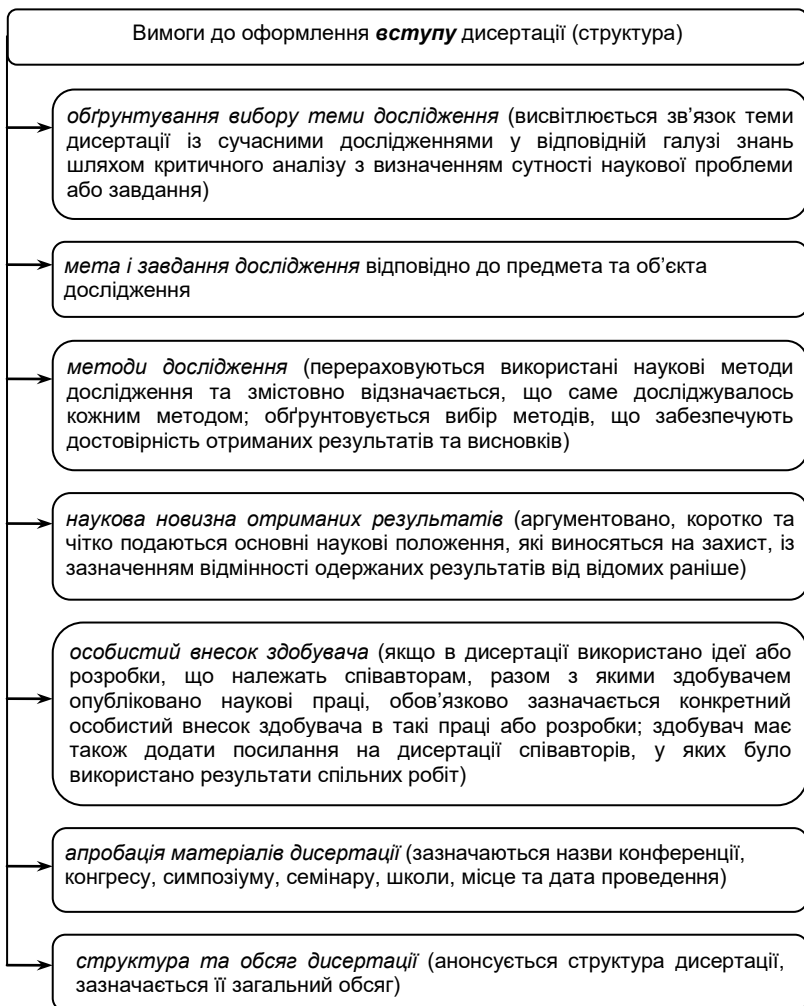
Аспірант – особа, зарахована до закладу вищої освіти (наукової установи) для здобуття ступеня доктора філософії/доктора мистецтва

Дисертація на здобуття наукового ступеня є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої монографії. Підготовлена до захисту дисертація повинна містити висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, а також характеризуватися єдністю змісту і свідчити про особистий внесок здобувача в науку

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук, доктора філософії (кандидата наук) готується державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису в палітурці або обкладинці та в електронній формі. За бажанням здобувача дисертація може бути перекладена англійською мовою або іншою мовою, пов'язаною з предметом дослідження, з поданням перекладу до спеціалізованої вченої ради

Бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» або одним зі стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій

**РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК
стилів оформлення списку наукових публікацій**

1. MLA (Modern Language Association) style
2. APA (American Psychological Association) style
3. Chicago/Turabianstyle
4. Harvard style
5. ACS (American Chemical Society) style
6. AIP (American Institute of Physics) style
7. IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style
8. Vancouver style-
9. OSCOLA
10. APS (American Physics Society) style
11. Springer MathPhys Style

MLA (Modern Language Association) style

Стиль Асоціації сучасної мови (MLA Style), сфера застосування якого – гуманітарні науки (мистецтво, література, філософія, релігія тощо)

APA (American Psychological Association) style

Стиль Американської психологічної асоціації (APA style), сфера застосування якого – суспільні науки (соціологія, право, психологія, історія тощо)

Chicago/Turabianstyle

Чикаго стиль: автор-дата (Chicago style: Author-Date), сфера застосування якого – фізичні, природничі та суспільні науки;
Чикаго стиль: виноски та бібліографія (Chicago style: Notes and Bibliography), сфера застосування якого – гуманітарні науки (мистецтво, література, філософія, релігія тощо.)

ACS (American Chemical Society) style

Стиль Американського хімічного товариства (ACS style), сфера застосування якого – хімія та інші природничі науки

Правила оформлення дисертації

Обсяг	<p>Обсяг основного тексту дисертації визначається пунктами 10, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.</p> <p>До загального обсягу дисертації не включаються таблиці та ілюстрації, які повністю займають площу сторінки.</p> <p>Один авторський аркуш дорівнює 40 тис. друківаних знаків, враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами, що становить близько 24 сторінок друкованого тексту при оформленні дисертації за допомогою комп'ютерної техніки з використанням текстового редактора Word: шрифт – Times New Roman, розмір шрифту – 14 pt</p>
Інтервал	<p>Дисертацію друкують на одному або на двох (за бажанням) боках аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через 1,5 міжрядкового інтервалу</p>

Шрифт	Кегль – мітел (14 типографських пунктів). Допускається підготовка дисертаційної роботи в форматі LaTeX з відповідним стильовим оформленням
Поля	Текст дисертації необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве не менше 20–25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук повинна мати обсяг основного тексту 11–13, а для суспільних і гуманітарних наук 15–17 авторських аркушів, оформлених відповідно до вимог, установлених МОН.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії) повинна мати обсяг основного тексту 4,5–7, а для суспільних і гуманітарних наук 6,5–9 авторських аркушів, оформлених відповідно до вимог, установлених МОН.

Докторська і кандидатська дисертації супроводжуються окремими авторефератами обсягом 1,3–1,9 і 0,7–0,9 авторського аркуша відповідно, які подаються державною мовою.

3. Рецензування науково-дослідних робіт

Рецензія (відгук про наукову роботу) – це робота, в якій критично оцінюються основні положення і результати дослідження, що рецензуються. Особливу увагу привертає актуальність теоретичних положень, оригінальність прийнятих методів дослідження, новизну та достовірність отриманих результатів, їх практичну значущість

При написанні рецензії, як правило, дотримуються такої послідовності:

- обґрунтування необхідності (актуальність) розробки теми дослідження
- оцінка ідейного та наукового змісту (основна частина рецензії), мови, стилю
- послідовність викладання результатів дослідження
- оцінка ілюстративного матеріалу, обсягу досліджень та рукопису (рекомендації щодо скорочення або доповнення)
- загальні висновки, підсумкова оцінка дослідження

Критика рецензента повинна бути принциповою, науково-обґрунтованою, але разом з тим доброзичливою, сприяти покращенню дослідження

4. Моральна відповідальність ученого

Кожен науковець має дотримуватися **певних принципів поведінки в науковому співтоваристві**. Ці принципи визначаються сукупністю морально-етичних цінностей, притаманних зазначеному виду творчої праці. Їх зміст склався історично й уточнюється та вдосконалюється самою науковою спільнотою відповідно до виникнення нових етичних проблем у науці, пов'язаних із суспільним розвитком

Наукова етика – це сукупність установлених та визнаних науковою спільнотою норм поведінки, правил, моралі наукових працівників, зайнятих у сфері науково-технологічної та науково-педагогічної діяльності

Правила і положення щодо персональної етики наукових працівників, залучених до наукової та науково-педагогічної діяльності, містяться в таких основних поняттях:

Авторське право:
авторами визнаються тільки ті наукові працівники, які зробили значний інтелектуальний внесок у певну наукову роботу

Порушеннями в наукових дослідженнях вважаються: фальсифікація; перероблення і плагіат; невизнання авторства або значного інтелектуального внеску в наукову роботу; використання нової інформації, ідей або даних із конфіденційних рукописів або приватних бесід; використання архівних матеріалів із порушенням правил користування архівними документами; невиконання державного законодавства, статутів та колективних договорів академій, вищих навчальних закладів та науково-дослідних організацій, положень про безпеку наукової праці

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень

Порушення
академічної
доброчесності

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

Фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях.

Фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу або наукових досліджень.

Списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання.

Обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності або організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

Хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу або пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі.

Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Науковий етос – поняття філософії і соціології науки, що позначає сукупність моральних імперативів, прийнятих в науковому співтоваристві. Як результат, мораль вченого – це симбіоз пізнавальних і соціальних компонентів, а дотримання норм наукового етосу відбувається не тільки через їх процедурну ефективність, а й тому, що вони вважаються справедливими і та здійснюють сприятливий вплив на наукову діяльність.

Питання для самоконтролю

1. Рецензія (відгук про наукову роботу), її зміст.
2. Вимоги до оформлення магістерської роботи.
3. Структура вступу дисертаційної роботи: обов'язкові та рекомендовані складові.
4. Вимоги до оформлення дисертаційної роботи.
5. Послідовність складання рецензії на науково-дослідну роботу.
6. Вимоги до обсягу дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії та доктора наук.
7. Стилі оформлення списку наукових публікацій.
8. Вимоги до оформлення анотації дисертаційної роботи.
9. Що становить собою технології наукового дослідження?
10. Які основні принципи раціональної організації наукової діяльності?
11. Що означає «поставити наукову проблему»?
12. З якою метою проводяться наукові дослідження?
13. Сутність, мета і завдання магістерської роботи.
14. Формування тематики магістерських робіт.
15. Науковий керівник, його функції.
16. Типова структура магістерської роботи.
17. Основні вимоги до змісту магістерської роботи.
18. Етапи і прийоми підготовки рукопису магістерської роботи.

 Тестові завдання

1. Сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень, – це:
А. наукова етика
Б. академічна доброчесність
В. науковий результат
Г. управлінська діяльність
2. Свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу або наукових досліджень, – це:
А. фальсифікація
Б. списування
В. обман
Г. самоплагіат

В. перевірка на практиці висно- Г. усі відповіді правильні
вків експерименту

11. Способи розміщення літературних джерел у списку:

А. хронологічний Б. алфавітний порядок за першою
літерою прізвища автора

В. порядку посилань у тексті Г. усі відповіді правильні

12. Сукупність моральних імперативів, прийнятих в науковому спів-
товаристві, – це:

А. наукова етика Б. академічна добросесність

В. науковий етос Г. науковий результат

Тематика рефератів

1. Сутність професійного етоса науковця.

1. Свобода наукової творчості науковця.

2. Технологія наукового дослідження.

3. Формування тематики магістерських та дисертаційних робіт.

4. Етапи і прийоми підготовки рукопису магістерської роботи.

5. Структура магістерської роботи.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Вивчення теоретичних підходів до формулювання вступу наукової роботи. Важливу роль у викладі будь-якої наукової роботи відіграє вступ, оскільки він розкриває суть і стан досліджуваної наукової проблеми (завдання) та її значущість, підстави й вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. У вступі подають загальну характеристику роботи в рекомендованій нижче послідовності:

- актуальність теми;

- мета дослідження;

- завдання дослідження;

- об'єкт і предмет дослідження;

- методи дослідження;

- практичне значення результатів роботи.

Опрацюйте поданий матеріал та складіть письмовий звіт у довільній формі.

2. Оформлення результатів наукової роботи.

Ознайомтеся з змістом ДСТУ 8302:2015 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення» і надайте письмовий звіт про:

- 1) план викладу наукової роботи;
- 2) вимоги до її текстової частини;
- 3) розташування та побудову тексту;
- 4) правила застосовування в тексті чисел, знаків, одиниць, формул;
- 5) вимоги до оформлення таблиць та ілюстрацій;
- 6) примітки та посилання;
- 7) оформлення додатків.

3. Для забезпечення ефективного проведення вашого наукового дослідження (реферат, курсова робота, магістерська робота, дисертація) складіть приблизний робочий план наукової роботи.

Охарактеризуйте основні структурні частини наукової роботи, а також основні вимоги до їх змісту.

4. Для забезпечення ефективного проведення вашого наукового дослідження (реферат, курсова робота, магістерська робота, дисертація) змодельуйте процедуру захисту результатів наукового дослідження.

Охарактеризуйте основні етапи захисту, а також вимоги до оформлення супровідних документів, що передбачаються процедурою захисту результатів наукового дослідження.

5. Напишіть наукову статтю (за завданням викладача), оформіть її згідно з вимогами.

6. Складіть рецензію (за завданням викладача) на наукову статтю, автореферат, дисертаційну роботу.

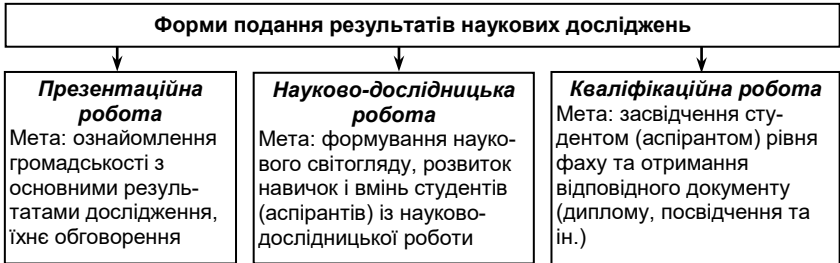
Тема 9. Підготовка і презентація результатів наукового дослідження

1. Форми подання результатів досліджень
2. Характеристика окремих форм презентації результатів НД
3. Профіль науковця як інструмент презентації результатів НД

Основні терміни і поняття: презентаційна робота, стендова доповідь, публікація, стаття, тези, науковий звіт, презентація результатів дослідження, профіль дослідника

1. Форми представлення результатів досліджень

Форми презентаційних робіт

Форми апробації результатів НД

Конгрес – з'їзд або нарада з широким представництвом, переважно міжнародного характеру

Конференція – збори, наради представників наукових, громадських та інших організацій для обговорення й розв'язання певних питань. Можуть проводитися на різних рівнях з різним контингентом учасників (науковці, практики, представники громадськості, представники владних структур і т. ін.); з різним змістом питань, що виносяться на обговорення (наукові, науково-практичні, практичні) тощо

Експериментальне впровадження – елемент дослідження, передбачає не тільки удосконалення практики, а й перевірку, уточнення і розвиток теорії та методики, відпрацювання рекомендацій

Колективне обговорення – проводиться в колективі, де виконувалась НДР. До участі в обговоренні залучають провідних спеціалістів у питаннях, що обговорюються. Учасників обговорення потрібно попередньо ознайомити з планом, основними положеннями теми, висновками та рекомендаціями

Науковий семінар – специфічна форма колективного обговорення наукових проблем, яка передбачає дискусію. Керує науковим семінаром провідний вчений, на розгляд учасників виносять одну або декілька доповідей (доповідачі заздалегідь призначені). Для обговорення доповіді призначаються опоненти з учасників семінару, які попередньо ознайомлюються з доповіддю, вивчають літературу за темою доповіді і дають розгорнуту аргументовану оцінку при обговоренні

2. Характеристика окремих форм презентації результатів НД

Характеристика окремих форм усних презентаційних робіт

Усна доповідь – публічне повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми з висновками і пропозиціями.

Структура тексту доповіді практично аналогічна плану статті й може складатися із вступу, основної й підсумкової частини

Методи підготовки

тези → доповідь

доповідь → тези

Стендова (постерна) доповідь – виклад результатів досліджень з допомогою плаката (постера), який кріпиться до стенда. Зазначаються: назва, виконавці, мета та методика, результати, новизна, практична значущість досліджень

Структура постера

Особливості підготовки

КОРОТКИЙ ЗАГОЛОВОК		
Автори роботи, назва та адреса установи, де виконувались дослідження		
Резюме, що розкриває зміст роботи (3–4 рядки)		
Актуальність дослідження і стан проблеми	РЕЗУЛЬТАТИ (основні результати, їх новизна)	ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ , значення отриманих результатів (фундаментальне, практичне)
МЕТА РОБОТИ		ВИСНОВКИ Подяки
МЕТОДИКА (застосовані методи, рівняння, формули, схеми експерименту)		Короткий список використаних джерел

- *Максимум графічного матеріалу та мінімум тексту* Рисунки – чіткі
- *Текст – лаконічний, однозначний і конкретний*
- Шрифт тексту – чіткий і великий, гарний для сприйняття з відстані 1–3 метри

Характеристика окремих форм письмових презентаційних робіт

Індивідуальний план дослідження. Форма складання – довільна, із зазначенням проблеми, теми, цілей та завдань дослідження, описом змісту діяльності всіх виконавців, зазначенням форм та методів роботи керівника та способу контролю ходу дослідження, форми підбиття підсумків

Літературний огляд – коротка характеристика думок (поглядів) щодо досліджуваного явища, наявних у різних джерелах (висловлених різними науковцями). Під час групування наявних підходів традиційно використовується принцип «від загального до часткового». Обов'язковим є виконання вимог законодавства щодо авторського права та принципів наукової етики, зокрема, шляхом дотримання правил цитування

Повідомлення – публічний виступ або публікація, доповнена графічним матеріалом (1–3 ілюстрації). Структурні елементи: тема, вступ, об'єкт і методи дослідження, результати дослідження, висновки, використані джерела. Обсяг 3–5 сторінок друкованого тексту

Особливості підготовки усного виступу з використанням презентацій MICROSOFT POWERPOINT

Оформлення презентації

НЕ рекомендовано:

- занадто яскраві кольори та виразні текстури
- більше трьох кольорів на одному слайді
- багато анімаційних ефектів
- змішування різних типів шрифтів
- довгі речення та складні формулювання, багато прийменників
- текст більше 15 рядків, більше двох зображень з коментарями на одному слайді
- фоновий звуковий супровід демонстрації (повинен бути обґрунтованим)
- зміна слайдів у режимі «за часом», «жалюзі», «шашки», «розчинення», «горизонтальні смуги»

Рекомендовано:

- ✓ кольорові схеми «світлий текст на темному фоні» та «темний текст на білому фоні»
- ✓ виразні та помітні заголовки
- ✓ чергування таблиць, схем, текстових слайдів
- ✓ горизонтальне розташування інформації
- ✓ найголовнішу інформацію розміщуйте в центрі
- ✓ назви таблиць – над таблицями, інших об'єктів – під зображенням
- ✓ нумерація слайдів (у правому верхньому кутку за винятком титульного та останнього слайдів)

Демонстрація презентації

НЕ рекомендовано:

- переказувати те, що написано на слайдах
- коментувати одночасно з появою нового слайда
- занадто багато чи мало рухатись
- одноманітний темп доповіді

Рекомендовано:

- ✓ пояснювати, коментувати чи описувати інформацію на слайдах
- ✓ давати учасникам деякий час на самостійний перегляд слайда
- ✓ забезпечити інтерактивне спілкування з аудиторією

Публікація результатів НД

Публікація (*publicatio* – оголошую всенародно, оприлюднюю) – це доведення інформації до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення, розміщення в різних виданнях (газетах, журналах, книгах) роботи (робіт), а також це текст, надрукований у будь-якому виданні.

Методика викладу матеріалу

- **Послідовний виклад матеріалу.** Дотримуються такої послідовності викладу матеріалу: ідея (задум), план, відбір матеріалу, групування, його систематизація, редагування. Виключено повтор, але виникають зайві витрати часу на послідовне опрацювання інформації.
- **Цілісний спосіб** – написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробка її в частинах і деталях, внесення доповнень, виправлень. Тут економиться час, але є ризик порушення послідовності викладу матеріалу.
- **Вибірковий виклад матеріалу** – готуються окремі частини роботи, що потім поєднуються в єдину завершену працю.

Призначення

- оприлюднення результатів наукової роботи
- сприяння встановленню пріоритету автора
- засвідчення особистого внеску дослідника в розробку наукової проблеми
- підтвердження достовірності основних результатів і висновків дослідження, новизни і наукового рівня
- підтвердження факту апробації та впровадження результатів
- відображення основного змісту дослідження
- фіксація завершення певного етапу дослідження або роботи загалом; перетворення індивідуального результату на загальне надбання та ін.

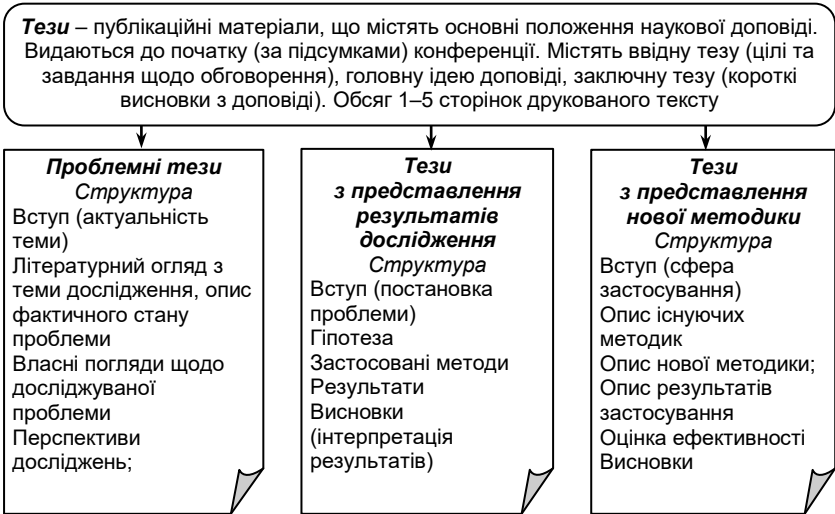
Поширені форми публікації результатів НД

Тези

Стаття

Науковий звіт

Характеристика структури тез за типами

Основні елементи наукової статті

Стаття – публікація, в якій подаються проміжні або кінцеві результати досліджень, пріоритетні напрями досліджень автора, перспективи подальших розробок у досліджуваній сфері. Обсяг 8–15 сторінок

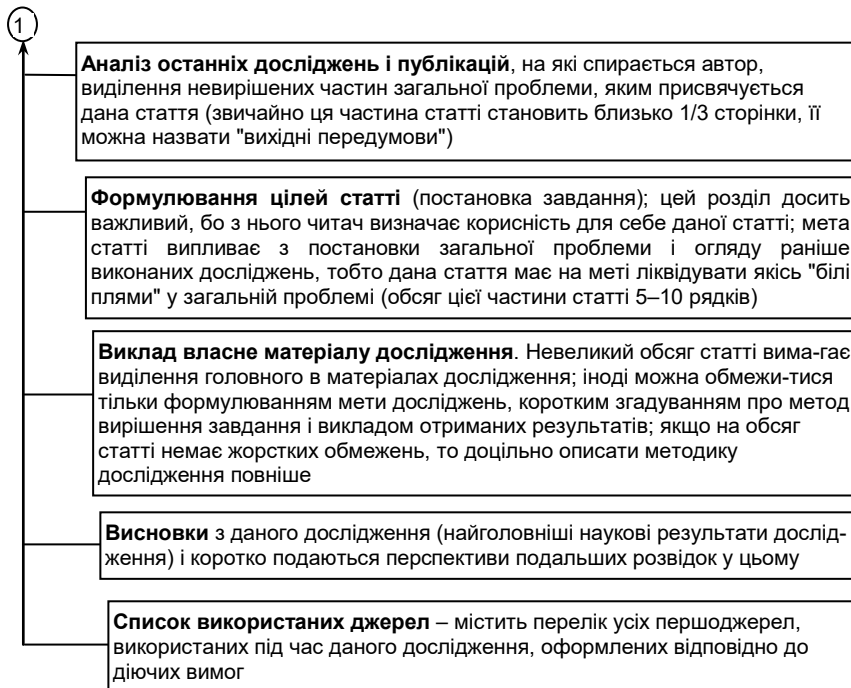
НАЗВА (бажано коротка і така, що чітко відображає зміст дослідження – до 9 слів)

Відомості про авторів – оформлюються відповідно до вимог видання

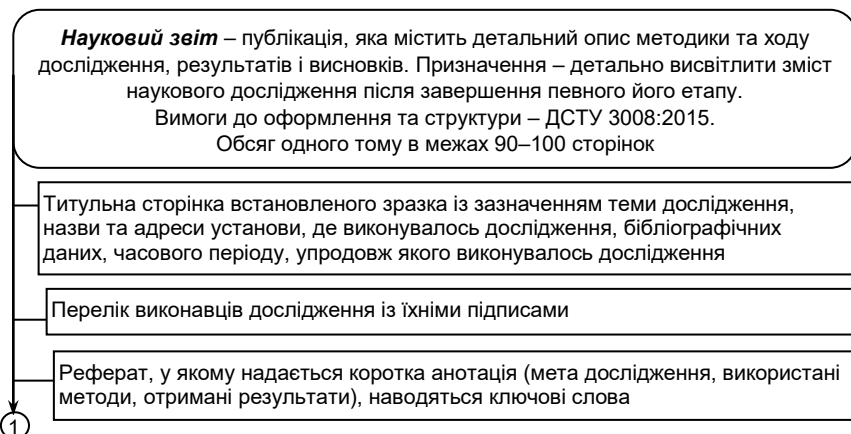
Анотація – узагальнення, «резюме роботи» з зазначенням головних результатів дослідження (3–5 рядків)

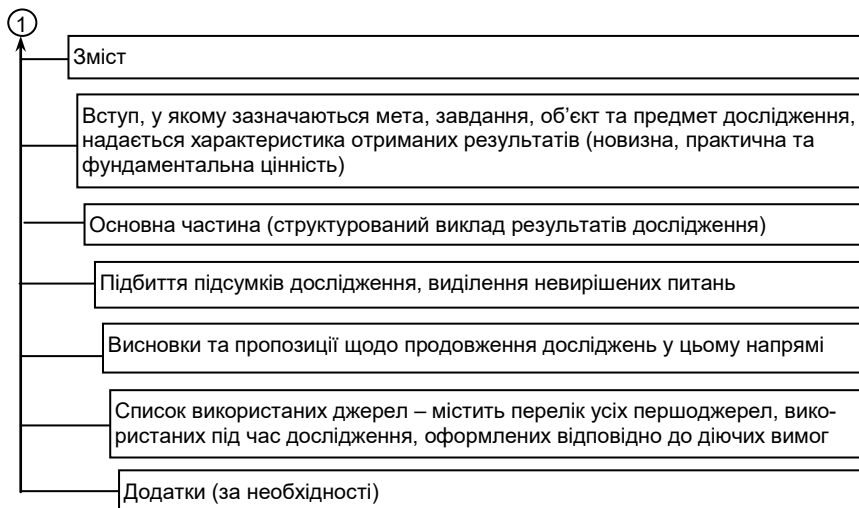
Ключові слова – «ідентификатори» роботи, за якими здійснюватиметься пошук робіт у даному напрямі досліджень (до 5 слів)

Вступ – постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями (5–10 рядків)

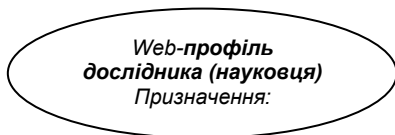
Основні елементи наукового звіту

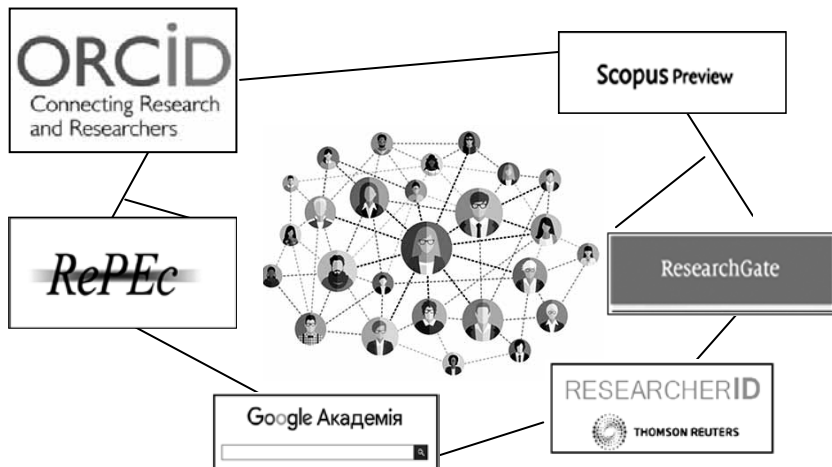
3. Профіль науковця як інструмент презентації результатів НД

Значення профілю науковця з погляду презентації результатів НД

- ✓ Подання результатів власних досліджень широкому загалу, у тому числі в міжнародному масштабі
- ✓ Поширення результатів власних досліджень
- ✓ Ідентифікація та підтвердження авторства
- ✓ Формування власного наукового іміджу в міжнародному масштабі
- ✓ Можливість установлення контактів із дослідниками, які працюють за тим самим напрямом
- ✓ Відстеження наукометричних показників
- ✓ Відкриває нові можливості для фінансування наукових досліджень та ін.

Поширені «реєстрові» системи для дослідників

Опис реєстрових систем дослідників

Назва	Характеристика
ORCID	Забезпечує можливість ідентифікації наукових робіт, написаних різними вченими з однаковими іменами та прізвищами. Ідентифікатор представляє собою 16-значне число, унікальне для кожного автора. Обліковий запис (код) містить інформацію про ім'я вченого, його електронну адресу, назву організації та його дослідницької діяльності. Введення ідентифікатора спрощує процедуру заповнення всіх форм при публікації статті. Зареєструватися й отримати свій унікальний ID можна безкоштовно на сайті https://orcid.org/register . Доступна російськомовна версія. Реєстрація безкоштовна, є можливість пов'язати профіль і відповідну інформацію з профілями Author ID (Scopus) ResearcherID (Thomson Reuters)
RePec	Відомий електронний архів публікацій в галузі економіки та суміжних дисциплін відкритого доступу, у якому налічується близько мільйона публікацій. 87,5% архіву складають повні тексти, які можна безкоштовно завантажити. RePec містить як публікації, так і інформацію про авторів та організації, в яких проводяться дослідження. Для реєстрації перейдіть за посиланням http://repec.org/ . Реєстрація безкоштовна

Назва	Характеристика
Google Scholar	Безкоштовна спеціалізована пошукова система, що надає можливість авторам відстежувати бібліографічні посилання на свої статті та автоматично обрахувати деякі наукометричні показники. Безкоштовна реєстрація профілю. Реєстрація проводиться за електронною адресою на домені установи, в якій працює дослідник. Для реєстрації перейдіть за посиланням https://scholar.google.com.ua/ . Доступна україномовна версія
Scopus preview	Ідентифікатор автора Scopus – унікальний код, який автоматично присвоюється кожному автору, який має публікації, проіндексовані Scopus. Профіль створюється автоматично. Для його перегляду та редагування потрібно зареєструватися. Для реєстрації перейдіть за посиланням https://www.scopus.com/ . Доступна російськомовна версія. Реєстрація безкоштовна, є можливість пов'язати профіль і відповідну інформацію з профілем ORCID
ResearchGate	Безкоштовна соціальна мережа та інструмент співпраці вчених з різних наукових галузей, що дає можливість спільно використовувати, обмінюватися повними текстами наукових документів, брати участь у фахових дискусіях та ін. Безкоштовна реєстрація профілю. Реєстрація проводиться за електронною адресою на домені установи, в якій працює дослідник. Для реєстрації перейдіть за посиланням https://www.researchgate.net/
ResearcherID	Глобальний міждисциплінарний реєстр унікальних ідентифікаторів вчених від Thomson Reuters. Дозволяє: створити профіль вченого; сформувати перелік власних публікацій; визначити власні наукометричні показники; асоціювати свій профіль з ORCID; здійснювати пошук вчених (груп) за темою досліджень та створювати запрошення до співпраці. Для реєстрації перейдіть за посиланням http://www.researcherid.com/

Питання для самоконтролю

1. Назвіть форми подання результатів НД за типами робіт.
2. У чому полягає мета презентаційної роботи, кваліфікаційної роботи, науково-дослідницької роботи?
3. Назвіть форми презентаційних робіт. Які з них є усними?
4. Як здійснюється апробація результатів НД?
5. У чому полягає відмінність між колективним обговоренням та науковим семінаром?
6. У чому полягає різниця між конференцією та науковим семінаром?
7. Що таке експериментальне впровадження як форма апробації результатів НД?
8. Що відрізняє стендову доповідь від звичайної усної доповіді?
9. Якою є структура усної доповіді?
10. У чому полягають особливості підготовки постера для доповіді?
11. Якою є рекомендована структура постера для доповіді?
12. Що таке літературний огляд? Які обов'язкові вимоги висуваються щодо його підготовки?
13. Назвіть основні методики викладу матеріалу в публікаціях? Чим вони відрізняються?
14. Які форми публікацій вам відомі?
15. Що таке тези доповіді? Які типи тез розрізняють? Як тип тез доповіді позначається на їхній структурі?
16. Назвіть основні елементи наукової статті.
17. Основні елементи наукового звіту.
18. Якими нормативними актами потрібно керуватися під час підготовки наукового звіту?
19. Навіщо створювати електронний профіль науковця?
20. Які реєстрові системи щодо дослідників вам відомі?

 Тестові завдання

1. Ознайомлення громадськості з основними результатами дослідження, – це призначення:
А. кваліфікаційної роботи Б. науково-дослідницької роботи
В. презентаційної роботи Г. фундаментальної роботи

2. Формування наукового світогляду дослідника, – це призначення:
А. кваліфікаційної роботи Б. науково-дослідницької роботи
В. презентаційної роботи Г. фундаментальної роботи
3. Засвідчення рівня фаху здобувача, отримання відповідного документу, – це призначення:
А. кваліфікаційної роботи Б. науково-дослідницької роботи
В. презентаційної роботи Г. фундаментальної роботи
4. Дискусія є головним елементом:
А. колективного обговорення Б. конференції
В. наукового семінару Г. конгресу
5. Удосконалення практики, перевірка, уточнення і розвиток теорії та методики, відпрацювання рекомендацій є головним елементом (результатом):
А. конференції Б. експериментального впровадження
В. наукового семінару Г. конгресу
6. Виклад результатів досліджень з допомогою плаката, – це:
А. повідомлення Б. стендова доповідь
В. плакатна доповідь Г. немає вірної відповіді
7. Під час підготовки індивідуального плану дослідження слід виходити із того, що форма його складання є:
А. чітко регламентованою Б. довільною;
ДСТУ
В. чітко регламентованою Г. чітко регламентованою Постановою
Методичними рекомендаціями Президії НАН України
МОН України
8. Під час підготовки літературного огляду, зокрема, групування наявних підходів, традиційно використовується принцип:
А. від загального до часткового Б. від часткового до загального
В. усереднення Г. генералізації
9. Під час підготовки літературного огляду потрібно особливо ретельно:
А. дотримуватися правил цитування Б. дотримуватися правил оформлення огляду

В. дотримуватися норм цитування Г. дотримуватись власного стилю вільного права наукового письма

10. Під час оформлення презентації до доповіді необхідно уникати:

А. чергування текстових, та- Б. кольорових схем «темний на блискачких слайдів та слайдів з світлому фоні»

рисунками

В. горизонтального розмі- Г. виразних текстур щення інформації

11. Під час оформлення презентації до доповіді рекомендують:

А. використовувати різноманітні та яскраві кольори Б. встановлювати автоматичний перехід між слайдами

В. поєднувати різні шрифти Г. використовувати чіткі та виразні заголовки

12. Під час демонстрації слайдів, як правило:

А. потрібно супроводжувати слайди переказом інформації, що на них розміщена Б. потрібно коментувати слайди одночасно з їх появою

В. необхідно якомога менше Г. необхідно давати слухачам можливість самостійно ознайомитись з інформацією на слайдах

13. Написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробка її в частинах і деталях, внесення доповнень, виправлень, – такий спосіб викладу матеріалу має назву:

А. послідовний Б. цілісний

В. вибіркового Г. поступовий

14. Поширеними формами публікації результатів НД є:

А. повідомлення Б. літературний огляд

В. індивідуальний план Г. немає вірної відповіді

15. До основних елементів наукової статті НЕ відносять:

А. перелік скорочень Б. список використаних джерел

В. перспективи подальших досліджень Г. перелік авторів

Тематика рефератів

1. Значення створення профілю науковця.
2. Роль наукових соціальних мереж з погляду презентації та апробації результатів досліджень.
3. Популярні міжнародні соціальні мережі науковців.
4. Вітчизняні наукометричні бази даних та їхні функціональні особливості.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Підготуйте проблемні тези доповіді на конференцію за темою вашого дослідження.
2. Підготуйте усне повідомлення за темою вашого дослідження. Супроводжуйте його презентацією у MS PowerPoint.
3. Підготуйте матеріали для постеру за темою вашого дослідження.
4. Підготуйте літературний огляд за темою вашого дослідження. На його основі підготуйте «Аналіз останніх досліджень і публікацій» для статті.
5. Підготуйте та оформіть відповідно до вимог обраного вами журналу з переліку сформованих (завдання до теми 7) такі елементи статті за темою вашого дослідження: тема, автори, анотація, ключові слова, вступ, цілі статті.

Індивідуальне завдання з дисципліни
«методологія і організація наукових досліджень»

Номер варіанту індивідуального завдання обирається
за останніми цифрами номера залікової книжки

Варіант 1

1. Скласти узагальнювальні таблиці, структурні блок-схеми лекції на тему «Концептуальні основи наукового пізнання» (не менше 10).
2. Скласти кросворди та тести з теми «Загальні характеристики наукової діяльності».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувані вибіркової сукупності, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Засоби та методи наукового дослідження».

Варіант 2

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Наукова діяльність в Україні».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Засоби та методи наукового дослідження».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.

5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Пошук та формулювання наукової теми».

Варіант 3

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Наукове дослідження та методика його виконання в економіці».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Пошук та формулювання наукової теми».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Проблеми дослідницької аргументації».

Варіант 4

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Технологія дослідницької роботи».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Проблеми дослідницької аргументації».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибіркочну сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Оформлення результатів науково-дослідної роботи».

Варіант 5

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Інформаційне забезпечення наукового дослідження».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Оформлення результатів науково-дослідної роботи».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.

9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Магістерська робота: виконання та захист».

Варіант 6

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Рівні та методи наукового дослідження».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Магістерська робота: виконання та захист».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Загальні та спеціальні методи наукових досліджень»

Варіант 7

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Ефективність науково-дослідних робіт».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Загальні та спеціальні методи наукових досліджень».

3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибіркву сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Проведення експериментальних досліджень та обробка одержаних результатів».

Варіант 8

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Організація науково-дослідної роботи магістрів».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Проведення експериментальних досліджень та обробка одержаних результатів».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибіркву сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.

12. Підготувати презентацію теми курсу «Методологічні основи та методи проведення наукових досліджень».

Варіант 9

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Підготовка і презентація результатів наукового дослідження».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Методологічні основи та методи проведення наукових досліджень».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Концептуальні основи наукового пізнання».

Варіант 10

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Організаційні основи наукових досліджень».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Концептуальні основи наукового пізнання».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.

6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибіркочу сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил складання бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Проведення експериментальних досліджень та обробка одержаних результатів»

Варіант 11

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Організація наукових досліджень та науково-дослідних робіт».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Проведення експериментальних досліджень та обробка одержаних результатів».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибіркочу сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Організація наукових досліджень та науково-дослідних робіт».

Варіант 12

1. Складання узагальнюючих таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Методологічні основи та методи проведення наукових досліджень».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Організація наукових досліджень та науково-дослідних робіт».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Наукова діяльність в Україні».

Варіант 13

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Проведення експериментальних досліджень та обробка одержаних результатів».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Наукова діяльність в Україні».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.

8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Наукове дослідження та методика його виконання в економіці».

Варіант 14

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Загальні та спеціальні методи наукових досліджень».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Наукове дослідження та методика його виконання в економіці».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Технологія дослідницької роботи».

Варіант 15

1. Складання узагальнюючих таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Магістерська робота: виконання та захист».

2. Скласти кросворди та тести з теми «Технологія дослідницької роботи».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Рівні та методи наукового дослідження».

Варіант 16

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Оформлення результатів науково-дослідної роботи».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Рівні та методи наукового дослідження».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.

10. Сформувати вибіркoву сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Інформаційне забезпечення наукового дослідження».

Варіант 17

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Проблеми дослідницької аргументації».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Інформаційне забезпечення наукового дослідження».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибіркoву сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Ефективність науково-дослідних робіт».

Варіант 18

1. Складання узагальнювальних таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Пошук та формулювання наукової теми».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Ефективність науково-дослідних робіт».

3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Організація науково-дослідної роботи магістрів».

Варіант 19

1. Складання узагальнюючих таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Засоби та методи наукового дослідження».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Організація науково-дослідної роботи магістрів».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибірккову сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.

11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Підготовка і презентація результатів наукового дослідження».

Варіант 20

1. Складання узагальнюючих таблиць, структурних блок-схем лекції на тему «Загальні характеристики наукової діяльності».
2. Скласти кросворди та тести з теми «Підготовка і презентація результатів наукового дослідження».
3. Скласти словник з дисципліни.
4. Анотування статей (8–10), книги або окремих глав, що тісно пов'язані з темою магістерської роботи.
5. Написання тез, статті за темою магістерського дослідження.
6. Завдання на дослідження генезису розвитку явища (процесу) з теми магістерської роботи.
7. Написати анотацію на запропонований матеріал.
8. Написати рецензію на запропонований матеріал.
9. Складання структурно-логічної схеми магістерського дослідження.
10. Сформувати вибіркочну сукупність, оцінити її репрезентативність за темою магістерської роботи.
11. Скласти список літературних джерел за темою магістерського дослідження (55–60), оформлені відповідно до правил бібліографії.
12. Підготувати презентацію теми курсу «Засоби та методи наукового дослідження».

Словник термінів

АВТОРЕФЕРАТ ДИСЕРТАЦІЇ – стислий виклад кандидатської та докторської дисертації, який виконується після її фактичного завершення. Виконується, як правило, накладом 100–150 примірників і розсилається відповідно до спеціальних списків розсилки в спеціалізовані наукові організації задля апробації та отримання відгуків на автореферат.

АГНОСТИЦИЗМ – позиція у підході до пізнання, яка заперечує принципову можливість або мати істинні знання, або мати можливість надійно оцінювати знання щодо їх відношення до істини.

АКСІОМА (від грец. αξίωμα – значуще, гідне, прийнятне положення) – це твердження певної теорії, яке за її деструктивної побудови приймається без доведення як правильне вихідне положення та кладеться в основу доведення інших тверджень. Зазвичай це відомі та очевидні істини, правильність яких підтверджена практикою.

БАКАЛАВР – освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180–240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим навчальним закладом.

Бібліотечний каталог – це перелік творів друку й інших документів, наявних у фонді бібліотеки або групи бібліотек, складений у певному порядку, який є засобом повідомлення про склад і зміст бібліотечного фонду.

Бібліотечний фонд – це сукупність відповідним чином впорядкованих джерел інформації, нагромаджених за певний проміжок часу, які підлягають обліку та зберіганню відповідно до чинного законодавства.

Видання – документ, призначений для розповсюдження інформації, що міститься в ньому, який пройшов редакційно-видавничу об-

робку, отриманий друкуванням або тисненням, поліграфічно са-
мостійно оформлений та містить вихідні відомості.

ВІРОГІДНІСТЬ – властивість інформації точно відбивати дійсний або істинний стан чи розмір певного явища, процесу тощо. Вірогідною вважається інформація, яка не викликає сумніву в дослідника. Поняття вірогідності є певною мірою умовним, бо практично всі вимірювання явищ економічного життя не є абсолютно точними, а тільки приблизними.

ВТОРИННІ ДЖЕРЕЛА ЛІТЕРАТУРИ – це книги і журнали, що подають інформацію, запозичену з первинної літератури.

ГІПОТЕЗА – це припущення про причину, яка викликає певний висновок, про структуру досліджуваних об'єктів і характер внутрішніх і зовнішніх зв'язків структурних елементів, що потребує перевірки і доведення.

ГНОСЕОЛОГІЯ – одна з фундаментальних наукових дисциплін, що вивчає пізнання, його роль у людській життєдіяльності, рушійні сили, суперечності пізнання, критерії та ознаки істинних знань.

ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ – містить короткі відомості наукового або прикладного характеру, розташовані в порядку, зручному для їх швидкого відшукання, не призначене для суцільного читання. Це – словники, енциклопедії, довідники фахівця, та ін.

ДОГМАТИЗМ – надмірне наголошування на цінності та незмінності виправданих знань, ідей та принципів.

ДОКТОР НАУК – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення та впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення й опубліковані в наукових виданнях.

ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ – освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти

відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації в спеціалізованій вченій раді.

ДОСЛІДЖЕННЯ – певний вид людської діяльності, спрямованої на з'ясування суті речей на систематичній основі, за допомогою чого поповнюються людські знання.

ДУМКА – це судження, в якому щось стверджується або заперечується. Наприклад, при кваліфікації стилістичних тропів може бути висловлена думка про наявність або відсутність певної закономірності в їх функціонуванні.

ЕКОНОМІЧНА ІНФОРМАЦІЯ – сукупність відомостей, що характеризують господарський процес, тобто певну економічну діяльність.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ) – це загальна економічна теорія, яка на основі системного й глибинного дослідження явищ і процесів суспільного економічного життя обґрунтовує сутність і розкриває зміст (повноту форм проявів) економічних термінів, пізнає об'єктивні закони, які керують виробництвом, розподілом, обміном і споживанням життєвих благ, вивчає основи господарського мислення і поведінки людини. За своєю суттю, це філософія економіки.

ЕПІСТЕМОЛОГІЯ – розділ філософського знання, філософсько-методологічна наука про знання; у деяких країнах – переважно про наукове знання.

ЗАКОН – це логічне, формалізоване та чітко сформульоване співвідношення між явищами об'єктивної дійсності, що характеризується як необхідне, істотне, стійке, повторюване та загальне.

ЗАКОНОМІРНІСТЬ – це: 1) сукупність дії багатьох законів; 2) система істотних, необхідних загальних зв'язків, кожна з яких складає окремий закон. Так, існують певні закономірності орфографічних та фонетичних змін, що відбуваються в конкретній мові.

З'ІЗД, КОНГРЕС – найбільш висока і представницька форма спілкування, мають національний або міжнародний характер.

ІДЕЯ – це: 1) нове інтуїтивне пояснення події або явища; 2) провідне стрижневе положення в теорії.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ВИДАННЯ – містить систематизовані відомості про документи (опубліковані, неопубліковані) або результат аналізу й узагальнення відомостей, наведених у першоджерелах, що випус-

кається організацією, яка здійснює науково-інформаційну діяльність, зокрема органами науково-технічної інформації. Це – бібліографічні видання, реферативні видання, оглядові видання.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОШУК – сукупність операцій, спрямованих на пошук документів, які потрібні для розробки теми проблеми.

ІНФОРМАЦІЯ – сукупність повідомлень, яка визначає міру знань про ті чи інші явища, факти, події та їх взаємозв'язок.

ІСТИНА – якісна характеристика знання та мета пізнання; така характеристика знань, згідно з якою знання повністю збігаються з реальним станом справ; проте пряме дублювання реальності позбавляє людське пізнання сенсу, а тому істина постає як еталон та ідеал пізнання, який спрямовує пізнання, якісно його зумовлює; у своїй же повноті пізнання постає багатостороннім процесом продукування засобів наближення до істини.

КАТЕГОРІЯ – загальне, фундаментальне поняття, що відображає найбільш істотні властивості й відносини предметів і явищ. Категорії бувають філософськими, загальнонауковими і стосуються окремої галузі науки.

КОНФЕРЕНЦІЯ – найбільш поширена форма обміну інформацією за певною тематикою. На конференціях може використовуватись **стендова інформація (доповідь)**, виставка літератури, **зразки матеріалів**, оформлюються тематичні експозиції конференції, приймаються рішення і рекомендації.

КОНЦЕПЦІЯ – це система теоретичних поглядів, об'єднаних науковою ідеєю (науковими ідеями). Теоретичні концепції обумовлюють існування і зміст багатьох лінгвістичних теорій. Поняття концепції є тісно пов'язаним з поняттям парадигми – вихідної, концептуальної схеми, моделі постановки проблем та їх вирішення, методів дослідження, що домінують певний історичний період у науковому товаристві. Наприклад, у лінгвістиці в різні часи домінували структурна, функціональна, психологічна парадигми, а основною парадигмою сучасності є антропоцентрична.

МАГІСТР – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою

програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90–120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково містить дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

МАКРОЕКОНОМІКА (від грец. *makros* – великий) – це галузь економічної науки, що вивчає економіку країни в цілому, розв'язуючи такі життєво важливі для суспільства проблеми, як зростання і циклічні коливання економіки, зайнятість і безробіття, загальний рівень цін і рівень життя населення, валютний курс національної грошової одиниці тощо. У макроекономічному аналізі всі економічні суб'єкти постають лише в укрупненому (агрегатному) вигляді: приватний сектор, державний сектор, сектор домогосподарств і закордон.

МЕГАЕКОНОМІКА (від грец. *megas* – великий), або **міжнародна (глобальна) економіка**, – це галузь науки, що вивчає закономірності функціонування світової економіки як результату взаємодії усіх національних господарств.

МЕЗОЕКОНОМІКА (від грец. *mesos* – середній) – галузь науки, що вивчає проблеми функціонування й розвитку ринків (наприклад, ринку праці, ринку зерна), регіонів, галузей, міжгалузевих комплексів у національній економіці (агропромислового, паливно-енергетичного, вільних економічних зон тощо).

МЕТА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ – всебічне, достовірне вивчення об'єкта, процесу чи явища, їх структури, зв'язків та відносин на основі розроблених в науці принципів і методів пізнання, а також отримання та впровадження в практику корисних для людини результатів.

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ у природознавстві, техніці та інших науках має багато спільного, проте процес наукового дослідження економічних явищ має деякі відмінності.

МІКРОЕКОНОМІКА (від грец. *mikros* – малий) – це галузь економічної науки, що досліджує закономірності поведінки та способи прийняття рішень окремими суб'єктами господарювання (домогосподарствами і фірмами) у ролі споживачів і виробників, покупців і продавців, а також функціонування різних типів ринкових струк-

тур. Вона оперує такими поняттями, як попит, пропозиція, користність, ціна, заробітна плата, прибуток, конкуренція тощо.

МОЛОДШИЙ БАКАЛАВР – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90–120 кредитів ЄКТС.

МОНОГРАФІЯ – наукова праця у вигляді книги з поглибленим вивченням однієї або кількох (тісно пов'язаних між собою) тем.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ВИДАННЯ – це підручники та навчальні посібники з різних дисциплін економічного циклу, призначених для підготовки спеціалістів в галузі економіки, післядипломного навчання, перепідготовки кадрів, надання допомоги у вирішенні виробничих питань промислових підприємств.

НАУКА – це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення.

НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ – це цілеспрямований процес пізнання, який здійснюється з метою викриття закономірностей зміни об'єктів залежно від певних умов місця і часу їх функціонування для подальшого використання їх в практичній діяльності. Це – організований процес розумової праці, безпосередньо спрямований на виробництво нових знань. Отримання нових наукових даних – соціальна потреба суспільства, яка останнім часом зростає.

НАУКОВИЙ ДОКУМЕНТ – різновид матеріального носія із закріпленою за ним науковою інформацією, що характеризується певною логічною завершеною і призначений для її передачі в часі і просторі та використання в суспільній практиці.

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ – це журнал, в якому публікуються роботи певної галузі академічної науки. Статті, що надсилаються до таких журналів, перед публікацією рецензуються незалежними фахівцями, які зазвичай, не входять до складу редакції журналу, а здійснюють дослідження в галузях, близьких до тематики статті.

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ – визначається сукупністю ресурсів і можливостей сфери науки будь-якої системи (країни, території, галузі, підприємства) ефективно вирішувати виробничі завдання за певних форм організації та управління.

НАУКОВИЙ СЕМІНАР – це офіційний науково-комунікативний захід у формі періодичних зібрань науковців, покликаний сприяти формуванню активної дослідницької позиції вчених, розширенню їхнього наукового світогляду.

НАУКОВИЙ ТЕРМІН – це слово або поєднання слів на позначення поняття, вживаного в науці. Сукупність понять (термінів), які використовуються в конкретній науці, утворює її понятійний апарат.

НАУКОВІ ФАКТИ – це відображені свідомістю факти дійсності, причому обов'язково перевірені, осмислені й зафіксовані в мові науки у вигляді емпіричних суджень.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА – це наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання наукового і/або науково-прикладного результату.

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ – це брошури та книги з економічних проблем, призначених зазвичай для пропаганди економічних знань серед широкого кола читачів, які працюють переважно у сфері матеріального виробництва. Цей вид літератури може випускатись як центральними, так і місцевими видавництвами. Використання науково-популярної літератури при наукових дослідженнях припустиме, але з певними застереженнями, ураховуючи призначення та характер видання.

НАУКОВО-ПРИКЛАДНИЙ РЕЗУЛЬТАТ – нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, завершене випробування, розробка, яка впроваджена або може бути впроваджена в суспільну практику. Науково-прикладний результат може бути у формі звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо.

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ – визначається сукупністю матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, які спрямовуються у сферу науково-технічної діяльності і здатні забезпечити більш ефективно використання суспільної праці.

НЕНАДЛИШКОВІСТЬ – параметр, що характеризує рівень новизни інформації. Надлишковою інформацією прийнято називати інформацію, що не містить нових відомостей. Однак при цьому потрібно розрізняти виправдану та невиправдану надлишкову інформацію. До виправданої надлишкової інформації (насамперед, фак-

тографічної) відносять ту її частину (ті сигнали), без яких сприйняття потрібних сигналів погіршується, наприклад, статистичні відомості про стан чи розвиток об'єкта, подані в ретроспективній формі.

НЕСУПЕРЕЧЛИВІСТЬ – властивість інформації забезпечувати однозначність тлумачення окремих подій та явищ на підставі якісної визначеності їх, що забезпечується однозначністю та вірогідністю зібраних фактів. Основною причиною суперечливості інформації є неточності та непослідовність у формуванні вихідної інформації.

ОДНОЗНАЧНІСТЬ – властивість інформації тотожно за значенням давати кількісну та якісну характеристику певних явищ, подій, процесів. Однозначність (тотожність) інформації дає можливість досліднику правильно оцінювати фактичний стан та робити належні узагальнення і висновки.

ПЕРВИННІ ДЖЕРЕЛА ЛІТЕРАТУРИ – видання, що вперше оприлюднили відповідну інформацію.

ПІЗНАННЯ – це органічний елемент людської життєдіяльності, що розвивається від незнання до знання, від неповного та непевного знання до більш повного та надійного, від видіння туманного, затьмареного до проясненого.

ПОЛОЖЕННЯ – наукове твердження, сформульована думка. Прикладом наукового положення є твердження про те, що мовленнєва норма складається з багатьох чинників (історичного, локального, соціального тощо).

ПОНЯТТЯ – це думка, що відображає істотні й необхідні ознаки певної безлічі предметів або явищ.

ПРАКТИЧНІ ПОСІБНИКИ – це видання, розраховані на окремі категорії спеціалістів для використання в щоденній практичній діяльності. Переважно це література з питань бухгалтерського та статистичного обліку, організації та планування виробництва, фінансування й кредитування тощо. Вона містить конкретні рекомендації, що базуються на чинних інструктивно-методичних документах. Ураховуючи специфіку сфери економічної діяльності, практичні посібники видаються як окремими книгами, так і серіями.

ПРЕПРИНТ – наукове видання, що містить стислі основні наукові матеріали, отримані автором, опубліковані до виходу видання, де наукові результати дослідження будуть надруковані повністю.

ПРИНЦИП – це керівна ідея, основне початкове положення теорії, вчення, науки. Принципи бувають теоретичними (наприклад, принцип залежності конкретних вербальних реалізацій від історичної епохи в діахронічних дослідженнях) і методологічними (наприклад, принцип послідовності та логічності викладення матеріалу дослідження).

ПРОБЛЕМА – це знання про незнання. Для визначення послідовності розв'язання проблем необхідно їх класифікувати. Сучасні знання з логіки наукового пізнання дають можливість визначити п'ять ґносеологічних принципів класифікації проблем: об'єктний, функціональний, структурний, екзистенціальний і часовий.

СИМПОЗИУМ – це напівофіційна бесіда із завчасно підготовленими доповідями, а також виступами експромтом.

СКЕПТИЦИЗМ – висловлення сумніву як у позитивних можливостях пізнання, так і в його повній неспроможності.

СТАТИСТИЧНІ ВИДАННЯ – це відомості про розвиток досліджуваного об'єкта та суб'єкта дослідження, які подають у вигляді таблиць, узагальнених щорічних статистичних збірників, що видаються статистичними органами. До статистичних матеріалів належать і весь первинний матеріал, зібраний дослідником безпосередньо в об'єкті дослідження. Такі матеріали прийнято називати фактографічними.

ТЕЗИ ДОПОВІДІ – це опубліковані до початку наукової конференції (*з'їзду, конференції, симпозіуму, наукового семінару*) матеріали попереднього характеру, де викладено основні аспекти наукової доповіді. Вони фіксують науковий пріоритет автора й містять матеріали, відсутні в інших публікаціях. Можливий виклад однієї тези.

ТЕМА – відображає проблему в її характерних рисах і в такий спосіб окреслює межі дослідження, конкретизуючи основний задум та створюючи передумови успіху роботи в цілому.

ТЕОРЕМА (від гр. θεωρημα – розглядаю, досліджую) – це положення чи твердження, істинність яких встановлюють шляхом доведення

(доказу), заснованого на аксіомах або доведених раніше положеннях.

ТЕОРЕТИЧНА ЕКОНОМІЧНА НАУКА – вивчає економічне життя суспільства на різних рівнях, а тому в навчальному процесі вона представлена відповідними, відносно самостійними розділами (частинами) – такими, як економічна теорія (політична економія), мікроекономіка, макроекономіка, мезоекономіка та мегаекономіка.

ТЕОРІЯ – це логічно організоване знання, концептуальна система знань, яка адекватно й цілісно відображає певну сферу дійсності.

ФАКТИ ДІЙСНОСТІ – це події, явища, які відбувалися або відбуваються насправді, це різні сторони, властивості, відносини досліджуваних об'єктів.

Список рекомендованої літератури

1. Абрамов В. І., Арутюнов В. Х. Методологія системного підходу та наукових досліджень (дослідницькі та інноваційні процеси в державній службі): навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2005.
2. Арутюнов В. Х., Мішин В. М., Свінцицький В.М. Методологія соціально – економічного пізнання: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005.
3. Єріна А.М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: навч. посібник / Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
4. Концепція розвитку Національної Академії наук України на 2014–2023 роки: Постанова Президії НАН України № 187 від 25.12.2013 р. URL: <http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2013/regulations/Pages/187.aspx>
5. Гончаренко С. У., Олійник П.М., Федорченко В. К., Фоменко Н. А., Поважна Л. І. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. / ред.: С. У. Гончаренко, П. М. Олійник. Київ: Вища школа, 2003. 323 с.
6. Методика оцінки ефективності науково-дослідних робіт / укл. В. А. Карпов, Т. С. Корольова, А. З. Підгорний. Одеса: ОДЕУ, ротاپринт, 2005. 19 с.
7. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. [О. П. Кириленко, В. В. Письменний, Н. М. Ткачук та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2012. 196 с.
8. Тарелкін Ю. П., Цикін В. О. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. 196 с.
9. Ганін В. І., Ганіна Н. В., Гурова К. Д. Методологія соціально-економічного дослідження: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 224 с.
10. Гарасим П. М., Журавель Г. П., Хомин П. Я. Методологія та методика економічних досліджень (виконання та оформлення рефератів, курсових, дипломних і магістерських робіт, тез виступів, статей,

дисертацій з економіки та бухгалтерського обліку): навчальний посібник / Тернопіль: Астон, 2006. 413 с.

11. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах: методичні рекомендації / авт.-укл.: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець; редкол.: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруй; Київ: УБА, 2016. Електрон. вид. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). 117 с.
12. Мокін Б. І., Мокін О. Б. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / Вінниця: ВНТУ, 2014. 180 с.
13. Навчально-методичний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форм навчання з дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» / укл.: Новокрещенов І. О., Бойко О. В., Дідовець І. В. Київ Вид-во ДЕТУТ, 2009. 175 с.
14. Основи методології та організації наукових досліджень: навчальний посібник. Конверський А. Є., Лубський В. І., Горбаченко Т. Г., Бугров В. А. / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр навч. літератури, 2010. 352 с.
15. Клименко М. О., Фещенко В. П., Вознюк Н. М. Основи та методологія наукових досліджень: навчальний посібник / Київ : Аграрна освіта, 2010. 351 с.
16. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 317 с.
17. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: підручник для науковця. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.
18. Чупріна Н. В. Методологія сучасних наукових досліджень: навч. Посібник. Київ: КНУТД, 2009. 246 с.
19. Шейко В. М., Кушнаренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 5-те вид., стер. Київ: Знання, 2006. 307 с.
20. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки. Москва: Наука, 1978. 392 с.

Наукове видання

Медвідь Вікторія Юріївна
Данько Юрій Іванович
Коблянська Інна Ігорівна

**Методологія та організація наукових досліджень
(у структурно-логічних схемах і таблицях)**

Навчальний посібник

Директор Р.В. Кочубей
Головний редактор В.І. Кочубей
Дизайн обкладинки і макет В.Б. Гайдабрус
Компютерна верстка О.І. Молодецька

Підписано до друку 03.03.2020.
Формат 84x108 ¹/₃₂. Бумага офсетна.
Друк цифровий. Ум. друк. арк. 16,2. Обл.-вид. арк. 14,1.
Тираж 1000 экз. Замовлення № Д20-03/00

Відділ реалізації
Тел./факс: (0542) 65-75-85. Тел.: (067) 542-08-01
E-mail: info@book.sumy.ua

ПФ «Видавництво “Університетська книга”»
40000, м. Суми, Покровська площа, 6
E-mail: publish@book.sumy.ua
www.book.sumy.ua
newlearning.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5966 від 24.01.2018

Віддруковано на обладнанні
ПФ «Видавництво “Університетська книга”»